

30к-2 / 2068

РОДНАЯ ПРЫРОДА

1975

ХАТЭС
2074
50

АБ МЕРАХ ПА ДАЛЕЙШАМУ ЎЗМАЦЕННЮ АХОВЫ НЕТРАЎ І ПАЛЯПШЭННЮ ВЫКАРЫСТАННЯ КАРЫСНЫХ ВЫКАПНЯЎ

Ва ўмовах паскоранага развіцця народнай гаспадаркі і звязанага з гэтым уключэння ў вытворчасць ва ўсё ўзрастаючых размерах мінеральнай сыравіны і расшырэння выкарыстання нетраў у іншых мэтах асаблівае значэнне набываюць задачы аховы нетраў і паляпшэнне іх эксплуатацыі. Ахова прыроды, рацыянальнае выкарыстанне яе рэсурсаў — адна з актуальных праблем сучаснасці, ад правільнага вырашэння якой у многім залежае паспяховае развіццё эканомікі, а таксама дабрабыт цяперашняга і будучых пакаленняў.

Савецкі Саюз займае вядучае месца ў свеце па запасах нафты, газу, вугалю, жалезнай руды, марганцу, хрому, многіх каляровых і рэдкіх металаў. Самыя спрыяльныя ўмовы для комплекснага, эфектыўнага і ашчаднага выкарыстання нетраў і іх аховы ствараюць сацыялістычная ўласнасць на нетры, планаванае вядзенне народнай гаспадаркі.

Камуністычная партыя і Савецкая дзяржава паслядоўна вырашаюць задачы, звязаныя з забеспячэннем беражлівага выкарыстання нетраў, з ўзмацненнем іх аховы. XXIV з'езд КПСС вызначыў шырокую праграму мерапрыемстваў па паляпшэнню выкарыстання мінеральнай сыравіны, расшырэнню работ па геалагічнаму вывучэнню нетраў і разведцы карысных выкапняў — перш за ўсё ў раёнах дзюючых горных прадпрыемстваў, а таксама ў раёнах, найбольш эканамічна выгадных для прамысловага іх асваення.

Для рэалізацыі гэтай праграмы істотнае значэнне маюць прынятыя ў 1972 годзе Пастанова Вярхоўнага Савета СССР і Пастанова Цэнтральнага Камітэта КПСС і Савета Міністраў СССР па пытаннях ўзмацнення аховы прыроды і паляпшэння выкарыстання прыродных рэсурсаў.

У апошнія гады асноўныя заданні па ахове нетраў і рацыянальнаму выкарыстанню мінеральных рэсурсаў прадугледжваюцца ў дзяржаўных планах развіцця народнай гаспадаркі СССР.

Значна ўмацавана мінеральна-сыравінная база прамысловасці за кошт завяршэння разведкі шэрагу месцанараджэнняў, якія маюць важнейшае народнагаспадарчае значэнне, выканання заданняў па прыросту разведаных запасаў карысных выкапняў.

Укараняюцца прагрэсіўныя сістэмы распрацоўкі месцанараджэнняў, якія забяспечваюць зніжэнне страт карысных выкапняў; удасканальваюцца спосабы абагачэння і перапрацоўкі мінеральнай сыравіны, якія даюць магчымасць здабываць каштоўныя кампаненты і атрымаць таварную прадукцыю з сумесна залягаючых і адначасова здабываемых карысных выкапняў.

Нетры ўсё больш выкарыстоўваюцца таксама для будаўніцтва падземных сховішчаў нафты і газу, пабудовы тунеляў, метрапалітэнаў, складаў і для іншых мэт.

Расшыраюцца фундаментальныя і прыкладныя навукова-даследчыя работы па ўдасканальванню метадаў і спосабаў разведкі, здабычы і перапрацоўкі карысных выкапняў, па паляпшэнню будаўніцтва і эксплуатацыі падземных збудаванняў.

Разам з тым Вярхоўны Савет СССР адзначае, што ў справе рацыянальнага выкарыстання нетраў і іх аховы яшчэ ёсць істотныя недахопы.

Міністэрствы і ведамствы, прадпрыемствы і арганізацыі, якія ажыццяўляюць здабычу, абагачэнне і перапрацоўку карысных выкапняў, не заўсёды забяспечваюць захаванне патрабаванняў заканадаўства аб рацыянальным выкарыстанні мінеральнай сыравіны, нярэдка дапускаюць вялікія страты карысных выкапняў. Усё яшчэ праяўляецца ведамасны падыход пры распрацоўцы месцанараджэнняў карысных выкапняў, марудна вядзецца будаўніцтва аб'ектаў, якія забяспечваюць комплексную перапрацоўку мінеральнай сыравіны. Да гэтага часу не распрацаваны спосабы атрымання з мінеральнай сыравіны некаторых кампанентаў, прыгодных для выкарыстання ў вытворчасці. Сур'ёзная шкода наносіцца выбарчай здабычай карысных выкапняў з найбольш багатых участкаў месцанараджэнняў. Пры распрацоўцы неэфэктывых месцанараджэнняў значная колькасць спадарожнага газу па-ранейшаму спальваецца ў факелах. У асобных выпадках месцанараджэнні карысных выкапняў аказаліся закансерванымі ў выніку забудовы плошчаў іх залягання.

У радзе выпадкаў з-за недастатковай разведанасці месцанараджэнняў карысных выкапняў і няпоўнай вывучанасці іх саставу, а таксама памылак, дапускаемых пры падліку запасаў карысных выкапняў, праектаванне горных прадпрыемстваў вядзецца на аснове няпоўных або недакладных зыходных даных, што прыводзіць да буйных пралікаў у тэхнічных праектах, да неапраўданых затрат матэрыяльных і фінансавых сродкаў. У асобных праектах горнаабагачальных і металургічных камбінатаў не прадугледжваюцца мерапрыемствы, якія забяспечваюць комплекснае выкарыстанне мінеральнай сыравіны, у тым ліку і ў тых выпадках, калі ёсць зацверджаныя запасы па ўсіх карысных кампанентах гэтага месцанараджэння.

Марудна вырашаецца праблема скарачэння дробных кар'ераў па здабычы агульнапапулярных карысных выкапняў. Большая частка гэтых кар'ераў працуе на неразведаных запасах карысных выкапняў, без афармлення горных адводаў і адводаў зямельных участкаў, што прыводзіць да буйных страт карысных выкапняў. Нярэдка такія кар'еры займаюць значныя плошчы ворных зямель і іншых сельскагаспадарчых угоддзяў, якія, як правіла, не рэкультивуецца пасля заканчэння работ на кар'ерах, а ўрадлівы пласт глебы, за рэдкім выключэннем, не захоўваецца. Выканаўчыя камітэты мясцовых Саветаў дэпутатаў працоўных не прымаюць неабходных мер да аб'яднання і ліквідацыі дробных кар'ераў.

Саветы Міністраў саюзных рэспублік, міністэрствы і ведамствы, мясцовыя Саветы дэпутатаў працоўных, а таксама органы, на якія спецыяльна ўскладзены дзяржаўны нагляд і кантроль за захаваннем заканадаўства аб нетрах, не ўдзяляюць належнай увагі выкананню

пастаўленых перад імі задач па ўзмацненню аховы нетраў і паляпшэнню выкарыстання карысных выкапняў, захаванню законнасці ў гэтай галіне грамадскіх адносін.

Вярхоўны Савет Саюза Савецкіх Сацыялістычных Рэспублік пастанаўляе:

1. Лічыць адной з важнейшых дзяржаўных задач забеспячэнне рацыянальнага, комплекснага і эканомнага выкарыстання нетраў і ўзмацненне іх аховы з мэтай далейшага развіцця сацыялістычнай эканомікі і павышэння дабрабыту савецкага народа.

2. Савету Міністраў СССР распрацаваць з улікам прапанов пастаянных камісій Савета Саюза і Савета Нацыянальнасцей, дэпутатаў Вярхоўнага Савета СССР і ажыццявіць мерапрыемствы па паляпшэнню выкарыстання карысных выкапняў і ўзмацненню аховы нетраў, маючы на ўвазе:

удасканальванне планавання з мэтай забеспячэння рацыянальнага і комплекснага выкарыстання мінеральна-сыравінных рэсурсаў і паляпшэння выкарыстання нетраў для патрэб, не звязаных са здабычай карысных выкапняў; паляпшэнне геалагічнага вывучэння нетраў, павышэнне эфектыўнасці геалагічных работ і дакладнасці іх вынікаў; паскарэнне распрацоўкі і ўкаранення ў вытворчасць новых высокаэфектыўных сістэм здабычы і тэхналогіі перапрацоўкі мінеральнай сыравіны;

расшырэнне навукова-даследчых і практна-канструктарскіх работ па найбольш актуальных праблемах рацыянальнага выкарыстання нетраў і іх аховы; далейшае павышэнне адказнасці міністэрстваў і ведамстваў, прадпрыемстваў і арганізацый за поўнае, комплекснае і эфектыўнае выкарыстанне карысных выкапняў пры іх здабычы, абагачэнні і перапрацоўцы і за ахову нетраў.

3. Саветам Міністраў саюзных рэспублік, міністэрствам і ведамствам забяспечыць належны кантроль і нагляд за правільнасцю выкарыстання нетраў, распрацоўкай месцанараджэнняў карысных выкапняў і аховай нетраў, за бяспечным вядзеннем работ, звязаных з выкарыстаннем нетраў, за ахай навакольнага асяроддзя ад шкоднага ўплыву гэтых работ.

4. Мясцовым Саветам дэпутатаў працоўных і іх выканаўчым камітэтам ўзмацніць кантроль за правільнай арганізацыяй здабычы агульнапапулярных карысных выкапняў, шырыі прымянення дадзеных ім заканадаўствам правы па кантролю за выкарыстаннем і ахай нетраў.

* *

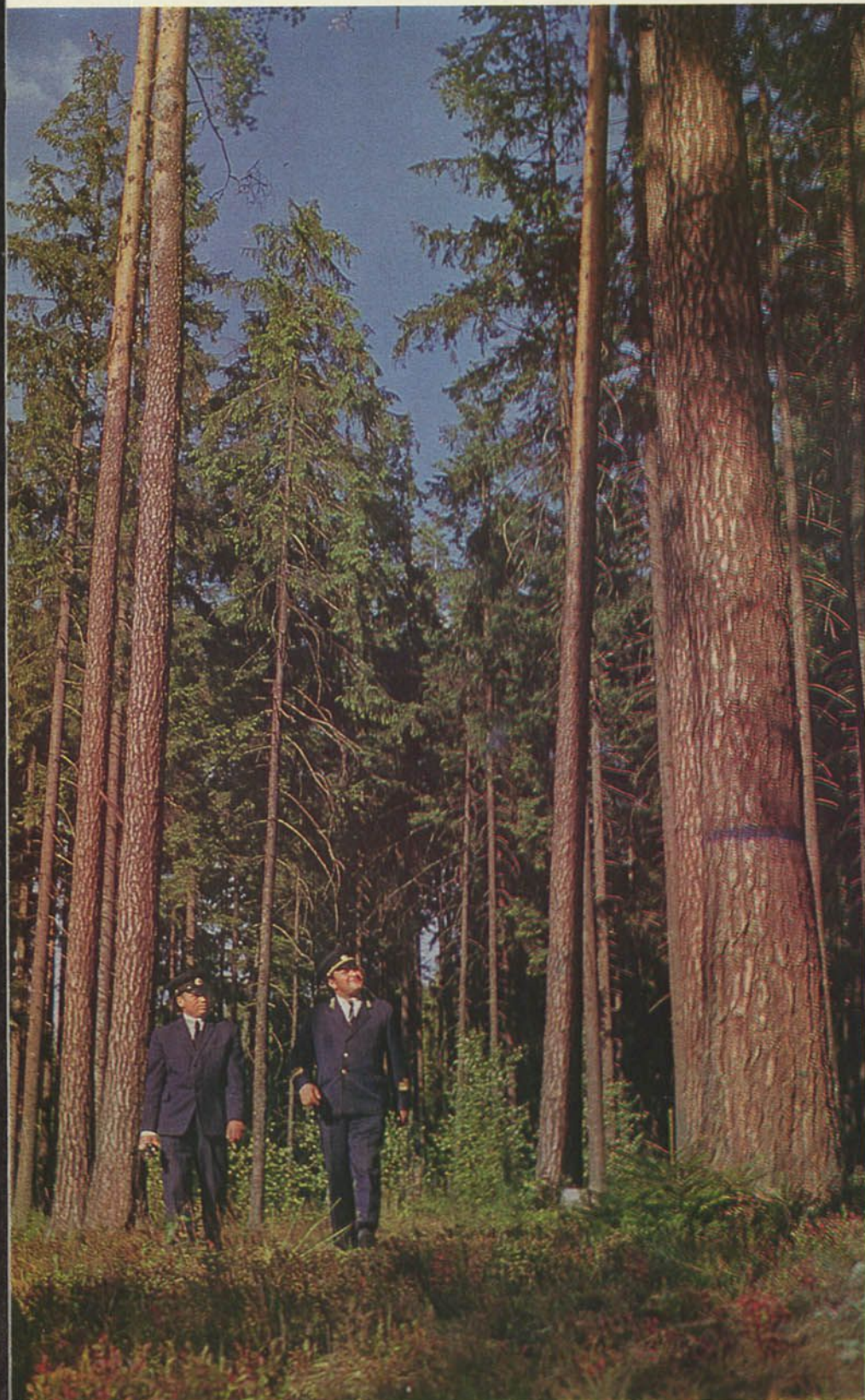
Вярхоўны Савет Саюза ССР лічыць, што ў сучасных умовах на аснове магутнай сацыялістычнай індустрыі, дасягненняў навукова-тэхнічнай рэвалюцыі ў СССР ёсць усе магчымасці забяспечыць эфектыўнае выкарыстанне нетраў і іх ахову. Навукова абгрунтаванае планаванне развіцця горназдабываючай прамысловасці, укараненне новай тэхнікі і прагрэсіўных метадаў здабычы і перапрацоўкі карысных выкапняў, строгі дзяржаўны нагляд і кантроль за выкананнем заканадаўства аб рацыянальным і комплексным выкарыстанні нетраў і іх аховы, шырокі ўдзел грамадскасці ў гэтай справе будуць садзейнічаць вырашэнню важнейшых народнагаспадарчых і сацыяльных задач цяперашняга этапа камуністычнага будаўніцтва.

Старшыня Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
М. ПАДГОРНЫ.
Сакратар Прэзідыума
Вярхоўнага Савета СССР
М. ГЕАРГАДЗЕ.

Масква, Крэмль.
9 ліпеня 1975 г.

3 ДНЁМ ЛЕСУ!

Лес шумеў, калі Чалавек Разумны прыродай яшчэ і не «планаваўся». Хвойным, напрыклад, звыш трохсот мільёнаў гадоў...

Са старажытнага часу людзі ставіліся да яго, як да нечага само сабой зразумелага, невычэрпнага, часта — варажанага. Аб эстэтычным успрыманні і гаворкі быць не магло.

Карэнныя зрухі адбыліся ў 17—18 стагоддзях, пасля прамысловай рэвалюцыі, калі ў жывапісе зацвердзіўся пейзаж, а ў мастацкай літаратуры — апісанне прыроды.

І ўсё-такі лес мала шкадавалі. Раней гэта адбывалася з-за элементарнага невучтва. Ф. Энгельс пісаў: «Калі альпійскія італьянцы высякалі на паўднёвым схіле гор хвойныя лясы, якія так пільна ахоўвалі на паўночным, то яны не прадбачылі, што гэтым самым падрываюць карані высакагорнай жывёлагадоўлі... яшчэ менш яны прадбачылі, што гэтым самым яны на большую частку года пакідаюць без вады горныя крыніцы, з тым, каб у перыяд дажджоў гэтыя крыніцы маглі выліваць на раўніну яшчэ больш звар'яцелую плынь».

Цяпер, дзякуючы навуцы, становішча змянілася. І тым не менш... Што сталася, напрыклад, з лясамі Філіпін, Бразіліі? Там, дзе кароткатэрміновая выгада спалучаецца з прынцыпам «пасля мяне хоць патоп», думаць аб будучыні не прыходзіцца.

Іншая справа ў нашай краіне. Перавага планавай сацыялістычнай эканомікі добра прасочваецца ў лёсе айчынскага лесу. Савецкі Саюз валодае больш чым чацвёртай часткай сусветных запасаў драўніны, пятай — лясных плошчаў. У Канадзе лесу менш у тры разы, у ЗША — у чатыры.

Вялікіх поспехаў дамагліся і лесаводы нашай рэспублікі. Лясная гаспадарка, якая так моцна была разбурана ў гады фашысцкай акупацыі, не толькі адноўлена, але і стала больш магутнай, эфектыўнай.

У Беларусі толькі за гады мінулай пяцігодкі было пасаджана 270 тыс. гектараў новага лесу!

Плённа працуюць калектывы Бабруйскага, Слуцкага, Мінскага, Лідскага, Пастаўскага і іншых лясгасаў.

Рэспубліка поўнасьцю забяспечвае сябе дыпламаванымі спецыялістамі, якіх выпускаюць Мінскі тэхналагічны інстытут імя Кірава і Полацкі лесатэхнікум.

Пра многае гаворыць і такі факт: у БССР звыш пяцісот школьных лясніцтваў.

* *

Добрых вынікаў у захаванні і памнажэнні лясных багаццяў дасягнуў Стаўбцоўскі лясгас. План лесааднаўленчых работ дзевятай пяцігодкі тут выкананы датэрмінова, лясанасенныя ўчасткі закладзены на селекцыйнай аснове, выкарыстаны чаранкі насенных дрэў, якія адабраны з дапамогай БелНДІЛГ.

На здымку: дырэктар лясгаса Міхаіл Антонавіч Хадасевіч і ляснічы Балевіцкага лясніцтва Аляксандр Уласавіч Ляцяга аглядаюць участкак насенных дрэў.

Фота М. ШАРАЯ

ЗЯЛЁНАМУ БУДАЎНІЦТВУ — ПАСТАЯННУЮ ЎВАГУ

Тэмпы зялёнага будаўніцтва ў рэспубліцы значна адстаюць ад развіцця населеных пунктаў. Вытворчая база зялёнай гаспадаркі недастатковая, слаба механізавана і не дазваляе весці азеляльныя работы ў неабходных аб'ёмах. Пры выкананні работ па азеляненню не заўсёды ўлічваюцца сучасныя дасягненні навукі, практычны вопыт гарадоў краіны.

Нягледзячы на тое, што кветаводства з'яўляецца высокаэфектыўнай галіною гаспадаркі, развіваецца яно ў рэспубліцы марудна. Плошчы кветкава-аранжарэйных гаспадарак складаюць толькі 9,7 працэнта да гарадабудаўнічай нормы. Нездавальняюча вядзецца будаўніцтва новых аранжарэй, келска выкарыстоўваюцца плошчы закрытага глебы, нізкі выхад прадукцыі з аднаго квадратнага метра вытворчай плошчы. Асартымент кветак абмежаваны.

З мэтай паляпшэння зялёнага будаўніцтва, развіцця яго вытворчай базы і павелічэння продажу кветак насельніцтву Савет Міністраў БССР прыняў адпаведную пастанову. У ёй Дзяржбуду, Дзяржплану, Міністэрству жыллёва-камунальнай гаспадаркі сумесна з міністэрствамі і ведамствамі рэспублікі, аблвыканкамі і Мінскім гарвыканкам даручана да 1 снежня 1975 года распрацаваць і прадставіць у Савет Міністраў БССР пяцігадовы план комплекснага азелянення гарадоў, іх прыгарадных зон і іншых населеных пунктаў Беларусі.

ПЕРСПЕКТЫВЫ КВЕТАВОДСТВА І АЗЕЛЯНЕННЯ Ў БССР

308-2 / 2068

АРГАНІЗАВАНАЕ У ШЫРОКІХ МАШТАБАХ АЗЕЛЯНЕННЕ — АРГАНІЧНЫ ЭЛЕМЕНТ Добраўпарадкавання населеных пунктаў. ПАСКОРАНАЕ РАЗВІЦЦЕ ПРАМЫСЛОВАГА, ЖЫЛЛЕВАГА І КУЛЬТУРНА-БЫТАВОГА БУДАЎНІЦТВА ПАТРАБУЕ НОВАГА ПАДХОДУ ДА ВЫРАШЭННЯ ПРАБЛЕМ ЗЯЛЁНАЙ ГАСПАДАРКІ.

КВЕТКІ, КВЕТКІ...

Патрэбы ў гэтых прыгожых раслінах павялічваюцца з ростам заможнасці і культурнага ўзроўню насельніцтва. У апошнія гады попыт на кветкі расце не па днях, а па гадзінах.

У рэспубліцы вырошчваннем кветак займаюцца прадпрыемствы зялёнай гаспадаркі Міністэрства камунальнай гаспадаркі БССР і часткова саўгасы.

Трэба прызнаць, што вытворчая база кветаводства доўгі час стрымлівалася і адставала ад развіцця гарадоў рэспублікі. Прыкметнае ажыўленне кветкава-аранжарэйнай гаспадаркі пачалося з 1967 года, калі была прынята пастанова аб мерах па азеляненню гарадоў, развіццю кветаводства і павелічэнні продажу кветак насельніцтву рэспублікі. Плошча аранжарэй у 1974 годзе ў параўнанні з 1966 годам павялічылася больш, чым у чатыры разы.

У мінулым годзе было вырашана 23 434 тыс. штук кветак, у тым ліку на зразанне — 5415,4 тыс., у гаршчочках — 1003,6 тыс. штук.

Новыя аранжарэй ў большасці сваёй глебы, з цэнтральным ацяпленнем, часткова механізаваны.

Значныя плошчы закрытага глебы дазваляюць прымяніць унутрыгаспадарчую спецыялізацыю і ўкараніць новыя тэхналагічныя прыёмы вырошчвання кветак.

Укаранёна ў вытворчасць агратэхніка вырошчвання рамонтных гваздзік, выганачных руж. Вырошчваюцца хрызантэмы, калы. Практыкуецца зімовая выганка цюльпанаў, нарцызаў, бэзу. На прылажкі паступаюць фрэзіі, духмяны гаршак і іншыя цікавыя расліны.

Вядуцца пэўныя даследчыя работы. На Мінскім камбінаце дэкаратыўнага садаводства прымяняецца электрападсветка гваздзік, вывучаюцца ўмовы зразання і ўкаранення чаранкоў розных гаўтункаў у залежнасці ад тэрмінаў пасадкі.

Забяспечанасць насельніцтва складае ў сярэднім па рэспубліцы 1,4 кветкі ў год (РСФСР — 5,4, Латвія — 16, Масква — 10, Кіеў — 15,5).

Кветкавыя гаспадаркі патрабуюць рэарганізацыі. Трэба арганізоўваць кветаводчыя саўгасы. Яны інтэнсіфікуюць вырошчванне кветак у некалькі разоў, асабліва зімой і ў перадсвяточныя дні.

Развіццё кветаводства ў рэспубліцы стрымліваецца і з-за недахопу пасадачнага матэрыялу. Рэспубліка ў цэнтралізаваным парадку яго не атрымлівае.

Да 1980 года плошчу аранжарэй неабходна павялічыць на 70 га, і тады на кожнага гарадскога жыхара будзе выпадаць 16 кветак.

Існуюць яшчэ і штучныя кветкі. Попыт на іх таксама расце.

Але перш за ўсё — жывыя кветкі. У недалёкім будучым мяркуецца стварыць буйны кветаводчы саўгас. Базай яго могуць стаць угоддзі саўгаса «Зара» Чашніцкага раёна.

ЛЕПШЫ ГОРАД — ЗЯЛЁНЫ

Гаварыць пра значэнне азелянення населеных пунктаў не прыходзіцца. Горад без дрэў і кустоў нагадвае каменныя джунглі.

Зялёная гаспадарка БССР за апошнія гады павялічылася на 17 119 га і складае цяпер каля 27 тыс. гектараў. Аб'ём работ у параўнанні з 1960 годам вырас у 5,6 раза.

Названыя лічбы не павінны нас заспакойваць. Наадварот, яны надзвычай сціплыя. Азеляненасць гарадскіх тэрыторый Беларусі вагаецца ад 17,1% да 24,9%. Генеральным ж планам прадугледжана 31—41%. Многія гарады наогул не маюць зялёных зон. База зялёнага будаўніцтва (гадавальнікі) яна недастатковая, яна слаба механізавана і не забяспечвае пасадачным матэрыялам.

У сістэме камунальнай гаспадаркі дзейнічае 21 гадавальнік на плошчы 940 гектараў. Вырошчваюцца каля 7 мільёнаў саджанцаў. Але гэтага недастаткова.

Згодна з прагнозамі, да 1986 года плошчу гарадскіх зялёных насаджэнняў трэба давесці да 94288 гектараў. Значыць, прыйдзеца ўзбуйніць гадавальнікі, стварыць рэспубліканскія спецыялізаваныя саўгасы па вырошчванню драўніна-кустоўнікавых культур. Мяркуюцца, што такой гаспадаркай стане саўгас імя Тэльмана Мінскага раёна.

У рэспубліцы зялёнае будаўніцтва ажыццяўляецца, галоўным чынам, сіламі мясцовых камунальных органаў. Асігнаванні плануецца толькі па іх лініі. Азеляненнем займаюцца і некаторыя арганізацыі і ведамствы, праўда, у невялікім аб'ёме і без усякага планавання.

У бліжэйшы час неабходна распрацаваць адзіны дзяржаўны перспектывны план па азеляненню (1976—1980 гг.). У аснове яго павінна ляжаць каардынацыя дзейнасці мясцовых саветаў, міністэрстваў, ведамстваў, прамысловых прадпрыемстваў па планамернаму азеляненню гарадскіх і прыгарадных тэрыторый.

Палажэнні пяцігадовага плана па азеляненню: паляпшэнне агульнага санітарнага стану гарадоў; аблясенне яроў, пустак; стварэнне ўсіх відаў ахоўных насаджэнняў; размяшчэнне ў межах горада лясных масіваў, узаемазвязаных з прыгараднымі зялёнымі зонамі; стварэнне прыгарадных зялёных паясоў з размяшчэннем на іх тэрыторыі спартыўных баз, дамоў адпачынку, кэмпінгаў і г. д.; максімальнае азеляненне берагоў рэк, азёр і вадаёмаў у межах зялёных зон і паралельна — лодачныя станцыі, пляжы, рыбныя гаспадаркі.

Пяцігадовы план прадугледжвае правядзенне навукова-даследчых работ, падрыхтоўку кадраў і г. д.

В. САВІЦКІ,
начальнік аддзела Міністэрства
камунальнай гаспадаркі БССР

АЛЕЯ МІРУ

У маі ў Мінску адбылася міжнародная сустрэча прыхільнікаў міру, прысвечаная слаўнаму 30-годдзю Перамогі над фашызмам у другой сусветнай вайне.

На памяць аб гэтай сустрэчы яе ўдзельнікі пасадзілі на бярэжнай Свіслачы алею Міру. У гэтым месцы якраз на бераг ракі выходзіць парк імя юнага героя Вялікай Айчыннай вайны Марата Казея. Ёсць нешта сімвалічнае ў тым, што для закладкі алеі Міру выбрана месца насупраць помніка адважнаму партызанскаму разведчыку. Чатырнаццацігадовы Марат пайшоў на вайну і разам з дарослымі дзятлі ўсе выпрабаван-

ЗЯЛЁНЫ ЦЭХ ЗАВОДА

Як мне здаецца, прадпрыемства пачынаецца з двара. Зрабіць яго чыстым і прыгожым не вельмі проста. І справа не толькі ў тым, што ва ўсіх на першым месцы — вытворчая праграма, а ўсё астатняе — пасля. Пры звычайных нястачах складскіх памяшканняў асобныя куткі двара даволі часта служаць месцам для бракаваных дэталей. А бывае такое: дзе размясціць (ну, літаральна на два тыдні) старыя станкі? І вось ужо трашчаць кволя дрэўцы, якія нядаўна садзілі.

Зусім іншае ўражанне складаецца пры знаёмстве з дваром вядомага ў Беларусі і за яе межамі магілёўскага завода «Строммашына». Двор тут стаў любімым месцам адпачынку рабочых. Гэта своеасаблівы зялёны цэх прадпрыемства.

Хто клапоціцца аб усёй гэтай прыгажосці, аб кветках і дрэвах? У першую чаргу трэба адзначыць вялікую заслугу старшыні савета заводскай пярвічнай аховы прыроды А. Г. Ясюціна. І хоць яго спецыяльнасць — апрацоўка металу рэзаннем — не мае нічога агульнага з абрэзкай дрэў альбо вырошчваннем расады, Артур Георгіевіч даказаў, што металіст можа ўпрыгожваць зямлю не горш за садоўніка.

Калі заводскі транспарт адпраўляецца па вытворчых справах, у гарадскім таварыстве аховы прыроды, звычайна, чуецца тэлефонны званок.

— Ідзе машына ў Латвію, ці не ведаеце там адраса, дзе вырошчваюць добрыя кветкі, саджанцы дрэў? — пытаюцца з завода.

Адрас амаль заўсёды знаходзіцца. І ўпрыгожваюць завод-

ні паходаў, а калі наступіла рашаючая хвіліна, ён без ваганняў аздаў сваё жыццё за Радзіму. Юнаму партызану прысвоена званне Героя Савецкага Саюза.

Да ўдзельнікаў закладкі алеі Міру са словам прывітання звярнуўся намеснік старшыні Мінскага выканкома Ю. А. Пуплікаў.

Дрэвы ў алеі Міру пасаджаны дэлегацыямі рухаў міру еўрапейскіх і іншых краін, Сусветнага Савета Міру, Міжнароднай дэмакратычнай федэрацыі жанчын.

Пры ўваходзе ў алею будзе пастаўлены гранітны камень з выбітай датай і назвай міжнароднага форуму прыхільнікаў міру ў Мінску.

Алея Міру — глыбокае прызнанне і падзяка савецкаму народу, яго Узброеным сілам, якія ўнеслі галоўны ўклад у справу разгрому гітлераўскага фашызму.

Вечна красуй, алея Міру!

скі двор сальвіні і гваздзікі з Харкава, ружы з Латвіі, серабрыстыя елкі з Шчамысліцы, што пад Мінскам. А для таго, каб менш залежаць ад розных акалічнасцей, на заводзе пабудавалі сваю цяпліцу для вырошчвання расады.

Аматары прыроды завода «Строммашына» не абываюць мясячнікаў па ахове навакольнага асяроддзя. Яны пастаянна беражліва адносяцца да «зялёнага» сямра. Захоўваючы чысціню і парадак тут стала правілам. Кожны разумее, калі ставіць альтанку для адпачынку, то такую, каб была ўтульнай, прыгожай.

Прасцей усяго было спілаваць дрэвы, якія перашкаджалі новаму будаўніцтву. Але без згоды лабараторыі навуковай арганізацыі працы на тэрыторыі завода, як кажуць, і плот не кабеліш. Дванаццацігадовыя ліпы перасадзілі, і цяпер яны красуюцца ля спартыўнай залы.

Людзі прадпрыемства сталі зусім не абываюць да таго месца, дзе ім даводзіцца працаваць. Калі на двары разбівалі газоны, бухгалтар Лідзія Фролаўна Буракова пацікавілася, якія кветкі будуць расці там, і прапанавала:

— А што, калі ў цэнтры размясціць флэкс? Яны буйныя, прыгожыя.

У Заводскім савеце пярвічнай аховы прыроды не памятаюць выпадку, каб хоць у чым-небудзь аматарам азелянення адмовіў дырэктар завода А. П. Таракін альбо каб не адгукнуўся на цікавую задумку памочнік дырэктара У. Н. Гараўцоў.

У адным з кабінетаў вісіць схема заводскага двара. Уся тэрыторыя яго разбіта на ўчасткі, і кожны з іх замацаваны за цэхам, аддзелам або якой-небудзь службай прадпрыемства. У выпадку чаго, ёсць з каго спытаць. І шумяць ля цэху ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга завода «Строммашына» клёны, бярозы, ліпы, каштаны, цвітуць кветкі.

М. ХАНЯК

БЕЛАРУСКІЯ ГАТУНКІ БЭЗУ

В. БІБКАВА,
кандыдат біялагічных навук

«Заўсёды май у доме кнігу,
у садзе — кветку».
Эпікур

Гарады і сёлы рэспублікі прыгажэюць на вачах: вырастаюць новыя сады, паркі, скверы. Мы не ўяўляем свайго жыцця без пышняй зеляніны дрэў, зялёных газонаў і яркіх кветак.

Бэз здаўна быў любімай раслінай беларускага народа. Бадай, няма ніводнага пасёлка, дзе б ён не рос. Славуці ён яшчэ і тым, што з поспехам можа выкарыстоўвацца для выганкі ў зімовы час. Як прыемна на Новы год мець пшчотную галінку!

Шырокія магчымасці адкрываюцца пры выкарыстанні бэзу ў ландшафтных пасадках, дзе ён расце асобнымі кустамі, а таксама групамі і ў спалучэнні з іншымі кветкавымі раслінамі.

У культуры больш за ўсё сустракаецца бэз звычайны.

Вобласць яго натуральнага распаўсюджвання — горныя раёны краін Балканскага паўвострава. У садах і парках бэз звычайны пачалі вырошчваць з другой палавіны XVI стагоддзя, калі аўстрыйскі пасол прывёз яго з Канстанцінопаля ў Вену.

Спачатку бэз звычайны ўяўляў сабою даволі аднастайную з невялікімі мяцёлкамі расліну — від, які слаба вар'іраваў па афарбоўцы і велічыні кветак. Потым у выніку мутацый, што з'явіліся пад уплывам новых умоў, а таксама дзякуючы гібридызацыі і адбору бэз абагаціўся цікавымі і высокадэкаратыўнымі формамі. Праз пяцьдзесят гадоў культуры, пасля з'яўлення яго ў садах Еўропы, была атрымана першая белакветкавая форма, праз сто дваццаць — пурпуровая, і праз дзвесце дзесяць — махровая.

Цяпер сусветны асартымент бэзу налічвае звыш шасцісот гатункаў, якія адрозніваюцца кветкамі і суквеццямі, формай, афарбоўкай, пахам і працягласцю цвіцення.

Садовыя формы бэзу найбольш трапляюцца ў краінах Заходняй Еўропы. Пальма першынства па вывядзенню новых гатункаў належыць французам Віктору і Эмілю Лемуан. Папулярнасцю карыстаюцца таксама гатункі, выведзеныя ў Германіі і Канадзе.

У Расіі селекцыя бэзу пачалі займацца ў канцы мінулага стагоддзя. Заснавальнікам новых гатункаў быў І. У. Мічурін, які ў 1904 годзе атрымаў сталовы бэз, прыгодны для развядзення ў хатніх умовах. Да 1916 года налічвалася 5—6 гатункаў так званай народнай селекцыі.

А Ф І Ц Ы Й Н Ы А Д Д З Е Л

Дзяржкамітэт Савета Міністраў БССР па ахове прыроды абмеркаваў выкананне патрабаванняў артыкула 23 Зямельнага кодэкса Беларускай ССР праектнымі і будаўнічымі арганізацыямі г. Мінска.

Разгледжаны таксама дзейнасць Упраўлення лясной гаспадаркі Мінскага аблвыканкома па кіраўніцтву паляўнічай гаспадаркай і стан выкарыстання і аховы водных рэсурсаў на жывёлагадоўчых комплексах Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР.

Упраўленне капітальнага будаўніцтва Мінскага гарвыканкома з'яўляецца генеральным заказчыкам грамадзянскага будаўніцтва ў горадзе. Аднак яно не поўнаасцю забяспечвае арганізацыю своечасовага зняцця і рацыянальнага выкарыстання ўрадлівага пласта глебы пры правядзенні будаўнічых работ. На большасці аб'ектаў, узведзеных у 1974 годзе і якія будуцца сёлета, праектна-каштарыснай дакументацыяй не прадугледжана выкананне артыкула 23 Зямельнага кодэкса Беларускай ССР. Аддзелы ўпраўлення, якія займаюцца кантролем за якасцю будаўніцтва, і аддзел па нагляду за азеляненнем не сочаць за тым, як захоўваецца глеба ў час правядзення зямельных работ. Не ўдзяляе належнай увагі гэтаму пытанню і галоўнае архітэктурна-планіровачнае ўпраўленне гарвыканкома. У выніку большасць будаўнічых арганізацый змешвае ўрадлівы пласт з падсцілаючымі пародамі, і толь-

кі асобныя ўпраўленні здымаюць і захоўваюць яго.

Выканком Мінскага гарадскога Савета дэпутатаў працоўных летась прыняў рашэнне, якое абавязвае праектныя і будаўнічыя арганізацыі забяспечыць здыманне, захоўванне і выкарыстанне ўрадлівага пласта глебы для добраўпарадкавання ландшафтаў. Але арганізацыйныя меры для выканання гэтага рашэння не былі прыняты. Ганебная практыка знішчэння ўрадлівага пласта, якая ўкаранілася ў будаўнічых арганізацыях горада, не выкаранена. А з прыгараднай зоны завозыцца дзёран, глеба, торф, што вядзе да падажання добраўпарадкавання і псавання ландшафтаў у зоне адпачынку.

Абласное ўпраўленне лясной гаспадаркі ажыццяўляе кіраўніцтва паляўнічай гаспадаркай вобласці ў асноўным у адпаведнасці з пастановай ЦК КПБ і Савета Міністраў БССР аб узмацненні аховы прыроды і паляўнічых выкарыстання прыродных рэсурсаў рэспублікі і загада Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды і Міністэрства лясной гаспадаркі БССР «Аб кіраўніцтве паляўнічай гаспадаркай на тэрыторыі Беларускай ССР». Аднак у дзейнасці Упраўлення і лясгасаў па кіраўніцтву паляўнічай гаспадаркай ёсць істотныя недахопы.

Органы лясной гаспадаркай вобласці мала прыцягваюць саміх паляўнічых, грамадскую інспектуру і іншыя катэгорыі асоб да актыўнай барацьбы з браканьерствам. Работнікі лесааховы і некаторыя лясгасаў слаба кантралююць захаванне правіл прыёму пушніны нарыхтоўчымі арганізацыямі, работу магазінаў, якія гандлююць паляўнічымі ружжамі і баявымі прыпасамі. Не ажыццяўляецца належны кантроль за свое-

часовым праходжаннем спраў у адміністрацыйных і следчых органах, народных судах. Нездавальняюча вядзецца работа па заахочванню асоб, якія ўскрылі браканьерства, а таксама асоб, якія актыўна ўдзельнічаюць у барацьбе з парушальнікамі правіл і тэрмінаў палявання, што садзейнічае зніжэнню актыўнасці грамадскасці ў навадзены парадку ў паляўнічых угоддзях. Маюць месца парушэнні правіл выдачы дазволу на здабычу капітных і іх ліцэнзійны адстрэл, наглядаюцца выпадкі браканьерства з боку работнікаў лясной аховы, што гаворыць аб нізкім узроўні выхаваўчай работы ў лясгасах.

Пытанне аб стане выкарыстання водных рэсурсаў на жывёлагадоўчых комплексах Дзяржкамітэт СМ БССР па ахове прыроды разглядаў у 1971 годзе. Аднак і цяпер Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР гэтае пытанне вырашае незадавальняюча. На многіх жывёлагадоўчых комплексах і фермах па-ранейшаму не наладжан улік спажываемай вады. Артэзіянскія свідравіны знаходзяцца ў антысанітарным стане. У шэрагу гаспадарак свідравіны, якія выйшлі са строю, не затаманаваны, што стварае пагрозу забруджвання падземнай вады.

Па-ранейшаму ў многіх калгасах і саўгасах дапускаецца скідванне ў вадаёмы гнявай жывкі. Даволі часта ў склад камісій па прыёму і эксплуатацыі жывёлагадоўчых аб'ектаў не ўключаюцца прадстаўнікі Дзяржкамітэта СМ БССР па ахове прыроды, што з'яўляецца парушэннем Воднага заканадаўства Саюза ССР.

Па ўсіх абмеркаваных пытаннях Дзяржкамітэт СМ БССР па ахове прыроды прыняў адпаведныя рашэнні.

У гады Савецкай улады значна актывізавалася работа ў галіне вывучэння дэкарэтыўных раслін.

Асабліва значных поспехаў па атрыманню высокадэкарэтыўных гатункаў дамогся Л. Калеснікаў. За 30 гадоў работы ён вывёў шэраг каштоўных гатункаў: «прыгажуня Масквы», «памяці С. М. Кірава», «мара» і іншыя. У 1973 г. міжнародны саюз бэзаводаў пасмяротна ўзнагародзіў Л. А. Калеснікава медалём «Залатая галінка бэзу».

У Беларусі самая вялікая калекцыя бэзу сабрана ў Цэнтральным батанічным садзе АН БССР: 125 гатункаў дваццаці двух відаў і разнавіднасцей.

Клімат рэспублікі спрыяе вырошчванню бэзу і яго выкарыстанню ў азеляненні. Мяккія зімы, не вельмі гарачае сонца і наяўнасць вільгаці ў перыяд цвіцення бэзу дапамагаюць максімальнаму праўленню яго дэкарэтыўных якасцей.

Да селекцыі бэзу звычайнага ў Цэнтральным батанічным садзе АН БССР прыступілі ў 1959 г. За аснову быў узяты метад міжгатунковай гібрыдызацыі. Ставілася мэта атрымаць гатункі з буйнымі суквеццямі і кветкамі прыемных контураў з чыстымі колерамі і даволі працяглым цвіценнем. Праведзена і даследавана 78 камбінацый скрываўванняў.

На селекцыйным гадавальніку налічваецца некалькі тысяч гібрыдных саджанцаў. У час іх цвіцення праводзіліся назіранні за спадчыннымі бацькоўскімі прыкметамі, а таксама ацэнка і адбор найбольш перспектывіных форм.

У 1967 г. лепшыя гібрыдныя формы экспанаваліся на

ВДНГ СССР. 16 беларускіх гібрыдаў атрымалі высокую ацэнку і прызнаныя як лепшыя гатункі для зялёнага будаўніцтва і прамысловага кветаводства.

Ніжэй прыводзіцца апісанне марфалагічна-дэкарэтыўных асаблівасцей лепшых гатункаў бэзу.

Абаронцам Брэста. Кветкі махровыя, 2,5 см у дыяметры, у пачатку цвіцення малочна-белыя, а потым снежна-белыя. Суквецці шырокаяканічныя, кампактныя, 22—25 см у даўжыню і 12—13 см у шырыню, на трывалых прамастаячых кветаносах. Пах моцны, прыемны.

Паўлінка. Кветкі махровыя, лілова-пурпурныя з больш светлымі пялёсткамі ў цэнтры, буйныя, 2,7—2,8 см у дыяметры. Суквецці шырокаяканічныя, да 22—25 см у даўжыню. Вельмі дэкарэтыўны гатунак, з устойлівай фарбоўкай кветак.

Лябёдушка. Кветкі простыя, чыста белыя, вельмі буйныя, да 3 см. Пялёсткі шырокія, па краях прыўзнятыя. Суквецці шырокаяконусападобныя, 28—29 см у даўжыню і 18—20 см у шырыню. Пах вельмі прыемны.

Партызанка. Кветкі аднарадныя, бэжава-ружовыя з яркім блакітным цэнтрам, 2,7—2,8 см у дыяметры. Суквецці надзвычай шчыльныя вузкацыліндрычныя, на трывалых кветаносах. Высокадэкарэтыўны гатунак. Вылучаецца своеасаблівымі суквеццямі, якія нібы свецяцца.

Кампанія Заслонаў. Кветкі простыя, пшчотна-блакітнавата-ружовыя, у цэнтры ярка-блакітныя, буйныя, 2,9 см. Суквецці вузкаяпірамідальныя, да 35 см у даўжыню. Вельмі пахнуць.

ТЭРАСЫ НА СХІЛАХ

Я. СЕЛІВАНАУ,
старшы інжынер Гомельскай абласной
інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР
па ахове прыроды

Р. БОНДАР,
дырэктар Мазырскага лясгаса

На тэрыторыі Мазырскага раёна налічваецца 1984 гектары яроў і глыбокіх лагчын. Дзве тысячы гектараў займаюць пяскі. Найлепшым сродкам барацьбы з ярамі і пяскамі, як вядома, з'яўляюцца

Фота А. Камарова

лясныя насаджэнні. Яны садзейнічаюць паляпшэнню мікраклімату тэрыторый, раўнамернаму размеркаванню снегу, затрымаваюць талую і дажджавую ваду.

Вядучы барацьбу супраць воднай эрозіі глебы на схілах, Мазырскі лясгас за апошнія восем гадоў пасадзіў 242 гектары лесу. За гэты час замацавана 796 гектараў пяскоў. На землях калгасаў і саўгасаў, пачынаючы з 1971 года, створана 11 гектараў поляхоўных лясных палос.

Падрыхтоўка глебы для абляснення схілаў яроў і лагчын ажыццяўляецца спосабам іх тэрасавання або пракладкі барознаў плугам. Тэрасы разбіваюцца па гарызанталі пры дапамозе экліметра і абзначаюцца вехамі. Пракладваюцца тэрасарам «Т-4» у счэпе з трактарам «Т-100», а таксама конным тэрасарам.

Шырыня тэрасы 3,5—4 метры. Ухіл яе палатна — адваротны ўхілу плошчы, на якой праводзіцца тэрасаванне. На тэрасе высаджваюцца два рады раслін праз 50—65 сантыметраў у кожным радзе. На гектар, такім чынам, прыпадае 6,5 тысячы штук. Такая шчыльнасць раслін садзейнічае найбольш хуткаму змыканню крон і стварэнню ляснога масіву.

Будаўніцтва тэрас пачынаецца з верхняй часткі схілу. Рухаючыся ўперад, трактар зрэзае грунт і падсыпае пад гусеніцу.

Пасадка буйных саджанцаў робіцца вясной (ручным спосабам). На паўночных схілах лепш высаджваць дуб, елку, клён, ясьень, на паўднёвых — сасну, акацыю, бярозу.

Каранёвая сістэма раслін пры гэтым абмакнаецца ў торфа-гнавай жывцы. Догляд за пасадкамі праводзіцца шляхам рыхлення глебы і знішчэння пустазелля. Першы робіцца ў маі, другі — у ліпені, трэці — у верасні.

У 1973—1974 гадах на тэрасаваных схілах яроў і лагчын Мазырскае лясніцтва пасадзіла 43 гектары лясных культур. Стан іх добры. Прыжылося не менш як 95 працэнтаў саджанцаў.

На пясах выкарыстоўваліся адналетнія саджанцы сасны і бярозы. Пасадка рабілася лесапасадачнай машынай «ЛМД». Глебу рыхтавалі шляхам нарэзвання барознаў трактарам «МТЗ-50» з плугам «ПКЛ-35». Дрэўцы высаджваліся на дно барознаў з разліку 8,5—10 тысяч штук на гектар. Догляд — рыхленне міжрадкоўяў — праводзіўся механізаваным спосабам. Прыжывальнасць саджанцаў таксама аказалася высокай.

На рухомах пясах спачатку рабілі замацаванне ракітай, а затым высаджвалі лясныя культуры. Ракіту садзілі ранняй вясной, прыворажчы маладыя парасткі. Спачатку пракладвалася плугам баразна, затым у яе клалі ракіту. Наступнай баразнай яе прывораалі.

На трэці год пасля таго, як пясок замацаваўся карэннем, садзілі ў міжрадкоўях сасну.

Такім спосабам на рухомах пясах, якія раней былі замацаваны ракітай, у 1973 годзе было пасаджана 10 гектараў лясных культур. Прыжывальнасць аказалася высокая — не менш як 95 працэнтаў. Догляд насаджэнняў на гэтых участках не праводзіўся, бо ў ім не было патрэбы.

ЭРОЗІЯ ГЛЕБЫ— НАДЗЕЙНЫ ЗАСЛОН

І. ХАНЯЕУ,
старшы інжынер Брэсцкай абласной
інспекцыі Дзяржкамтэта СМ БССР
па ахове прыроды

Інтэрэсы далейшага паспяховага развіцця эканомікі нашай краіны патрабуюць значнага павелічэння вытворчасці прадуктаў сельскай гаспадаркі. Рашэнне гэтай задачы магчыма, як вядома, толькі на аснове рацыянальнага выкарыстання зямлі, пастаяннага павышэння ўрадлівасці глебы.

Аднак на значных тэрыторыях, у тым ліку і ў Беларусі, сельскай гаспадарцы вялікую шкоду прычыняе ветравая і водная эрозія. Гэтая шкода наносіцца не толькі разбурэннем паверхневага пласта зямлі, але і штогоднімі стратамі значнай колькасці пажыўных рэчываў — азоту, фосфару, калію, глебавай вільгаці. Патрабавальныя да ўрадлівай глебы цукровыя буракі, лён, пшаніца, кукуруза зніжаюць ураджай на такіх землях на 2—3 цэнтнеры з гектара.

Праўда, ва ўмовах БССР, а таксама ў Брэсцкай вобласці, аб якой пойдзе гаворка, тыповых пылавых бур не бывае. Пераважае мясцовая ветравая эрозія, якая працягваецца ў час моцнага ветру ў выглядзе завей, слупоў пылу. Найбольш небяспечныя ў такі час сыпучыя пяскі, якія не выкарыстоўваюцца ў сельскай або лясной гаспадарцы. Яны могуць заносіць ворную зямлю, лугі, сады, вадаёмы.

Ветравая эрозія адрозніваецца ад воднай тым, што яна не звязана з умовамі рэльефу мясцовасці. Калі водная эрозія наглядаецца пры ўхіле паверхні больш як 0,5 градуса, то ветравая можа адбыцца на зусім роўных плошчах. Гэтым яна небяспечная асабліва на асушаных тарфяніках.

Барацьба з воднай і ветравой эрозіяй глебы з'яўляецца важнейшай састаўнай часткай усёй сістэмы дзяржаўных мерапрыемстваў, накіраваных на рацыянальнае выкарыстанне зямельных рэсурсаў, павышэнне ўрадлівасці глебы. Выконваючы гэтыя мерапрыемствы, партыйныя, саветскія, сельскагаспадарчыя органы вобласці правалі ў мінулыя гады значную арганізатарскую і практычную работу па барацьбе з воднай і ветравой эрозіяй глебы.

Першы план агра-тэхнічных, агра-лесамеліярацыйных і праектна-разведвальных работ, звязаных з унутрыгаспадарчым землеўпарадкаваннем у калгасах і саўгасах вобласці, распрацоўкай для кожнай гаспадаркі праектаў супрацьэразійных мерапрыемстваў, быў зацверджан аблвыканкомам у чэрвені 1968 года. Работы ж па барацьбе з ветравой эрозіяй глебы пачаты яшчэ раней. Важнымі этапамі тут былі распрацоўкі ўпраўленнямі сельскай гаспадаркі райвыканкомаў сваіх канкрэтных мерапрыемстваў на 1969—1970 гады і іх ажыццяўленне, а таксама распрацоўкі мерапрыемстваў на 1971—1980 гады.

Што зроблена ў вобласці за апошнія дзесяцігоддзе па барацьбе з воднай і ветравой эрозіяй?

Дастаткова прывесці даныя аб замацаванні пясчоў, і будзе бачна праца людзей, якія вялі барацьбу са стыхіяй — саджалі на пясках лясы. Дрэвы цяпер сталі магутнай загародай на шляху вятроў, якія ўздзімалі ступы пылу, засыпалі ворную зямлю і іншыя ўгоддзі. За перыяд з 1965 па 1973 год у вобласці замацаваны пяскі на плошчы 54,2 тысячы гектараў, больш чым на 600 гектарах створаны поляхоўныя лясныя палосы.

Значная работа выканана Брэсцкім філіялам інстытута «Белгіпразем». За 1968—1973 гады праведзена землеўпарадкаванне ў 225 гаспадарках вобласці на плошчы больш як 1,2 мільёна гектараў. У выніку, дакладна вызначаны межы зямель, падвергнутых эрозіі, у тым ліку воднай і ветравой. Ва ўсіх гаспадарках, дзе ёсць такая глеба, распрацаваны агра-тэхнічныя глебахоўныя супрацьэразійныя мерапрыемствы.

Цяпер першачарговая задача ўсіх гаспадарак вобласці па барацьбе з воднай і ветравой эрозіяй заключаецца ў тым, каб строга кіравацца планами ўнутрыгаспадарчага землеўпарадкавання, якія прадугледжваюць укараненне палявых севазвотаў і выкананне ўсяго комплексу глебахоўных агра-тэхнічных супрацьэразійных мерапрыемстваў.

Аднак наперадзе яшчэ шмат працы. Згодна з распрацаванымі планами ў 1974—1975 гадах будуць замацаваны пяскі, створаны поляхоўныя лясныя палосы, у тым ліку для аховы тарфянікаў, на плошчы амаль 3,5 тысячы гектараў калгасных і саўгасных зямель. Да канца дзевятай пяцігодкі на плошчы 48 тысяч гектараў будзе выконвацца безадвальнае ворыва глебы з захаваннем іржышча, больш як 20 тысяч гектараў будуць засявацца спецыяльнымі супрацьэразійнымі сеялкамі, на 10 тысяч гектараў мяркуецца ўкараніць палоснае размяшчэнне сельскагаспадарчых культур і папараў. Паўтары тысячы гектараў зямель, якія падвяргаюцца моцнаму ўздзеянню эрозіі, будзе залужана. Шырокае прымяненне знойдуць ворыва папярка схілаў, лункаванне і шчылінаванне зябліва. Мяркуецца таксама ўкараненне прарывістай апрацоўкі міжрадковай прапашных культур. На плошчы амаль 50 тысяч гектараў будзе праводзіцца затрыманне снегу.

Выкананне ўсяго комплексу супрацьэразійных работ у калгасах і саўгасах вобласці з'явіцца важным звяном у барацьбе за павышэнне ўрадлівасці кожнага гектара зямлі, стане важным фактарам аховы глебы ад ветравой і воднай эрозіі.

КАМУ ДАРУЧЫЦЬ РЭКУЛЬТИВАЦЫЮ?

В. ЧУВІЧКА,
начальнік Упраўлення зямельных фондаў і землеўпарадкавання МСГ БССР

В. ЖМАКА,
намеснік дырэктара
Рэспубліканскага праектнага інстытута
па землеўпарадкаванню

Р. МАРОЗ,
галоўны спецыяліст
па землеўпарадкаванню

Важным рэзервам для расшырэння сельскагаспадарчых угоддзяў у рэспубліцы з'яўляюцца тарфянікі нізіннага тыпу, выпрацаваныя прадпрыемствамі Міністэрства тарфяной і мясцовай прамысловасці БССР, а таксама аб'яднання «Белсельгастэхнікі». На пачатак лістапада мінулага года ў часовым карыстанні прамысловых прадпрыемстваў і арганізацый, якія здабываюць торф на паліва і ўгнаенне, знаходзілася 179,2 тысячы гектараў зямлі. З 1961 года звыш ста тысяч гектараў тарфянікаў выпрацаваны і перададзены пастаянным землекарыстальнікам. На значных плошчах торфавыпрацовак завершан працэс біялагічнай рэкультывацыі, і гэтыя землі эфектыўна выкарыстоўваюцца калгасамі і саўгасамі ў сельскагаспадарчай вытворчасці.

Нядрэнна пастаўлена работа па рэкультывацыі торфавыпрацовак на прадпрыемстве «Бальшавік» Міністэрства тарфяной прамысловасці БССР. Прадпрыемства перадало калгасу імя Кірава Гомельскага раёна 349 гектараў выпрацаваных плошчаў, з якіх 145 гектараў выкарыстоўваюцца пад сенажаці і 204 гектары — пад пашу. Прадуктыўнасць гэтых зямель за апошнія гады дасягнула ўзроўню сярэдніх па якасці кармавых угоддзяў — каля 25 цэнтнераў з гектара сена і 112 цэнтнераў зялёнай масы. Яшчэ лепшыя вынікі дасягнуты ў калгасе «Бальшавік» гэтага ж раёна. Тут з кожнага гектара створаных на выпрацаваных тарфяніках сенажаці і пашы ў 1972—1973 гадах атрымалі амаль па 40 цэнтнераў сена і 120 цэнтнераў зялёнай масы. На гектар уносілі толькі па два цэнтнеры фосфарна-калійных угнаенняў. Аднак накоплены вопыт не абагульняецца і не прапагандуецца. Не мае адпаведных рэкамендацый і Беларускі навукова-даследчы інстытут меліярацыі і воднай гаспадаркі БССР.

На жаль, ёсць значна больш фактаў нездавальняючай рэкультывацыі тарфянікаў. Торфапрадпрыемства «Бярозаўскае» Міністэрства тарфяной прамысловасці БССР мае 432 гектары выпрацаваных плошчаў, але ў апошнія два гады іх рэкультывацыяй не займаецца. Больш як тысяча гектараў такіх зямель лічыцца за торфапрадпрыемствам «Чысцік» гэтага ж Міністэрства ў Лагойскім раёне і 1387 гектараў — за торфапрадпрыемствам «Дняпроўскае» ў Быхаўскім раёне. Амаль такое ж становішча склалася на торфапрадпрыемствах «Ганчанскае» Клімавіцкага раёна і «Верцалішкі» Гродзенскага раёна. На гэтыя плошчы няма праектаў рэкультывацыі. Вось і ляжаць тысячы гектараў зямлі закінутымі, забалочваюцца і зарастаюць зноў кустоўем.

На масівах, дзе здабыта торфу праводзіцца фрэзерным спосабам, некаторыя прадпрыемствы Міністэрства тарфяной прамысловасці БССР праводзілі рэкультывацыю без тэхнічных праектаў, пры-

мітыўна, няякасна. Торфапрадпрыемства «Беліцкае» перадало калгасу «Светлы шлях» Рагачоўскага раёна 46 гектараў і саўгасу «Рагінь» 52 гектары выпрацовак без перабудовы асудальнай сеткі, абмежаваныя разраўноўваннем паверхні. У выніку гэтыя ўчасткі з-за пераўвільгатнення не прыгодныя для сельскагаспадарчага выкарыстання.

Нямала такіх выпадкаў сустракаецца на тарфяных масівах, што распрацоўваюцца прадпрыемствамі Міністэрства мясцовай прамысловасці БССР і «Белсельгастэхнікі».

На наш погляд, прычына тут у адсутнасці прамой зацікаўленасці і залежнасці прадпрыемства, якое вядзе здабычу торфу ці іншых карысных выкапняў, ад вынікаў рэкультывацыі. Заканадаўча не замацавана залежнасць прадастаўлення прадпрыемствам новых плошчаў тарфянікаў ад своечасовасці і якасці рэкультывацыі выпрацаваных раней участкаў, а ацэнка іх гаспадарчай дзейнасці робіцца без уліку такіх паказчыкаў. Пры гэтым планы на рэкультывацыю асобным торфапрадпрыемствам нярэдка зніжаюцца, паколькі іх устанаўлівае тое ж міністэрства або ведамства, якому гэтае прадпрыемства падпарадкоўваецца.

Сур'ёзныя недахопы ёсць у правядзенні праектна-пашукавых работ. Праект рэкультывацыі нярэдка складаецца на асобныя выпрацаваныя ўчасткі масіваў ў той час, як праектаванне водарэгулюючай сеткі павінна рабіцца адначасова на ўсёй плошчы ў адпаведнасці з дадзенымі вышынных здымак.

Напрошваецца пытанне аб перадачы функцый падрадчыка па складанню праектаў рэкультывацыі інстытута «Белгіправодгас». Ажыццяўленне праектаў маглі б выконваць БМУ меліярацыі, як гэта робіцца ў Літоўскай ССР, і толькі з атрыманнем гарантванага ўраджаю сена 40 цэнтнераў з гектара — участкі перадаваць калгасам і саўгасам.

Аднак, як бы ні былі вырашаны арганізацыйныя пытанні, відавочна адно — рэкультывацыяй зямлі трэба займацца сур'ёзна і сістэматычна, ад распрацоўкі праекта да ажыццяўлення тэхнічнай, а затым і біялагічнай рэкультывацыі. Для гэтага патрэбны выдаткі на ўсіх стадыях, уключаючы ўнясенне павышаных доз мінеральных і арганічных угнаенняў. Перадавая практыка ў шэрагу калгасоў і саўгасоў пераконвае, што высаянне адпаведных кампанентаў насення лугапашавых траў і штогадовае ўнясенне на гектар 8 цэнтнераў мінеральных тукаў (4 цэнтнеры суперфасфату, 2,5 — калійных угнаенняў і 1,5 — аміячнай салетры) гарантуе атрыманне ўраджаю сена ад 40 да 50 цэнтнераў з гектара.

Нязначны пласт торфу на выпрацаваных тарфяніках (каля 50 сантыметраў) абавязвае землекарыстальнікаў выкарыстоўваць іх толькі пад пасевы траў як і ўсе мелказалагаючыя тарфянікі, прымяняючы ў засушлівыя гады ўвільгатненне.

Толькі пры такіх адносінах да выпрацаваных тарфянікаў яны стануць рэальнай крыніцай расшырэння сельскагаспадарчых угоддзяў з высокім узроўнем урадлівасці.

БАРАЦЬБА СА ШКОДНІКАМІ ЛЕСУ БЕЗ ВЫКАРЫСТАННЯ ЯДАХІМІКАТАЎ

Л. КРУШАУ,

загэдчык аддзела біялагічных метадаў
аховы лясоў БелНДІЛГ

У нашых лясах жыве вялікая колькасць самых разнастайных насякомых. Яны адрозніваюцца па велічыні, афарбоўцы і будове цела, па спосабу жыцця і іншых адзнаках. Значная большасць гэтых дробных лясных насельнікаў прыносіць тую ці іншую карысць.

Асобныя віды насякомых здольны размнажацца ў вялікай колькасці. Яны прычыняюць немалую шкоду нашым лясам, зніжаючы іх прадуктыўнасць і гаспадарчую каштоўнасць. Прыгадаем адну з нядаўніх успышак размнажэння звычайнага сасновага пільшчыка, якая за адзін год ахапіла каля 90 тысяч гектараў нашых беларускіх лясоў. У выніку аб'яднання хвой лічынкамі шкоднікаў рэзка зменшыўся прырост драўніны, страты якой ацэньваюцца ў адзін мільён кубаметраў, спынілася здабыча жывіцы, нарыхтоўка насення сасны. Можна вылічыць таксама колькасць кіслароду, недададзенага атмасферы пашкоджанымі лясамі. Усе адмоўныя вынікі гэтай з'явы немагчыма абазначыць нейкімі пэўнымі паказчыкамі, ацаніць і перавесці ў рублі.

Аналагічную шкоду сасновым лясам перыядычна наносяць сасновы шаўкапрад, рыжы сасновы пільшчык, сасновая соўка, сасновы пядзенік. Лісцевыя насаджэнні часта дагала аб'ядаюцца вусенямі няпарнага шаўкапрада, зімовага пядзеніка, дубовай зялёнай ліставёртки і шэрагу іншых насякомых.

Асабліва моцна церпяць ад шкодных насякомых лясы Гомельшчыны, якая ўваходзіць у зону найбольш масавых і частых размнажэнняў шкодных лясных насякомых і хвароб лесу. У звычайныя гады тут сканцэнтравана каля 50 працэнтаў усіх ачагоў размнажэння шкоднікаў у нашай рэспубліцы, а ў перыяды ўспышак на Гомельскую вобласць прыпадае да 90—100 працэнтаў ачагоў хвое- і лісцегрызучых насякомых, такіх, як сасновы і няпарны шаўкапрад, зімовы пядзенік і інш.

Раней для аховы лясоў ад шкодных насякомых шырока выкарыстоўваліся ядахімікаты, у тым ліку прэпараты ДДТ і гексахларан, якія, як вядома, з'яўляюцца даволі шкоднымі. Яны на працягу многіх гадоў не распадаюцца, трапляюць у вадаёмы, акумуляруюцца ў грыбах, ягадах і травах. Апроч гэтага, было ўстаноўлена, што ядахімікаты садзейнічаюць

«аздараўленню» шкодных насякомых, знішчаючы аслабелых, хворых і паразітаваных асобін. Выжываюць самыя здаровыя, самыя пладавітыя, самыя пражэрлівыя з іх.

Шматгадовая практыка выкарыстання ядахімікатаў супраць шкоднікаў лесу паказала, што звычайна пасля буйных авіяхімічных апрацовак на тым жа месцы ўзнікаюць новыя, больш моцныя, зацяжныя ўспышкі масавых размнажэнняў шкодных насякомых, якія, прытым, і часта паўтараюцца.

Інтэнсіўнае карыстанне ляснымі плошчамі як месцамі актыўнага адпачынку насельніцтва і ўгоддзямі для пасьбы жывёлы, а таксама крыніцай нарыхтоўкі драўніны, жывіцы, грыбоў, ягад, сена, лекавых траў і іншай сыравіны прыводзіць да аслаблення механізмаў натуральнай рэгуляцыі колькасці насякомых, стварае магчымасці для яе павелічэння.

Каля дзесяці гадоў таму назад перад Беларускім навукова-даследчым інстытутам лясной гаспадаркі, які знаходзіцца ў Гомелі, была пастаўлена выключна важная, складаная і актуальная задача — распрацаваць эфектыўныя метады аховы лясоў ад шкодных насякомых без выкарыстання ядахімікатаў. Для гэтай мэты быў створаны аддзел біялагічных метадаў аховы лесу, які быў укамплектаваны адпаведнымі спецыялістамі і забяспечаны сучасным навуковым абсталяваннем.

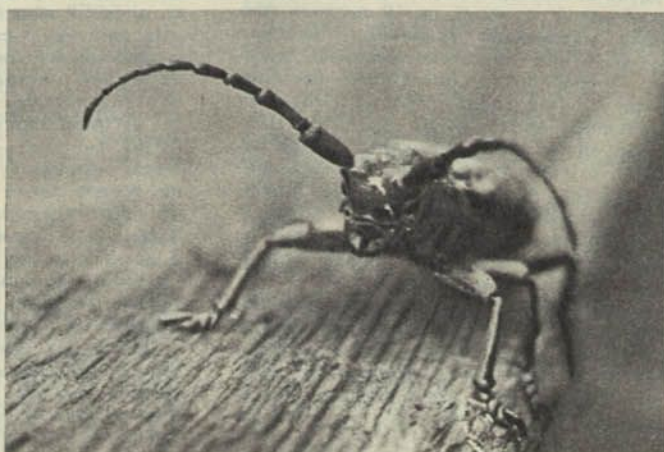
Асабліва ўвага была накіравана на пошукі біялагічных сродкаў аховы сасны, якая найбольш церпіць ад напаўнення шкодных насякомых і найбольш адчувальная да пашкоджанняў — засыхае пасля аднаразовага аб'ядання шыпулек.

З самага пачатку было вырашана навукова-даследчую работу весці ў трох напрамках: 1) выкарыстанне антыбіёзу сасны, гэта значыць, натуральнай ахоўнай рэакцыі дрэў супраць шкодных арганізмаў, 2) пошукі сярод паразітычных і драпежных насякомых найбольш дзейных саюзнікаў для барацьбы са шкоднікамі, 3) распрацоўка спецыфічных бактэрыяльных і іншых мікрабіялагічных сродкаў, якія знішчаюць шкодных вусеняў, але бяшходныя для чалавека і ўсіх карысных арганізмаў, што жывуць у лесе. Пошукі ва ўсіх гэтых напрамках аказаліся паспяховымі. Атрыманыя ў вытворчых умовах вынікі праходзяць у першую чаргу праверку ў гомельскіх і суседніх лясах Беларусі, РСФСР і Украіны.

Для аховы найбольш каштоўных сасновых дрэвастояў ад хвоегрызучых шкоднікаў БелНДІЛГам распрацавана сістэма мерапрыемстваў, якую характарызуе максімальнае выкарыстанне біялагічных фактараў, накіраваных на папярэджанне, своечасовае выяўленне і падаўленне ўспышак масавага размнажэння шкодных насякомых.

Тэарэтычнай асновай для распрацоўкі сістэмы комплекснай барацьбы са шкоднікамі сасны з'явіліся палажэнні, выкладзеныя ў кнігах А. Варанцова «Біялагічныя асновы аховы лесу» (1960, 1963 гг.), а таксама ў працах шэрагу іншых айчынных і замежных аўтараў, у тым ліку прафесараў П. Палажэнцава, Д. Руднева, Г. Віктарава, Я. Талалаева, А. Гукасяна, Я. Вейзера, П. Дэ Баха, В. Келера і многіх іншых. Асноўны змест гэтай сістэмы выкладзены ў нашай кнізе «Біялагічныя метады аховы лесу ад шкоднікаў», выдадзенай у 1973 г. выдавецтвам «Лясная прамысловасць». Важнейшыя патрабаванні, якія дапаўняюць агульнавядомыя, выкладзены ў выглядзе рэкамендацый, метадычных указанняў і ў іншых дакументах, пакладзеных у аснову дзейнасці лесаахоўнай службы.

Жукі-дрывасені.

Дарэчы, ужо на самым пачатку стала відавочным, што старыя арганізацыйныя формы лесааховы не адпавядаюць задачам максімальнага выкарыстання біялагічных фактараў, скарачэнню выкарыстання ядахімікатаў у лясх. Таму Міністэрства лясной гаспадаркі БССР стварыла спецыялізаваную службу, якая складаецца з Рэспубліканскай станцыі па барацьбе са шкоднікамі і хваробамі лесу і абласных пунктаў уліку і прагнозаў, выдала «Інструкцыю па нагляду за з'яўленнем і распаўсюджваннем шкоднікаў і хвароб лесу ў Беларускай ССР» (Мінск, 1970).

Вось асноўныя дасягненні інстытута ў галіне лесааховы:

а) сумесна з МЛГ БССР распрацаван і ўкаранён маршрут-на-экалагічны метадаў нагляду за з'яўленнем шкоднікаў і змяненнем іх колькасці. Выкарыстанне сучасных метадаў выяўлення ачагоў найбольш шкодных насякомых і вызначэнне іх стану дае магчымасць ажыццяўляць паспяхова ахову лясцоў Беларусі з мінімальнымі затратамі, захоўваць ад гібелі карысныя лясныя насякомыя, папярэджаць забруджванне асяроддзя ядахімікатамі;

б) знойдзены метады ацэнкі эфектыўнасці і найбольш рацыянальнага практычнага выкарыстання паразітычных і драпежных насякомых (энтамафагаў), якія знішчаюць яйкі, лічынкі і кукалкі асноўных шкоднікаў лесу. Укараняюцца розныя спосабы перасялення і рассялення рыжых лясных мурашак і выкарыстання некаторых яйкаедаў, здольных мэтанакіравана шукаць і знаходзіць у лесе шкодных насякомых;

в) распрацаван прынцыпова новы метадаў папярэджання ўспышак размнажэння шкодных насякомых і барацьбы з імі ў асноўных насаджэннях шляхам павышэння натуральнай энтымаўстойлівасці, якая вызначаецца інтэнсіўнасцю выдзялення жывіцы з хвоі і парасткаў сасны. Прапанаван новы метадаў прагназіравання колькасці шкоднікаў па паказчыках, якія характарызуюць актыўнасць ахоўнай рэакцыі сасны;

г) распрацоўваецца і ўдасканалваецца мікрабіялагічны метадаў барацьбы са шкоднымі ляснымі насякомымі на аснове выкарыстання мікраарганізмаў, якія выклікаюць масавую гбель самых небяспечных шкоднікаў, але практычна бяспечныя для чалавека і свойскіх жывёл, для пчол і іншых насякомых-апыляльнікаў, а таксама для карысных энтамафагаў, амфібій і рыб;

д) удасканалваецца тэхналогія авіяцыйнага і наземнага ўжывання ў лясх еўрапейскай часткі ССР энтамацыдных біяпрапаратаў: дэндробацыліну, інсекціну, энтабактэрыну, баверыну, вірыну — ЭНШ і інш. Прапанаван новы бактэрыяльны прэпарат гамелін. У 1970—1974 гг. прамысловыя партыі гамеліну выкарыстоўваліся ў Беларусі, Малдавіі, на Украіне, у Краснадарскім і Хабараўскім краях, у Іркуцкай, Белградскай і Тамбоўскай абласцях РСФСР супраць шэрагу небяспечных шкоднікаў сасны, дуба і іншых парод.

У пачатку красавіка Дзяржлягасам ССР зацверджаны распрацаваныя БелНДІЛГам «Метадычныя ўказанні па выкарыстанню бактэрыяльных прэпаратаў у ачагах хвое- і лісцегрызучых насякомых у лясх еўрапейскай часткі ССР».

У заключэнне трэба сказаць, што паспяхова работа БелНДІЛГ у галіне распрацоўкі біялагічных мер барацьбы са шкоднікамі лесу немагчыма без творчага супрацоўніцтва з іншымі галіновымі акадэмічнымі інстытутамі і ВНУ краіны.

Фота М. Шарая

ЧЫСЦІНЯ ПАВЕТРА — КЛОПАТ ВУЧОНЫХ

Развіццё энергетычнай базы і інтэнсіфікацыя тэхналагічных працэсаў на прадпрыемствах нашай краіны паставілі як адну з важнейшых праблем сучаснасці ахову паветра ад забруджвання. Гэтая праблема ўсё больш і больш ускладняецца ў сувязі з ростам выкарыстання рухавікоў унутранага згарання.

Забруджванне паветра прамысловымі адходамі і газамі аўтатранспарту памяншае інтэнсіўнасць натуральнага асвятлення, зніжае ультрафіялетавую радыяцыю, садзейнічае ўтварэнню шкодных туманаў, павялічвае карозію металаканструкцый, адмоўна ўплывае на флору і фауну, шкодна адбіваецца на здароўі людзей. Акрамя гэтага, у навакольнае асяроддзе беззваротна выносяцца сотні тон каштоўнай пылавіднай сыравіны.

Гэтай складанай праблема, якая цесна звязана з умовамі жыцця насельніцтва, у нашай краіне надаецца выключна важнае значэнне. У Пастанове ЦК КПСС і Савета Міністраў СССР «Аб узмацненні аховы прыроды і паляпшэнні выкарыстання прыродных рэсурсаў» сфармулявана шырокая праграма барацьбы за чысціню паветра, праграма, якая ў першую чаргу датычыцца даследчай і канструктарскай работы па стварэнню высокаэфектыўнай апаратуры для ачышчэння газаў і ўлоўлівання пылу. Выконваючы гэту пастанову, Усесаюзны савет навукова-тэхнічных таварыстваў, Камітэт па праблемах аховы навакольнага асяроддзя сумесна з Акадэміямі навук ССР і Армянскай ССР, Армянскім рэспубліканскім саветам навукова-тэхнічных таварыстваў у канцы мінулага года правялі ў Ерэване Усесаюзную навукова-тэхнічную канферэнцыю, прысвечаную пытанням аховы паветра ад забруджвання тэхналагічнымі і вентыляцыйнымі адходамі прамысловай вытворчасці.

У рабоце канферэнцыі прыняло ўдзел больш як 200 прадстаўнікоў навукова-даследчых і практычных інстытутаў, прамысловых прадпрыемстваў і арганізацый розных міністэрстваў. Заслухаўшы 47 дакладаў і 12 паведамленняў, канферэнцыя адзначыла, што міністэрствы, ведамствы і прамысловыя прадпрыемствы рэспублік, абласцей і гарадоў ажыццявілі шэраг мерапрыемстваў па ахове паветранага басейна ад забруджвання. Надзвычай дадатную ролю адыграла цэнтралізацыя цеплазабеспячэння і шырокае выкарыстанне маласярністага паліва.

За апошнія гады прыкметна ўзмацнілася навукова-даследчая работа ў галіне ачышчэння газаў. Створана дзяржаўная інспекцыя тэхнічнага нагляду за эксплуатацыяй газаачышчальнага абсталявання. Распрацаваны новыя высокаэфектыўныя прыборы і апаратура, якія не ўступаюць па сваіх характарыстыках лепшым замежным узорам.

Для стварэння нармальнага санітарнага ўмоў на рабочых месцах да апошняга часу перавага аддавалася вентыляцыйным сістэмам з прыточна-выцяжнымі ўстаноўкамі. Пры дапамозе гэтых устаноўкаў паветра мяняецца 10—15 разоў у гадзіну. Шкодныя рэчывы разбаўляюцца ў вялікіх аб'ёмах чыстага паветра і забруджваюць навакольнае асяроддзе. Узнікае неабходнасць узвядзення гравітатых збудаванняў для ачышчэння велізарных аб'ёмаў паветра. Высокія канцэнтрацыі шкодных рэчываў ускладняюць іх улоўліванне і вядуць да значных выдаткаў на стварэнне, мантаж і эксплуатацыю абсталявання. Таму ўдзельнікі канферэнцыі звярнуліся з прапановай да міністэрстваў і ведамстваў прыняць дзейсныя меры па герметызацыі абсталявання. Прапанавана таксама звярнуць асаблівую ўвагу на распрацоўку эфектыўных і эканамічна выгадных метадаў ачышчэння дымавых і вентыляцыйных газаў ад шкодных рэчываў, каб забяспечыць рэзкае паляпшэнне ачышчэння паветра на прадпрыемствах.

В. ПРЫДАТЧАНКАУ,

сакратар секцыі аховы паветра рэспубліканскага савета Беларускага таварыства аховы прыроды

АДВАРОТНЫ БОК МЕДАЛЯ

У. АРОЛ,

старшы інжынер
Дзяржкамітэта СМ БССР
па ахове прыроды

І. ВАЛЕТКА,

старшы інспектар Галоўнага санітарна-
эпідэміялагічнага ўпраўлення
Міністэрства аховы здароўя БССР

Прыемна ўсведамляць, што ўраджайнасць збожжавых, бульбы, гародніны і іншых культур расце ў нашай рэспубліцы з году ў год. Шмат фактараў садзейнічае гэтаму, і ў іх ліку не апошняе месца займае хімізацыя сельскагаспадарчай вытворчасці.

Прымяненне разнастайных мінеральных угнаенняў забяспечвае расліны ўсімі неабходнымі пажыўнымі рэчывамі, паскарае іх рост, дазваляе фарміравацца высокаму ўраджаю. Аднак не толькі мінеральныя ўгнаенні іграюць сваю ролю. Культурныя расліны ў перыяд вегетацыі абавязкова маюць патрэбу ў ахове іх ад пустазелля, шкоднікаў і хвароб. І тут на дапамогу працаўнікам палёў прыходзяць ядахімікаты. Іх прымяненне дазваляе зберагчы ад пашкодванняў, а то і поўнага знішчэння, значную частку ўраджаю на кожным гектары пасеваў.

Менавіта гэтая акалічнасць дазваляе гаварыць пра дзейнасць раённых спецаддзяленняў «Сельгастэхнікі» і ўсёй службы вытворчага абслугоўвання калгасаў і саўгасаў як пра дадатную з'яву нашага часу ў барацьбе за ўраджай. Аднак шырокае прымяненне ядахімікатаў мае і адваротны бок. Яно вядзе да забруджвання вадаёмаў, пашкодвання садоў, лясных і прыдарожных насаджэнняў. Ядахімікаты накопліваюцца ў глебе і могуць аказваць дрэннае ўздзеянне на жывыя арганізмы.

Праўда, за апошні час у цэлым шэрагу спецаддзяленняў, калгасаў і саўгасаў пабудаваны тыпавыя сховішчы, наладжваецца ўлік атрымання і выдаткавання ядахімікатаў, вядуцца пошукі іншых не хімічных метадаў барацьбы са шкоднікамі і хваробамі пасеваў. І ўсё ж амаль у кожным раёне ёсць гаспадаркі, якія не маюць спецыяльных складоў для захоўвання гэтых рэчываў і захоўваюць іх у такіх памяшканнях, якія не адпавядаюць санітарным патрабаванням.

Дастаткова сказаць, што вясной мінулага года толькі ў гаспадарках Віцебскай

вобласці санітарная служба забараніла выкарыстоўваць 43 сховішчы, якія прызначаліся для ядахімікатаў. Не лепшым аказалася становішча і ў іншых абласцях. У Гродзенскай было закрыта 56 сховішчаў, у Магілёўскай — 80, у Брэсцкай — 85.

Прынамсі, такі ж малюнак можна заўважыць і ў раённых аддзяленнях «Сельгастэхнікі». Так, у Мінскай вобласці 13 спецаддзяленняў не маюць тыпавых сховішчаў і складаюць ядахімікаты ў непрыстасаваных памяшканнях.

Даволі часта выяўляецца, што ў гаспадарках адсутнічае неабходны ўлік гэтых рэчываў. Напрыклад, у калгасах «Саюз» і імя Мічуріна Бярэзінскага раёна на складах захоўваюцца прэпараты, якія ў бухгалтарскіх кнігах не значацца. Такіх і шмат іншых недахопаў уліку ядахімікатаў выяўлена ў гаспадарках Расонскага, Сенненскага, Віцебскага, Гарадоцкага, Чэрыкаўскага, Крычаўскага і іншых раёнаў. Усё гэта вядзе да бескантрольнага прымянення ядахімікатаў. Асабліва на прысядзібных участках у сувязі з шырокім распаўсюджаннем тут каларадскага жука.

Парушаюць правілы выдачы ядахімікатаў і ў раённых аддзяленнях «Сельгастэхнікі». Мінулагадняй вясной кладаўшчык Ляхавіцкай раённай базы «Сельгастэхнікі» без дазволу санітарнай службы адпусціў усім гаспадаркам раёна гранзан і іншыя прэпараты. Надарваюцца выпадкі, калі нават станцыі аховы раслін парушаюць правілы захоўвання ядахімікатаў. Так, сумесным рашэннем бюро Бярэзінскага райкома КПБ і райвыканкома ад 25 снежня 1973 года гаспадаркі раёна, якія не маюць тыпавых сховішчаў, былі абавязаны ў першым паўгоддзі 1974 года пабудаваць іх. Рашэннем забаранялася прымяненне ядахімікатаў у тых гаспадарках, якім не выдадзены пашпарты на права захоўвання і выкарыстання гэтых рэчываў. Аднак станцыя аховы раслін дамаглася ад райвыканкома пераносу тэрмінаў задачы ў эксплуатацыю сховішчаў на пачатак жніўня. А з гэтым была атрымана санкцыя на завоз і прымяненне ядахімікатаў у тых гаспадарках, якія не атрымалі пашпарты ад санітарнай службы. Ядахімікаты завезлі, а сховішчы так і не пабудавалі.

Шмат парушэнняў бывае пры перавозках. Вельмі часта для гэтай справы выкарыстоўваюцца звычайныя бартавыя аўтамашыны. Не ўсюды ёсць спецыяльныя пляцоўкі для аб'ясшгоджвання тэхнікі, якая выкарыстоўваецца на працоўцы пасеваў. Раствор механізатары зліваюць абы-дзе, забруджваючы глебу, ручаі і рэчкі.

Вялікую трывогу выклікае прымяненне пестыцыдаў сельскагаспадарчай авіяцыяй. Большасць авіяхімпляцовак часова. Яны не маюць спецыяльных пунктаў для прыгатавання рабочых раствораў. Земляныя пляцоўкі, на якіх праводзіцца праца апаратуры пасля заканчэння работ, не аб'ясшгоджваюцца. Ядахімікаты захоўваюцца на пляцоўках пад адкрытым небам.

Не выпадкова, што ўсё часцей і часцей паступаюць звесткі аб тым, што прэпараты, якія ўносяцца пры дапамозе самалётаў, трапляюць за межы працоўных участкаў. Так, у калгасе «17-ты партыз'езд» Горацкага раёна пры працоўцы льну была пашкодвана бярозавая аляя. У калгасе імя Кірава таго ж раёна пры развароце самалёта над ускрайкам палетка ядахімікаты трапілі на агароды вёскі Баброва. У выніку парушэння санітарна-ахоўнай зоны на адным з участкаў калгаса «Парэчча» Акцябрскага раёна была знішчана полеахоўная паласа даўжынёй 1,7 кіламетра. І гэты пералік можна было б прадоўжыць.

Няпэўных, неканкрэтных вывадаў са сказанага быць не можа. У рэдакцыі, ва ўстановы аховы прыроды, санітарнай службы ў апошнія гады ўсё часцей прыходзяць звесткі аб гібелі карысных насякомых, птушак, рыбы. Такі адваротны бок медала, якім ганарыцца служба вытворчага абслугоўвання калгасаў і саўгасаў сістэмы «Белсельгастэхніка».

Лабараторныя даследаванні паказваюць, што там, дзе парушаюцца правілы захоўвання і прымянення ядахімікатаў, глеба забруджана на значных плошчах. Так, напрыклад, у 1973 годзе ў саўгасе «Нача» Ляхавіцкага раёна для барацьбы з каларадскім жуком выкарысталі забаронены прэпарат ДДТ. Лабараторныя даследаванні глебы, узятай на адлегласці 200 метраў ад бульбянога поля, выявілі прысутнасць ядахімікату.

Сёння ні для каго не сакрэт, што некаторыя атрутныя рэчывы здольны накоплівацца ў глебе і праз раслінную ежу, праз малако і мяса трапляюць у арганізмы людзей. Таму кіраўнікам службы вытворчага абслугоўвання «Белсельгастэхнікі», праз рукі якой ідуць у калгасы і саўгасы усе ядахімікаты, службы, якая займаецца працоўкай пасеваў, трэба пастаянна бачыць і адваротны бок прымянення хімічных сродкаў барацьбы са шкоднікамі і хваробамі раслін. Ахова флоры і фауны, глебы і вадаёмаў патрабуе неадкладнай распрацоўкі грунтоўных мер па спыненню забруджвання ядахімікатамі навакольнага асяроддзя.

НА СВЕТЛАГОРСКИХ ПРАСТОРАХ

У. САКАЛОУСКИ,

старшы інспектар Дзяржкамітэта
СМ БССР па ахове прыроды
Светлагорскага раёна

Пытанні рацыянальнага выкарыстання зямлі пастаянна разглядаюцца на пасяджэннях сесій і выканкомаў раённага і сельскіх Саветаў Светлагорскага раёна. У выніку ажыццяўлення мерапрыемстваў, якія яны намячаюць, летась было разарана 215 гектараў закінутых зямель, раскарчавана 930 гектараў драбналесся і кустоў.

Добры прыклад паказаў саўгас «Парычы». Тут разаралі ўсе прыдарожныя палосы, якія пуставалі раней, апрацавалі агрэхі вакол апор ліній электраперадач і сувязі.

Для барацьбы з ветравой эрозіяй глеб у раёне ствараюцца полеахоўныя лясныя палосы, робіцца залясенне пясчоў. За 1971—1975 гады планам прадугледжвалася стварыць 51 гектар полеахоўных палос і пасадзіць на пясках 237 гектараў лесу. За чатыры гады пяцігодкі створана 46 гектараў палос і 269 гектараў пясчоў занята лесам.

Клопат аб зямлі акупіўся высокім ураджаем. Летась упершыню ў гісторыі раёна атрыманы самы высокі ўраджай збожжавых і зернебабовых культур.

Прамысловыя прадпрыемствы і гаспадарчыя арганізацыі горада і раёна выканалі вялікі аб'ём работы, якая была накіравана на павышэнне рацыянальнага выкарыстання вады, папярэджванне забруджвання вадаёмаў сцёкамі, спыненне забруджвання паветра прамысловымі выкідамі. Зроблены практычныя захады па ўтылізацыі каштоўных адходаў са сцёкавай вады. Так, на Светлагорскім заводзе штучнага валакна за чатыры гады пяцігодкі магутнасць абаротных сістэм водазабеспячэння павялічылася з 48 тысяч да 60 тысяч кубаметраў, аб'ём паўторнага выкарыстання вады павялічыўся з 30 да 36 тысяч кубаметраў, што дазволіла скараціць выдаткі на свежай рачной вады на тону прадукцыі з 1060 да 840 кубаметраў.

Для паляпшэння якасці ачышчэння

прамысловых сцёкаў вядзецца рэканструкцыя лакальных ачышчальных збудаванняў. Сёлета будзе закончана ўстаноўка механізмаў для закачкі ўмоўна чыстай вады ў нафтаносныя гарызонты для падтрымання пластавага ціску. Гэтае мерапрыемства дазволіць скараціць выдаткі на свежай рачной вады на патрэбы аб'яднання «Беларуснафта» на 30 тысяч кубаметраў у суткі.

На Васілевіцкай ГРЭС летась у выніку мадэрнізацыі дзвюх турбін — пераводу на цэлафікацыйны рэжым работы скараціліся выдаткі свежай рачной вады на 6 тысяч кубаметраў у гадзіну. На катлах электрастанцыі ўстаноўлены мокрапрутковыя скруберы з пясочна-бакелітавымі рашоткамі. У выніку каэфіцыент карыснага дзеяння скрубераў узняўся да 93 працэнтаў, што значна скараціла выкід попелу ў паветра. На ГРЭС і на заводзе зборнага жалезабетону Светлагорскага домабудуўнічага камбіната змайстраваны маслаўлоўнікі для ачышчэння сцёкавай вады ад нафтапрадуктаў.

Калектывы Светлагорскага завода штучнага валакна, Светлагорскага цэлюлозна-кардоннага камбіната праводзяць вялікую работу па здабыванню каштоўных адходаў вытворчасці са сцёкавай вады.

Лясы Светлагоршчыны займаюць 52 працэнты ўсіх плошчаў раёна. За чатыры гады дзевяці пяцігодкі толькі калектывы Светлагорскага лясгаса пасадзілі 1,9 тысячы гектараў новых лясоў, якія складаюцца, як правіла, з гаспадарчакаштоўных парод дрэў. Вакол Светлагорскага выдзелена зялёная зона, плошча якой звыш 10 тысяч гектараў. Акрамя таго, звыш 300 гектараў зялёных насаджэнняў налічваецца ў горадзе. Асноўнае прызначэнне зялёнай зоны — не атрымліваць драўніны, а стварэнне добрай зоны адпачынку для працоўных горада. Рашэннем Светлагорскага гарвыканкома гарадскія насаджэнні і зялёная зона з мэтай іх аховы ад пашкоджанняў і пажару замацаваныя за прадпрыемствамі і арганізацыямі.

У выніку недахопаў, якія мелі месца ў вядзенні паляўнічай гаспадаркі і пры-

вялі да зніжэння колькасці паляўнічай фауны, райвыканком летась прыняў рашэнне аб спыненні палявання на тэрыторыі раёна тэрмінам на два гады. Рашэнне прынята згодна з загадам міністра лясной гаспадаркі БССР.

Гэтыя меры поруч з правядзеннем біятэхнічных мерапрыемстваў далі добрыя вынікі. Па дадзеных вясновага ўліку сёлета года колькасць асноўных відаў дзікіх звяроў і птушак на Светлагоршчыне значна павялічылася.

Аднак было б няправільна лічыць, што ў раёне ўсе пытанні аховы прыроды ўжо вырашаны. Ёсць яшчэ шмат праблем, якія патрабуюць неадкладнага вырашэння. Вось некаторыя з іх. Завод штучнага валакна забруджвае паветра. 2,9 тысячы тон утылізаваных адходаў, якія ўтрымліваюць цынк, даводзіцца выкідаць кожны год на шламаадвалы. Шламаадвалы займаюць значныя плошчы, і так неабходны прамысловасці цынк застаецца не выкарыстаны. Усесаюзны навукова-даследчы інстытут калярных металаў у садружнасці з работнікамі завода распрацаваў праект устаноўкі для здабывання металічнага цынку 2,5 тысячы тон у год, аднак пуск яе запланаван на канец наступнай пяцігодкі.

У сувязі з павелічэннем колькасці аўтамабільнага транспарту з гарадскіх вуліц і плошчаў пасля дажджу змываецца вялікая колькасць нафтапрадуктаў, якія праз ліўневую каналізацыю забруджваюць воды Бярэзіны. Таму, на нашу думку, перад спускам ліўневай вады ў вадаёмы неабходна ўзводзіць ачышчальныя збудаванні для ўлоўвання нафтапрадуктаў.

Калектывы прамысловых прадпрыемстваў, арганізацый, калгасаў і саўгасаў раёна добра ўзяліся за задачы па ахове прыроды, якія пастаўлены партыяй і ўрадам перад нашым грамадствам. Таму, пачынаючы з мінулага года, паўсюдна складаюцца гадавыя планы мерапрыемстваў па ахове зямлі, вады, лесу, паветра. На шэрагу прадпрыемстваў ужо ёсць перспектывныя планы на дзесятую пяцігодку. У іх абавязкова запісаны меры па ліквідацыі недахопаў, якія ёсць цяпер.

К Р Ы Н І Ч К А

Калі мінулі мост на рацэ Іслач, паказалася сяло Баравікоўшчына. Аўтобус спыніўся, і шафёр раптам аб'явіў:

— Адпачываем дзесяць хвілін. Хто жадае папіць крынiчнай вадыцы — хадземце за мной!

З высокага прыдарожнага насыпу спускаемца да ракі. На беразе сталыя вольхі, хіляцца да вады вербы, хуткая Іслач цячэ тут, нібы па зялёным тунелі — у цені і прахалодзе. На лясчаным адхоне бачым агароджу. За агароджай — дагледжаны калодзеж. Неглыбокая шахта калодзежа складзена не са звычайных цэментных кругоў, а з дзвюх, насунутых адна на адну бочачак. Ніжня бочачка напалавіну запоўнена вадой. Дно пясчанае, залацістае.

Хто прысеў на лаўку, хто стаў пад вольхамі, але ўсе з задавальненнем чэрпалі з вядра і пілі незвычайна смачную крынiчную ваду. І, бадай, кожны думаў з удзячнасцю пра тых людзей, што заўважылі, давялі да ладу гэтае месца. Ад аднае такой думкі харашэла на душы. Праўда, многіх здзівіла аб'ява, што была прыбыта тут жа да сьпінна:

«Просім берагчы агароджу!», і персанальнае — «т. Ждановіч! Не ганяйце праз крынiчку статак!»

Каму спатрэбілася вывешваць падобныя папярэджванні? Такі чудовы куток, кожнаму да розуму павінна дайсці...

Праз некаторы час я зноў пачынаю ў Баравікоўшчыне. Адшукаў гаспадароў крынiчки. Гадоў дзесяць назад, пераехаўшы з суседняй вёскі, Ганна Міхайлаўна Гуд, цяпер пенсіянерка, пра-

чысціла і паглыбіла крынiчку, што сачылася якраз ля яе хаты. Неўзабаве і суседзі ацанілі клопаты Ганны Міхайлаўны. Наглядаць за крынiчкай пачалі Аляксандра Іванаўна і Віктар Васільевіч Барысавы.

Да крынiчки вядзе шмат сцяжынак. Не мінаюць яе і вянечыя і валожынскія шафэры. Напіцца крынiчнай вады прыходзяць і тыя, хто жыве і працуе ў вёсцы. Турысты плывуць па Іслачы — і яны наталяюць смагу. Не, гаспадары крынiчки зусім не супраць гасцей: наадварот, яны рады ім. Між іншым, высокую ацэнку баравікоўскай вадзе далі і гідралагі, якія пачыталі тут.

Але для каго вывешваецца напаміны? Хто такі Ждановіч? Аказалася, што менавіта тут, на вузкай пясчанай дарозе і берагавым адхоне, час ад часу ганяе цялят штатны пастух баравікоўскай брыгады Іван Міхайлавіч Ждановіч. Пойдзе жывёла крыху вышэй — крынiчка ацале. А колькі ўжо разоў здаралася, што жывёла разбурала агароджу.

Справа ў тым, што Ждановіч ганяе статак не адзін, яму звычайна хто-небудзь дапамагае. Пры жаданні крынiчку можна было б абмінуць. Аднак Ждановіч і слухачы нікога не хоча, нягледзячы ні на просьбы, ні на гутаркі.

Ці не той гэта выпадак, калі чалавек сваёй абьянаваасцю і нядбайнасцю псуе людзям настрой, не беражэ прыроду.

Валожынскі раён.

Л. ПРАКОПЧЫК

Між алешын, кустоў,
Дзе п'яе салавей,
І шуміць, і грміць
Срэбразонны ручэй.

Як матулька, вярба
Хіліць голаў над ім.
І глядзяцца кусты
Пышным верхам сваім...

Дзе, у якім раёне сустрэў Якуб Колас гэту прыгажосць? На сваёй Стаўбцоўшчыне, на Піншчыне ці на Віцебшчыне?.. Дакладна сказаць цяжка. Аднак некалі, у дзіцячыя гады, з захапленнем чытаючы верш, амаль кожны з нас думаў: «Ці не пра наш гэты ручай так хораша напісана?»

Такое пытанне тады было, мабыць, зусім лагічнае, бо яшчэ дзесяткі са два гадоў назад срэбразонныя ручаі не з'яўляліся рэдкасцю ў ваколіцах беларускіх вёсак. Чыстай, як слязя, вадой напаўнялі яны беларускія рэкі.

Новыя сучасныя ландшафты па-свойму прыгожыя таксама. Асабліва, калі на лугах расце густая трава, а рэчкі і сажалкі плешчучца такімі ж, як некалі, празрыстымі хвалямі і радуюць рыбака добрыя ўловы плотак, акунёў, шчупакоў.

Але, на жаль, актыўная дзейнасць чалавека, накіраваная на пераўтварэнне прыроды, прыносіць і такое: «Рэчка Бярэзіна (гутарка ідзе пра Бярэзіну, якая ўпадае ў Нёман) ужо некалькі гадоў пакутуе ад адходаў, якія выкідае торфабрыкетны завод «Бярэзінскае». Раней тут было шмат рыбы. А цяпер?.. Паглядзіш на каламутную ваду — і душа баліць».

Аўтар п'сьма ў рэдакцыю, відавочна, чалавек з завода, не назваў свайго прозвішча. Аднак ён праўдзіва расказаў пра тое, што наглядзеў, мабыць, не адзін раз і з чым не магло мірыцца сумленне.

Яго п'сьмо прывяло на бераг гэтай рэчкі і мяне. Цяпер тут суха. На месцах, дзе некалькі гадоў назад выпрацавалі торф, пасля нескладанай рэкультывацыі пачала расці сякая-такая трава, і людзі з левабярэжных вёсак (гэта ўжо Валожынскі раён) прыганяюць сюды папасвіць жывёлу. Пажылы пастух з калгаса «Радзіма» Васіль Андреевіч Іванчык, успомніўшы, якіх шчупакоў колісь лавіў тут, расказвае:

— Што гаворыць пра рыбу... Карова, да чаго ўжо непераборлівая наконт п'тва жывёла, і то не хоча піць ваду з нашай рэчкі. З месяц назад я быў у гасцях. Гэта кіламетраў з паўсотню адсюль — (пастух паказаў рукой у той бок, куды чырач Бярэзіна). — І там рэчка такая ж брудная...

Так, вада ў Заходняй Бярэзіне нагадвае каву. Чаму?

Торфапрадпрыемства «Бярэзінскае» вядзе здабычу торфу на значнай плошчы — амаль сем тысяч гектараў. З паўночнага боку гэтага велізарнага масіву, поруч з пасёлкам Бярэзінскае, які рукамі жыхароў ператвораны ў сапраўдны сад, ахутаны зелянінай дрэў, стаіць цагляны шэры гмах. Над ім як атрыбут сучаснага індустрыяльнага ландшафту, нагадваючы прыпаленую сігару, дыміць у неба заводскі комін.

НЕ ТОЙ РУЧАЙ

Гэта — торфабрыкетны завод, прадпрыемства, узнікненне якога стала магчыма дзякуючы асушэнню значных плошчаў спрадвечнай дрыгвы і якое цяпер, поруч з вытворчасцю такога неабходнага паліва, забруджвае рэчку. Кожны дзень сотні тон торфу падаюцца сюды на прэсавыя машыны. Але спярша яго трэба добра высушыць. Вытворчасць дае шмат пылу. Каб абяспыліць паветра, у спецыяльных сістэмах насустрач яго струменю распльваецца вада. Яна захоплівае часцінкі пылу і накіроўваецца за межы завода. 1600 тон выліваецца яе кожныя суткі.

Шаснаццаць гадоў назад, калі толькі асвойваліся ў цэхах новыя механізмы, меркавалася, што завод будзе выпускаць за год 70 тысяч тон брыкету. Цяпер на тым жа абсталяванні выдаецца амаль удвая больш — 130 тысяч тон. А на двары завода, як ні дзіўна, ніколі няма запасу брыкету. Аўтамашыны, што прыязджаюць з розных канцоў вобласці, забіраюць яго яшчэ цёплым.

І вось я стаю перад гмахам заводскага будынка і, нібы на шалі вагаў, стаўлю ў думках перад сабой два патрабаванні чалавека: 1) чыстая вада, 2) цёплае, абагрэтае жыллё. Першае ён выказаў у п'сьме ў рэдакцыю. Другое, напэўна, сам ці магчыма хто-небудзь іншы за яго, кожны год адрасуе арганізацыі па продажы паліва. Ад чаго ж можна адмовіцца — ад чыстай вады ці абагрэтага пакоя?

Адольжава важна і тое і другое. Але брудная вада — вынік дзейнасці прадпрыемства. Значыць, выхад адзін: прадпрыемства павінна працаваць, а вада заставацца чыстай.

У канторы дырэктар торфапрадпрыемства Ч. А. Круглінскі і галоўны інжынер Б. І. Гаўрыс тлумачылі прычыны забруджвання рэчкі так:

— Надвор'е сухое, ветранае. Торфаздабываючыя машыны ўздымаюць хмары пылу. Праносячыся над рэчкай, ён часткова асыдае на ваду. Сцекавая вада з завода забруджваецца Заходняй Бярэзіну не можа. Яна падоўгу затрымліваецца ў адстойніках і выходзіць адтуль амаль чыстай. Вось лабараторныя аналізы: да адстойнікаў забруджанасць 4—4,2 тысячы міліграмаў на літр узважаных рэчываў, а пасля адстойнікаў — усяго 40 міліграмаў. Вада бярэцца на аналіз кожны месяц, а то і часцей.

Паказаць выпуск сцекавай вады з завода згадзіліся галоўны інжынер і галоўны энергетык П. С. Садоўскі.

Тарэц шырокай трубы ляжыць адразу ж за насыпам вудкакалейнай чыгункі, якая пракладзена да самага двара завода. Брудная вада не выліваецца на прылеглы тарфянік. Метраў сто ці больш яна бяжыць па спецыяльным дашчаным жолабе і толькі тады накіроўваецца ў адстойнік, што ўяўляе сабой дастаткова прасторную абвалаваную пляцоўку.

Адстойнікаў тры. Калі запоўніцца першы, імкліва чорна-карычневая ручай накіроўваецца ў другі. Пасля — у трэці. А ў першым тады бульдозерам ачышчаюць дно ад асеўшага торфу.

— Пасля адстойнікаў вада чыстая, — не пераставаў сцвярджаць галоўны інжынер. І ўсё ж лепш раз убачыць...

Спачатку падыходзім да рэчкі вышэй таго месца, дзе ўпадае канава, па якой бяжыць вада з адстойнікаў. У рэчцы вада не зусім празрыстая, але значна чысцей той, што плыве са сцекавай канавы.

І вось — сама канава. Галоўны інжынер і галоўны энергетык глянулі ў яе і змоўклі ад здзіўлення: той самы чорна-карычневая ручай імкліва нёсся ў рэчку.

У кабінце дырэктара мне растлумачылі, што, пэўна, дні два-тры назад адбыўся прарыв адстойніка. Дзе, маўляў, не бывае такога!.. Зараз жа туды будучы пасланы рабочыя, і вада зноў пачне адстойвацца, перш чым трапіць у рэчку.

Заяве кіраўнікоў прадпрыемства хацелася верыць. Вось толькі п'сьмо ў рэдакцыю ды паведамленне пастуха В. А. Іванчыка... Яны неяк не вяжуцца з тым сцвярджаннем. Больш таго, наводзяць на думку, што тут клапоцяцца толькі аб паспяховым выкананні вытворчых планаў і менш пра чысціню рэчкі.

Каб даказаць, што гэта не так, перада мной паклалі копію п'сьма дырэктара, якое ў сакавіку накіравана ў Міністэрства тарфяной прамысловасці БССР і ў інстытут «Белгіпраторф». У п'сьме выкладзена просьба ўключыць у план на наступны год распрацоўку мерапрыемстваў па паляпшэнню ачышчальных збудаванняў торфазаводу. У міністэрстве і ў інстытуце «Белгіпраторф» гэтыя планы пачынаюць складаць у другой палавіне года, значыць, просьба торфапрадпрыемства будзе ўлічана.

І ўсё ж гэты факт гаворыць аб тым, што кіраўнікі торфапрадпрыемства са сваім п'сьмом спазніліся. Прыйдзі да вываду, што «ачышчальныя збудаванні» завода (калі іх гэтак можна назваць) патрабуюць значнай рэканструкцыі, можна было яшчэ летась, параўнаўшы дзве лічбы: паказчык чысціні сцекавай вады пасля адстойнікаў (40—60 міліграмаў узважаных рэчываў на літр) і норму чысціні 20 міліграмаў на літр, якая ўстаноўлена ў студзені 1974 года Міністэрствам тарфяной прамысловасці БССР пасля ўзгаднення з Дзяржкамітэтам СМ БССР па ахове прыроды. Норма ж была даведзена да ведама кіраўнікоў торфапрадпрыемства ў пачатку мінулага года.

І так, каб вярнуць рэчцы чысціню, патрэбна карэнная перабудова адстойнікаў.

— Якія ж мерапрыемствы, на вашу думку, трэба ажыццявіць, каб сістэма ачышчэння дзейнічала эфектыўна? — пытаюся ў галоўнага інжынера Б. І. Гаўрыса і галоўнага энергетыка П. С. Садоўскага.

Маўчанне. Іх зразумець няцяжка: яны не задумваліся яшчэ над гэтым. Тым больш, што пытанне пераадрасавана інстытуту «Белгіпраторф». Хочацца верыць, што слова праекціроўшчыкаў будзе адпавядаць патрабаванням аховы прыроды, бо кожнаму чалавеку патрэбна не толькі абагрэтае жыллё, але і чыстая вада.

І. АБАБУРКА

БРАКАНЬЕРУ — НЕ МЕСЦА Ё ТАВАРЫСТВЕ!

С. БАКСАЛАУ,

старшы інструктар аддзела аргмасавай работы
Рэспубліканскага савета БТПР

Не заціхаюць стрэлы браканьераў у паляўнічых угоддзях рэспублікі. Днём і ноччу, у любую пару года, пешшу, на аўтамашынах і маторных лодках гойсаюць яны па лясах, рэках і азёрах, палявых дарогах, знішчаюць усялякую дзічыну. Асабліва дастаецца зайцам, якія ноччу выходзяць на кармленне. Пад выстралы браканьераў трапляюць і прыгажуну лесу ласі, алені, а таксама дзікі і іншыя зьяры і птушкі.

Сярод найбольш злосных браканьераў, якія аказаліся затрыманымі, быў ляснік Глінскага лясніцтва Вілейскага лясгаса Мікалай Капуцкі, які замест таго, каб ахоўваць зьяроў, застрэліў казулю і лася. На судзе, у час разгляду справы аб браканьерстве, М. Капуцкі ўсяляк спрабаваў апраўдацца, заяўляючы, што, маўляў, казулю ён застрэліў памылкова: думаў, што воўк. А лася дабіў параненага, каб не пакутаваў. Між тым, мяса забітых зьяроў падзяліў са сваімі сябрамі — шафёрам трэцяй аўтабазы з Маладзечна Віктарам Раманоўскім, начальнікам гаража Юрыем Блізнюком і іншымі. М. Капуцкі атрымаў год папраўчых работ з выплатай часткі заробку на карысць дзяржавы.

Група браканьераў у складзе старшага майстра Асіповіцкай аўтабазы Леаніда Шарамета, старшага інжынера гэтай жа аўтабазы Анатоля Галкоўскага, галоўнага інжынера базы Уладзіміра Зыкава і брыгадзіра аўтаслесараў Алега Пракапцова на аўтамашыне «ГАЗ-69» ноччу з-пад святла фар арганізавала паляванне на зайцоў. Але першым у промні фар трапіў не заяц, а прыгажун-алень. (Гэтых жывёл не так даўно прывезлі ў мясцовую паляўнічую гаспадарку для развядзення). Чэрствае сэрца А. Пракапцова не здрыганулася, калі ён націснуў курок стрэльбы.

Як і Капуцкі, гэтыя «старшыя і галоўныя» на судзе пачалі выкручвацца таксама. Алена, маўляў, яны застрэлілі выпадкова: падумалі, што ліс. Аднак народны суд такое «алібі» не прыняў пад увагу: яўнае, незвычайна грубае браканьерства не мела ніякага апраўдання. А. Пракапцова, У. Зыкава і А. Галкоўскага народны суд аштрафаваў на 300 рублёў кожнага, а Л. Шарамета — на 150 рублёў.

Забіў лася і барсука шафёр Віцебскай спецаўтабазы С. Я. Марозаў. За гэтае «задавальненне» яму давалося заплаціць 500 рублёў штрафу і пазбавіцца права быць членам па-

ляўнічага таварыства. Шафёр Віцебскага аблспажыўсаюза В. М. Прыстаўка ўпаляваў лася і дзіка. Тое ж зрабіў пенсіянер з Дзятлаўскага раёна П. Т. Шумскі. Акрамя штрафу, у іх забраны паляўнічыя ружжы. Браканьеры пазбаўлены права быць членамі таварыства паляўнічых і рыбаловаў.

Такіх прыкладаў можна прывесці шмат. Аднак асаблівую увагу хочацца звярнуць на тое, што сярод парушальнікаў правіл і тэрмінаў палявання значны працэнт складаюць члены таварыства паляўнічых і рыбаловаў.

Чым можна вытлумачыць, што члены таварыства займаюцца браканьерствам? Аналіз парушэнняў сведчыць, што многія гарадскія і раённыя саветы таварыства паляўнічых і рыбаловаў, іх пярвічныя калектывы вельмі ліберальна адносяцца да сваіх членаў, якія дапускаюць парушэнні правіл і тэрмінаў палявання. Замест таго, каб выключыць такіх з таварыства, іх усцвяжаюць і пакідаюць у калектывах.

Вось факты. У Мінскім абласным савеце БТПР летась аказалася 136 паляўнічых, якія дапусцілі свядомае браканьерства. Членамі засталіся такія парушальнікі, як А. Крыштановіч і М. Шэлег з вёскі Пякалін Смалевіцкага раёна, якія ноччу з-пад святла фар аўтамашыны палявалі на зайцоў. У Віцебскай вобласці паляўнічых, якія дапусцілі браканьерства, выключана з таварыства толькі палавіна, а сярод апраўданых засталіся такія, як Б. М. Татаркоў і М. В. Багачоў з Віцебскага раёна, якія ў забаронены час палявалі на качак. Аналагічны малюнак уяўляе «барацьба» з браканьерствам у Гомельскім, Брэсцкім аблсаветах, а таксама Мінскім гарадскім савеце БТПР.

Для таго, каб дамагчыся рэзкага скарачэння выпадкаў парушэння правіл і тэрмінаў палявання, выкараніць гэтае ганебнае зло, неабходна значна палепшыць масава-растлумачальную работу сярод членаў таварыства, а таксама сярод насельніцтва. Трэба глыбей вывучыць «Закон аб ахове прыроды ў Беларускай ССР» і дырэктыўныя дакументы аб ахове прыроды. Кожны выпадак парушэння правіл і тэрмінаў палявання, рыбнай лоўлі павінен выносіцца на суд грамадскасці, і за любое — ці гэта паляванне без пуцёўкі або карткі на адстрэл дзічыны, ці гэта выезд на паляванне ў забаронены час і ў забароненае месца, ці гэта паляванне на забароненых для адстрэлу зьяроў і птушак — пярвічныя калектывы, гарадскія і раённыя саветы павінны выключыць такіх членаў з таварыства, дамагацца абавязковай канфіскацыі зброі. Парушальнікам правіл і тэрмінаў палявання, а таксама рыбнай лоўлі не месца ў нашым таварыстве!

ПАД ВЫГЛЯДАМ ГАСПАДАРЛІВАСЦІ

ДАРАГАЯ РЭДАКЦЫЯ!

Мы надзвычай заклапочаны тым, што вось ужо на працягу некалькіх гадоў з маўклівага дазволу кіраўнікоў спецаддзялення «Сельгастэхнікі» і мясцовага калгаса «Авангард» літаральна знішчаецца наша рэчка Круглянка, якая ўпадае ў Свіслач.

Яшчэ гадоў пяць-шэсць назад у Круглянцы было вельмі шмат рыбы. Рэчка нешырокая, але яе берагі вабілі ўлетку да сябе не толькі рыбакоў з вудачкамі. Людзі ішлі сюды проста палюбавацца празрыстымі хвалямі і чыстай зелянінай берагоў.

Але вось аднойчы з'явіліся ў калгасе прадстаўнікі «Сельгастэхнікі», як у нас гавораць, «спецыялісты трупіць каларадскіх жукоў». Яны прыгналі шмат тэхнікі. Некалькі дзён трупілі, а перад ад'ездам памылі свае машыны... у рэчку.

Пасля гэтага на працягу некалькіх дзён дзеці і дарослыя хадзілі па берагах, збіралі мёртвую рыбу і ракаў, каб не гнілі ў вадзе. З той пары ракі зусім не трапляюцца, а рыбы стала вельмі мала.

Ішоў час, але пакуты нашай рэчкі на гэтым не скончыліся. Тры гады назад калгас «Авангард», якім кіруе Ф. А. Маркоўскі, непадалёк пабудоваў свінарнік на тры тысячы свіней. У свінарніку прадугледжаны аўтапаілка, машынная раздача кармоў і многае іншае, акрамя аднаго — куды падзець жывітку, якой збіраецца тут даволі шмат.

Выкапалі два адстойнікі. Але яны за два-тры дні напаўняюцца да краёў, і тады жывітка цячэ ў рэчку. І вось так тры гады. За гэты час калгас закупіў у дзяржавы для ўгнавання

палеткаў сотні тон аміячнай вады і салетры. А ў рэчку сцякло сотні тон жыжкі, якая па ўгнавальных якасцях не горш аміячнай вады.

За два кіламетры ад месца ўпадзення ў рэчку сцэкавага ручая ёсць возера. Раней у ім купаліся. А цяпер возера зарасло і абмялела ад таго, што ў ім накапілася шмат бруду.

Круглянка працякае праз цэнтральную сядзібу калгаса. І людзі, праходзячы па яе берагах, вымушаны закрываць нос ад непрыемнага паху.

Не раз мы звярталіся ў раён, каб зберагчы Круглянку ад атруты, якая ў яе трапляе. Пісалі ў «Гродзенскую праўду». Але ўсё дарэмна. Бруд яе не абмянае. 20 мая зноў настаў чорны дзень для ўсяго жывога, што ў ёй водзіцца.

У калгас прыехалі «спецыялісты па атручванню каларадскага жука». Ваду бралі з рэчкі. А, закончыўшы работу, як і некалі, вырашылі памыць сваю тэхніку на беразе, зліць рэшткі атрутнага раствору.

На наступны дзень вада ў Круглянцы нагадвала срэбны лістапад. Буйныя шчупакі і плоткі гойдаліся на хвалях і ўжо не хапалі паветра. Дробязь валялася на прыбярэжным пяску, як смецце, ляжала на вадзе заток.

Мы надзвычай абураны такімі дзеяннямі памочнікаў калгаса, якія прыязджаюць з «Сельгастэхнікі», і патрабуем спынення гэтага браканьерства, якое робіцца пад выглядам гаспадарлівасці.

Жыхары в. Гарбачы Бераставіцкага раёна.

Усяго 17 подпісаў

І СКВАПНАСЦЬ,

І ХЦІВАСЦЬ,

І АБЫЯКАВАСЦЬ

Усе разам і кожны паасобку мы абавязаны адносіцца да прыроды беражліва, ашчадна.

Гэта, здавалася б, усім ясна. Ніхто не назаве сябе ворагам прыроды. Аднак ёсць людзі, якія глумяцца над ёй. Гэта — браканьеры. Самая адметнай рысай браканьера з'яўляецца тое, што ён бярэ ад прыроды ўсё, нічога не даючы ёй узамен. Чым жа кіруецца такі чалавек, які ідзе на прыроду з адкрытым забралам. Хцівасць! Азарт! Абыякавасць!

Апошнія выпадкі браканьерства, якія мелі месца на тэрыторыі Горацкага раёна, даюць падставу для такога роздуму.

ЗАХАЦЕЛАСЯ ЮШКІ

Іх шасцёра. Ціхія, мокрыя, нібыта куры, у адных, прабачце, трусах. Вачэй адарваць ад падлогі не маглі. Так яны выгледзілі ў кабінце начальніка Горацкага аддзела ўнутраных спраў Анатоля Сільвестравіча Лемантуева. А тры гадзіны назад? Як яны лютавалі... Хведар Пракапнёў, Мікалай Мароз, Віктар Тураў, Валерый Картавіцкі, Мікалай Казлоў — цэлая брыгада трэста «Магілёў-спецбудмантаж» на чале са сваім брыгадзірам Мікалаем Алымавым.

...Працаваць той майскай раніцай ім не хацелася. Балелі з пахмелля галовы.

— Ці не час «падлячыцца», — выказаў нехта прапанову. — Працуем сёння на выездзе: ад начальства далёка — работа ў лас не ўцяча.

У краме вёскі Стараселле яны купілі гарэлкі. Добра выпілі.

— Эх, зараз бы юшкі пасёрбаць!..

Жаданне паласавання юшкай было вялікае. Быў таксама браднік. Ад Стараселля да сяла Леніна, у цэнтры якога зроблена невялікае вадасховішча, рукой падаць. Тым больш, у распараджэнні брыгады была грузавая аўтамашина.

— Ну і што, калі выпіўшы! — шафёр Валерый Картавіцкі па-заліхвацку свіснуў. — Лезьце ў кузаў, хлопчыкі!

Праз дзесяць хвілін аматары рыбнай юшкі з вецярком уехалі ў вёску. Але егер Барыс Якаўлевіч Далжанкоў паспеў прыкмеціць, што людзі ў машыне на палову голыя, а ў руках — браднік. «Браканьеры!» — здагадаўся ён. Вадаём, за якім назіраў Барыс Якаўлевіч, быў акультураны. У ім разводзілі карпаў, карасёў, сазанаў, амурскіх таўсталобікаў. Рыба кожны год давала мясцовому саўгасу імя Леніна добры прыбытак. Нават лоўля з вудамі тут была платная.

— Ты пазвані ў Горкі, у міліцыю, а я паспрабую іх затрымаць, — сказаў Далжанкоў жонцы і пабег да вадаёма.

Браканьеры былі ўжо ў вадзе.

— Рыбу, хлопцы, лавіць брадніком нельга. Калі хочаце, то плаціце грошы і лавіце вудамі, — звярнуўся да іх Барыс Якаўлевіч.

— А ты хто такі, каб указваць? — нахмурыў бровы Алымаў.

— Егер тутэйшы.

— Бачылі мы такіх. Вось мы заплацім табе зараз...

Завязалася бойка. Сілы былі няроўныя. Людзей паблізу не было — хто ў полі, хто на ферме. Браканьеры пачалі піхаць Далжанкова ў вяду.

— Вось ты ў нас зараз сам будзеш рыбу карміць!

Цяжка сказаць, чым бы ўсё гэта скончылася, каб не з'явілася міліцэйская машына. Браканьеры пакінулі збітага егера, у адно імгненне кінуліся ў машыну. Потым ужо, як у дэтэктыўным фільме, была пагоня, кароткая сутычка і пратаколы допытаў.

Так браканьеры замахнуліся не толькі на прыроду, але і на чалавека. Вядома, такое дарам не пройдзе.

ПАД ПОКРЫВАМ НОЧЫ

Жыхары вёскі Бабёнкі Раснянскага сельсавета Віктар Казлоў і Уладзімір Клімянкоў забілі без ліцэнзіі, а гэта азначае без законнага права, дзіка.

Забілі звера свядома, з дакладным разлікам.

— А што тут глумачыць? — казалі яны потым у Горацкім райсавеце таварыства

паляўнічых і рыбалоўаў. Дзік — гэта мяса, якога на паўгода хоціць.

Можа сапраўды чалавек усё жыццё ёў нішчыміцу? Можа вострая нястача падштурхнула таго ж Віктара Казлова на браканьерства? Я не сказаў бы. Казлоў працуе рабочым саўгаса «Заветы Леніна», добра зарабляе. Мае свой дом, 50 сотак сядзібы, сад. У хляве — карова, падсвінак і іншая жывёнасць. Тое ж самае і ў Клімянкова. Застаецца адно — хцівасць, якая прымусіла людзей пайсці на парушэнне закона. Забіць зверу было проста, але не проста было хаваць яго тушу ад людскіх вачэй. Ноччу, калі ўсе добрыя людзі адпачываюць, бегалі да таго месца, дзе была падвешана туша, пры святле ліхтара разбіралі яе, патроху цягалі дамоў мяса. А дома — дзеці. Крыў божа, калі нехта пранецца і ўбачыць свайго бацьку, а заўтра скажа судзкім дзецям, а тыя — сваім бацькам. Страшна!..

Вось і адваротны бок браканьерства. Стрэл, пасланы ў дзіка, нібы той бумранг, вярнуўся да чалавека і пачаў спускаць яго душу. А потым, калі настане развязка, а яна абавязкова настане, прыходзіць сорам і той кавалак украдзенага мяса становіцца колам у горле і сорамна глянуць у вочы свайму дзіцяці.

ПАПЛАЦІЛІСЯ БЯРОЗЫ

Браканьер — гэта не толькі той, хто палюе на зьяроў або ловіць рыбу недазволенымі спосабамі. Ёсць браканьеры з сякерай. Гэта той, хто без патрэбы ссячэ бярозу ці клён. Гэта той, хто вырашыў, што дрэва замінае яму.

...Горад Горкі — вельмі зялёны. Прайдзіце па яго вуліцах, і вам можа здацца, што ідзеце вы скрозь жывы калідор, які стварылі добрыя чалавечыя рукі. А калі вы зойдзеце на тэрыторыю Беларускай сельскагаспадарчай акадэміі, вы апынецеся ў чудаўным зялёным садзе. Любяць і шануюць у сельгасакадэміі «зялёнага» сябра. У дэндрарыі, напрыклад, прадстаўлены дрэвы з усіх куткоў свету.

Непадалёк ад акадэміі размешчаны садова-агародныя ўчасткі яе супрацоўнікаў. Ёсць каля тых участкаў і невялічкая сажалка, вакол якой растуць бярозы. Валянціне Гагарынай захацелася павялічыць свой участак да гэтай сажалкі. Наняла яна двух хлопцаў... Восем бяроз перасталі існаваць. Гэта дробязь, што пасля купання ў сажалцы можна было схваць пад тымі бярозамі ад спякотнага сонца. Самае галоўнае — участак Гагарынай павялічыўся на некалькі квадратных метраў.

Такую ж «операцыю» зрабіў і другі член таварыства саавадоў Сяргей Камасін. Яму, прабачце, вярба і бяроза заміналі.

І зноў сквапнасць.

— Было аб чым шкадаваць! — сказала членам таварыства саавадоў Гагарына. — Гэта ж не яблыня ці груша. А якая карысць ад бярозы?

Каментарыі, як кажуць, лішнія. Толькі хочацца спытаць у Камасіна і Гагарынай,

як яны пасля гэтага будуць выхоўваць у сваіх студэнтаў любоў да роднай зямлі і да таго, што на ёй расце і цвіце.

БЫЛА РЭЧКА...

Ружжо, браднік, сякера — заўсёдня прылады браканьераў. Але ёсць і яшчэ адна дэталі — абыякаваць.

Перада мной пісьмо, датаванае красавіком гэтага года, якое на адрас старшыні Горацкага райвыканкома напісалі жыхары вёсак Панізоўе і Казлы Баеўскага сельсавета Дубровенскага раёна.

«...Мы, жыхары гэтых вёсак, жывём, дзе жылі некалі нашы дзяды і прадзеда, якія ў рэчку Мярэя лавілі рыбу, купаліся, паілі жывёлу. А зараз што вы зрабілі з рачулкай, якая пачынаецца на тэрыторыі вашага раёна і працякае каля населеных пунктаў Сысоева, Леніна, Пераможная? Вы ж яе забрудзілі гнявай жывы. Гэта не рачная, а мёртвая вада — калі якая карова захоча папіць яе, дык можа не падняцца, а калі чалавек пакупаецца ў ёй, дык яму адна дарога — у бальніцу. Таму просім Вас спыніць паступленне гнявай жывы ў рэчку Мярэю да пачатку мая. М. Лавейкін, І. Лавейкін, Чапанец і іншыя».

І сапраўды, факты ў пісьме не перабольшаны. Як паказала праверка дзяржінспектара па ахове прыроды А. Сінялобава, галоўнага ўрача Горацкага раёна В. Прыстаўкі, галоўнага заатэхніка А. Аўросева, рэчку Мярэю забруджвае саўгас імя Леніна. «Пастаўшчыкі» бруды — свінарнік і мяснана ўстаноўка ў сяле Леніна і малочна-тварная ферма ў вёсцы Касцюшкава. Не падумаеце толькі, што «гнілыя» ручаі, якія выцякаюць адтуль, забруджваюць той самы вадаём у цэнтры саўгаса, на беразе якога адбылася браканьерская драма, апісаная вышэй. Гэтага дырэктар саўгаса Міхаіл Уласавіч Сераўсаў не дапускае і не дапускае, бо вадаём дае гаспадарцы прыбытак. А што за межамі саўгаса робіцца, яго зусім не цікавіць. «Падумаеш — праблема — некалькі дохлых рыбінак, якія камісія знайшла ў бруднай вадзе Мярэі, — разважае дырэктар. — Вунь у вадаёме нагульваюцца такія карпы, што адзін на патэльню не ўмесціцца...» Каму трэба, няхай той і будзе гноеадстойнік, а яму, Міхаілу Уласавічу, і так добра. Гэтак жа забруджваецца рэчка Проня. Галоўным віноўнікам з'яўляецца мясцовае райаб'яднанне «Сельгастэхнікі». З ласкі кіраўніка аб'яднання Івана Пракопавіча Платоненкі некалькі гадоў не рамантуюцца ачышчальныя збудаванні майстарань...

Міхаіл Уласавіч і Іван Пракопавіч — людзі адукаваныя, інтэлігентныя, яны любяць адпачываць на ўлонні прыроды. А як горача дырэктар асуджаў браканьераў, якія лавілі брадніком рыбу ў саўгасным вадаёме. Ён быў за тое, каб браканьеры атрымалі спаганні. Але ж і з ведама дырэктара саўгаса забруджваецца рэчка. І рыба там гіне. А за гэта таксама трэба спаганяць, хоць Міхаіл Уласавіч і не лічыць сябе браканьерам.

А. НИКАЛАЙЧАНКА

Горацкі раён.

АРГАНІЗАЦЫЯ РАБОТЫ ГАЛІНОВЫХ СЕКЦЫЙ

К. ЧЭРКАС,
старшы інструктар РС БТАП

Секцыі з'яўляюцца метадычнымі цэнтрамі, з дапамогай якіх прэзідыумы саветаў абласных, раённых і гарадскіх арганізацый БТАП арганізуюць і праводзяць работу па ахове і рацыянальнаму выкарыстанню прыродных рэсурсаў, а таксама прапагандуюць веды аб прыродзе.

З улікам мясцовых прыродных умоў ствараюцца секцыі азелянення, кветаводства, аховы глебы, нетраў, водных рэсурсаў, лесу, атмасфернага паветра, рыбных запасаў, дзікіх жывёл і птушак, карысных насякомых і іншыя. Вопыт прыродаахоўнай работы паказвае, што секцыі можна ствараць і пры саветах аховы прыроды на буйных прадпрыемствах, у калгасах, саўгасах і вышэйшых навучальных установах.

Што неабходна для таго, каб сапраўднаму арганізаваць работу галіновых секцый як метадычных цэнтраў?

Перш за ўсё, трэба прыцягнуць у секцыі, з улікам профілю прыродаахоўнай накіраванасці, вучоных, урачоў, педагогаў, аграномаў і іншых спецыялістаў, у тым ліку аматараў прыроды.

У адпаведнасці з задачамі таварыства, секцыі павінны вывучаць становавішча прыродных рэсурсаў і распрацоўваць навукова-метадычныя рэкамендацыі і прапановы па іх ахове. Гэтыя рэкамендацыі і прапановы секцыі падаюць у прэзідыумы саветаў таварыства.

З мэтай правядзення работы па прапагандзе ведаў аб прыродзе і яе ахове секцыі арганізуюць чытанне лекцый і дэкларацый, рыхтуюць тэксты для выдання брашур, плакатаў і лістовак, ствараюць наглядную агітацыю аб прыродзе і яе ахове. Да сваёй работы секцыі павінны прыцягваць шырокую грамадскасць.

Планы работы секцый разглядаюцца і зацвярджаюцца прэзідыумами саветаў таварыства.

Вось прыклады работы некаторых секцый.

Секцыя аховы глебы пры рэспубліканскім саветах Таварыства аховы прыроды (старшыня секцыі доктар біялагічных навук т. Жылко) вивучае, як ахоўваюцца і выкарыстоўваюцца зямельныя ўгоддзі ў шэрагу гаспадарак рэспублікі. З гэтай мэтай члены секцыі выязджаюць у калгасы, саўгасы, матэрыялы абследавання абмяркоўваюцца на пасяджэннях секцыі, і па іх распрацоўваюцца рэкамендацыі і прапановы.

Секцыя аховы глебы пры Гродзенскім абласным саветах таварыства (старшыня секцыі т. Курстак) арганізавала конкурс на лепшую арганізацыю работы па барацьбе з воднай і ветравай эрозіяй глебы на 1972—1975 гг., у якім прынялі ўдзел упраў-

ленне сельскай гаспадаркі аблвыканкома, Гродзенскі філіял інстытута «Белгіпразем», аблінспекцыя Дзяржкамідэта Савета Міністраў БССР па ахове прыроды і аблсавет таварыства аховы прыроды, якія аказваюць дапамогу калгасам і саўгасам у выкананні ўмоў гэтага конкурсу па ахове і выкарыстанню зямельных рэсурсаў. Гэтай секцыяй падрыхтаван і выпушчан плакат «Нашым палям — заслон ад эрозіі».

Патрэбна адзначыць добра прадуманую і мэтанакіраваную работу секцыі аховы нетраў пры рэспубліканскім саветах Таварыства (старшыня секцыі т. Краснакуцкі). Гэтая секцыя сумесна з секцыяй аховы нетраў пры Магілёўскім саветах таварыства (старшыня секцыі т. Гушча) вивучыла пытанні распрацоўкі і выкарыстання карысных выкапняў на Клімавіцкім камбінаце будаўнічых матэрыялаў. У час праверкі было ўсталявана, што зямельныя плошчы, адведзеныя пад кар'ерныя распрацоўкі, выкарыстоўваюцца нерацыянальна. Пры ўскрыцці радовішча не здымаецца і не складзіруецца верхні ўрадлівы пласт зямлі. Пры здабычы сілікатнага пяску страты дасягалі больш як 50%, а пры здабычы мелу — больш 20% (кар'ер Пясчаная гара). Плошчы, адведзеныя пад здабычу сыравіны, не акрэслены, і кар'ер «выішаў» за межы зямельнага адводу. Гэтым самым парушаліся «Асновы зямельнага заканадаўства Саюза ССР і саюзных рэспублік».

Для ліквідацыі недахопаў секцыяй распрацаваны рэкамендацыі, якія абмеркаваны на пасяджэнні і высланы кіраўніцтву Клімавіцкага камбіната будаўнічых матэрыялаў.

У дапамогу прапагандыстам па пытаннях аховы нетраў і зямельных угоддзяў секцыяй падрыхтаван тэкст лекцыі «Ахова нетраў Беларусі і задачы грамадскасці», якая выдадзена праўленнем таварыства «Веды».

Нядрэнна арганізавана работа секцыі у шэрагу раённых саветаў Таварыства: Рэчыцкім, Бераставіцкім, Слуцкім, Нясвіжскім; гарадскіх саветах Таварыства: Гомельскім, Магілёўскім, Бабруйскім, Маладзечанскім і іншых. Аднак патрэбна адзначыць, што ў некаторых раённых і гарадскіх арганізацыях Таварыства яшчэ не надаецца належнай увагі наладжванню работы секцый і, як вынік гэтага, у такіх арганізацыях ёсць сур'ёзныя недахопы.

Для таго, каб секцыі як метадычныя цэнтры занялі важнае месца ў дзейнасці нашага таварыства па ахове прыроды, неабходна прэзідыумам абласных, раённых і гарадскіх саветаў таварыства аказваць ім штодзённую дапамогу, своечасова разглядаць рэкамендацыі і прапановы секцый па ахове прыродных рэсурсаў і выносіць іх на разгляд адпаведных органаў.

НАВУКОВАЯ КАНФЕРЭНЦЫЯ Ў БЯРЭЗІНСКІМ ЗАПАВЕДНІКУ

5—7 чэрвеня 1975 г. у пасёлку Домжарыцы Лепельскага раёна Віцебскай вобласці адбылася навуковая канферэнцыя «Сучасныя задачы дзяржаўных запаведнікаў лясной зоны еўрапейскай часткі СССР», арганізаваная Галоўным упраўленнем па ахове прыроды, запаведніках і паляўнічай гаспадарцы МСГ СССР і Бярэзінскім дзяржаўным запаведнікам. Канферэнцыя была прысвечана 50-годдзю Бярэзінскага запаведніка, заснаванага згодна з пастановай Савета Народных Камісарыяў БССР 30 студзеня 1925 г.

У рабоце канферэнцыі прынялі ўдзел прадстаўнікі запаведнікаў і запаведна-паляўнічых гаспадарак Расійскай Федэрацыі, Украіны, Беларусі, Узбекістана, Азербайджана, Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды, Міністэрства лясной гаспадаркі БССР, грамадскіх арганізацый па ахове прыроды, Цэнтральнай лабараторыі па ахове прыроды МСГ СССР, вучоны Акадэміі навук БССР, навуковадаследчых і навучальных устаноў рэспублікі.

Канферэнцыю адкрыў начальнік аддзела дзяржаўных запаведнікаў Галоўпрыроды В. В. Крыніцкі. Адзначыўшы вялікую ролю дзяржаўных запаведнікаў у справе аховы прыроды, ён, у прыватнасці, падкрэсліў вялікае значэнне Бярэзінскага запаведніка ва ўзнаўленні і панажэнні такіх каштоўных жывёл, як бабры, ласі і іншыя.

Бярэзінскаму дзяржаўнаму запаведніку і калектыву работнікаў былі ўручаны ўрадавыя ўзнагароды і віншавальныя адрасы. Сакратар Віцебскага абкома КПБ Л. С. Фірысанаў уручыў Бярэзінскаму запаведніку Ганаровую грамату Вярхоўнага Савета БССР, а вялікай групе работнікаў запаведніка — граматы Віцебскага абкома КПБ і абласнога выканаўчага камітэта дэпутатаў працоўных. Удзельнікам партызанскага руху на Віцебшчыне тт. Вашкевіч і Аляшкевічу былі ўручаны медалі «30 гадоў Перамогі».

В. В. Крыніцкі азнаёміў прысутных з віншавальнымі адрасамі МСГ СССР і загадамі міністэрства аб ўзнагароджанні работнікаў запаведніка знакамі «Ударнік 9-й пяцігодкі МСГ СССР», «Пераможца сацыялістычнага спаборніцтва 1974 года» і ганаровымі граматамі МСГ СССР.

Старшыня Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды А. І. Варанцоў уручыў работнікам запаведніка ганаровыя гра-

маты камітэта, а ўзнагароды Лепельскага РК КПБ — першы сакратар раённага камітэта партыі М. В. Петрачэнка.

З віншаваннем у адрас Бярэзінскага запаведніка выступілі: ад Акадэміі навук БССР — загадчык аддзела заалогіі і паразіталогіі АН БССР, член-карэспандэнт АН БССР Л. М. Сушчэня, ад МЛГ Беларусі — намеснік міністра У. П. Раманоўскі, ад Беларускага батанічнага таварыства — старшы навуковы супрацоўнік Інстытута эксперыментальнай батанікі АН БССР В. С. Гельтман, ад калегіі Галоўнага ўпраўлення паляўнічай гаспадаркі і запаведнікаў пры СМ РСФСР — А. М. Шальбоў, ад Беларускага таварыства аховы прыроды — намеснік старшыні прэзідыума РС БТАП С. А. Канстанціновіч, ад Крымскай запаведна-паляўнічай гаспадаркі — намеснік дырэктара В. Р. Мішынёў, ад Інстытута эксперыментальнай батанікі АН БССР — намеснік дырэктара Б. І. Якушаў, ад аддзела заалогіі і паразіталогіі АН БССР — вучоны сакратар А. М. Курскоў, ад Беларускага тэхналагічнага інстытута імя С. М. Кірава — прарэктар па навуковай рабоце А. Д. Янушка, ад Чаткальскага запаведніка — дырэктар А. Д. Савіч, ад Прыпяцкага ландшафтна-гідралагічнага запаведніка — дырэктар С. Д. Данільчук, ад запаведна-паляўнічай гаспадаркі «Белавежская пушча» — намеснік дырэктара П. К. Міхалевіч, ад кафедры заалогіі Віцебскага педінстытута — Е. П. Літвінкова, ад Варонежскага запаведніка — дырэктар Б. У. Кестэр.

Дырэктар Бярэзінскага дзяржаўнага запаведніка Ю. М. Чычыкін азнаёміў прысутных з віншавальнымі тэлеграмамі, атрыманымі на адрас запаведніка.

Са словам у адказ выступілі намеснік дырэктара па навуковай рабоце П. Р. Козла і ляснік Блажэвіч.

Даклад дырэктара Бярэзінскага запаведніка, кандыдата біялагічных навук Ю. М. Чычыкіна быў прысвечаны вынікам і перспектывам дзейнасці запаведніка. Л. М. Петрачэнка азнаёміў удзельнікаў канферэнцыі з дасягненнямі народнай гаспадаркі і мерамі па ўзмацненні аховы прыроды ў Лепельскім раёне. Герой Савета Саюза І. М. Цімчук расказаў аб разгортванні на тэрыторыі Бярэзінскага запаведніка партызанскага руху ў гады Вялікай Айчыннай вайны, а сакратар Лепельскага РК КПБ В. І. Тара-

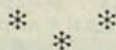
саў прысвяціў сваё выступленне ролі запаведніка ў патрыятычным выхаванні моладзі. З дакладам кандыдата біялагічных навук П. І. Козла аб навуковых дасягненнях Бярэзінскага запаведніка прысутных азнаёміў старшы навуковы супрацоўнік запаведніка Д. Д. Стаўроўскі. Аб плане генеральнай забудовы і добраўпарадкавання цэнтральнага навуковага комплексу ў пасёлку Домжарыцы расказаў галоўны архітэктар інстытута «БелНДІГі-прасельбуд» Ю. Ф. Патапаў.

Ранішняе пасяджэнне 6 чэрвеня пачалося дакладам В. В. Крыніцкага аб прычыпах арганізацыі, аховы і вывучэння прыродных комплексаў дзяржаўных запаведнікаў, а пра іх значэнне ў справе ўзнаўлення запасаў каштоўных дрэвіх жывёл даклад зрабіў доктар сельскагаспадарчых навук У. П. Раманоўскі. С. А. Канстанціновіч падрабязна спыніўся на ролі запаведнікаў у прапагандзе ідэй аховы прыроды. Доклад доктара біялагічных навук Л. П. Смаляка быў прысвечаны вывучэнню балот як важных кампанентаў прыроднага комплексу Беларусі.

Дакладам доктара сельскагаспадарчых навук В. С. Гельтмана і навуковага супрацоўніка Бярэзінскага запаведніка Д. П. Неліповіча пра арганізацыю стаяцянарных даследаванняў лясных біягеаэцозаў адкрылася вячэрняе пасяджэнне 6 чэрвеня. Былі прачытаны даклады аб прычыпах баніцёркі лясных угоддзяў для дрэвіх капытных (дакладчык старшы навуковы супрацоўнік запаведніка В. Ф. Дунін), пра ролю запаведнікаў у ахове і вывучэнні фларыстычнага генафонду (дакладчык навуковы супрацоўнік запаведніка Л. А. Стаўроўская), пра арніталагічныя даследаванні ў запаведніку (дакладчык старшы навуковы супрацоўнік М. І. Волкаў). Акадэмік АН БССР Х. С. Гарагала прысвяціў свой даклад прафілактыцы хвароб дрэвіх і свойскіх жывёл, а старшы навуковы супрацоўнік запаведніка У. А. Філіпаў — іхтыялагічным даследаванням у запаведніку. У абмеркаванні дакладаў прынялі ўдзел В. Ф. Рашэк, Л. М. Сушчэня, В. В. Крыніцкі.

7 чэрвеня ўдзельнікі канферэнцыі зрабілі экскурсію па Бярэзінскім запаведніку.

Некаторыя даклады канферэнцыі будуць апублікаваны ў наступным нумары.

Красавіцкімі днямі ў Мінску адбылася нарада прадстаўнікоў дзяржаўных арганізацый Беларусі, Літвы, Латвіі і Эстоніі, якія займаюцца пытаннямі выкарыстання і аховы водных рэсурсаў. На нарадзе падведзены вынікі водаахоўнай работы ў рэспубліках за мінулы год і вызначаны задачы на сёлетні.

З дакладамі выступілі намеснік старшыні Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды А. І. Свістоў, намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі Латвійскай ССР Г. М. Вальтэр, начальнік Галоўнага ўпраўлення рэгулявання і выкарыстання водных рэсурсаў Міністэрства меліярацыі і воднай гаспадаркі Літоўскай ССР Р. І. Даршкус і намеснік старшыні Дзяржкамтэта Эстонскай ССР па мелія-

рацыі і воднай гаспадарцы Ю. Ю. Хэймпалу. Аб праблемах перспектываўнага выкарыстання водных рэсурсаў краіны і неабходнасці статыстычнага ўліку спажывання вады на прадпрыемствах прысутныя расказала начальнік аддзела Цэнтральнага навукова-даследчага інстытута комплекснага выкарыстання водных рэсурсаў (ЦНДІКВВР) Мінводгаса СССР доктар тэхнічных навук З. І. Жуноўская.

У спрэчках выступілі супрацоўнікі аддзелаў Мінводгасаў Літвы і Латвіі, Дзяржкамтэтаў СМ БССР па ахове прыроды і воднай гаспадарцы ЭССР, кіраўнікі гідрохіміялабараторыі.

У рабоце нарады прынялі ўдзел і выступілі з прамовамі член калегіі Мінводгаса СССР П. М. Штэрнёў і Старшыня

Дзяржкамтэта СМ БССР па ахове прыроды А. І. Варанцоў. На нарадзе прысутнічалі навуковы рэдактар бюлетэня СЭУ па воднай гаспадарцы Р. Н. Папова, начальнік аддзела дзяржводінспекцыі Мінводгаса СССР Л. М. Сумін, намеснік міністра меліярацыі і воднай гаспадаркі Літвы Ю. І. Сабалюскас, прадстаўнікі «Белгіп-раводгаса».

У заключэнне госці з Прыбалтыкі азнаёміліся з работай Мінскай станцыі аэрацыі, аглядзелі электракагуляцыйныя збудаванні, пры дапамозе якіх ачышчаюцца прамысловыя сцёкі на Мінскім падышпніковым заводзе, павывалі на Вілейска-Мінскай воднай сістэме, у Хатыні.

З'ЕЗД БЕЛАРУСКІХ ГЕАГРАФАЎ

Два дзесяцігоддзі дзейнічае ў нашай рэспубліцы грамадска-навуковая арганізацыя географіаў — Геаграфічнае таварыства Беларускай ССР.

Базай таварыства з'яўляецца географічны факультэт Белдзяржуніверсітэта імя У. І. Леніна. Вялікую ролю ў станаўленні таварыства адыгралі акадэмікі АН БССР І. С. Лупіновіч, К. І. Лукашоў. З 1962 года нязмённым прэзідэнтам Геаграфічнага таварыства БССР быў прафесар В. А. Дзяменцьеў.

Цяпер грамадска-навуковая арганізацыя географіаў Беларусі аб'ядноўвае налі трыохсот чалавек. Таварыства мае тры аддзяленні: фізічная геаграфія, эканамічная і этнаграфія, а таксама камісія — феналагічную, таланімікі і школьнай геаграфіі, краязнаўства і турызму, медыцынскай геаграфіі. У трох абласных цэнтрах — Магілёве, Брэсце, Гродна — функцыяніруюць аддзелы Беларускага таварыства географіаў.

Вучоныя — географы засяроджваюць сваю ўвагу на шматлікіх пытаннях аховы і рацыянальнага выкарыстання прыродных багаццяў, удасканалвання тэрытарыяльнай арганізацыі вытворчых сіл. Работы ў гэтым напрамку вядуцца ў АН БССР, навукова-даследчых інстытутах, праектных арганізацыях міністэрстваў і ведамстваў, у ВУНУ. Больш як 70 членаў Геаграфічнага таварыства ўдзельнічаюць у распрацоўцы такой тэмы, як «Ацэнка ўплыву асудальнай меліярацыі на змены прыродных ландшафтаў Палесся», кіраўніком якой з'яўляецца акадэмік АН БССР І. Д. Юркевіч.

Агульныя праблемы ўзаемадзеяння прыроды і грамадства асвятляюцца ў калектыўнай манаграфіі «Ахова прыроды (прыродныя рэсурсы і іх рацыянальнае выкарыстанне)» пад рэдакцыяй М. І. Касцюкевіча, А. Х. Шыляра і М. С. Долбіка. Гэтым жа пытанням былі прысвечаны рэспубліканскія канферэнцыі: «Праблемы меліярацыі Палесся» (1970), «Фарміраванне і ахова ландшафтаў» (1972), «Глеба — урадлівасць — ураджай» (1973) і іншыя.

Супрацоўнікамі інстытута эканомікі і эканоміка-матэматычных метадаў планавання пры Дзяржплане БССР і інстытута эканомікі АН БССР распрацавана Схема развіцця і размяшчэння вытворчых сіл БССР на перыяд да 1980 года, дадзены высновы комплекснага выкарыстання прыродных рэсурсаў і развіцця вытворчых сіл Беларускага Палесся да 1990 года.

У апошні час Геаграфічным таварыствам выданы два зборнікі «Пытанні геаграфіі Беларусі», намячаецца выхад трэцяга. Географы рэспублікі добра папрацавалі над асобнымі раздзеламі Беларускай Савецкай Энцыклапедыі.

Члены таварыства прымалі актыўны ўдзел у рабоце многіх ўсесаюзных і рэгіянальных канферэнцый, выступалі з дакладамі на міжнародных кангрэсах і сімпозіумах.

Адна з асноўных задач аб'яднання географіаў — папулярызацыя дасягненняў географічнай навукі і прапаганда географічных ведаў у друку, па радыё і тэлебачанні.

Што яшчэ належыць ажыццявіць? Палепшыць навукова-даследчыя работы, выдавецкую дзейнасць, арганізаваць новыя аддзелы (у першую чаргу ў Гомелі), пашырыць састаў таварыства за лік калектыўных членаў (прадпрыемствы, установы, арганізацыі), стварыць пастаянна дзеючыя лекторыі і ўніверсітэты географічных ведаў, паглыбіць кантакты з іншымі навуковымі таварыствамі. Пра ўсё гэта гаварылася ў дакладах акадэмікаў І. Д. Юркевіча, Г. І. Гарэцкага, дацэнта П. А. Лярскага і іншых.

З'езд вырашыў шэраг арганізацыйных пытанняў. Прынята статут Геаграфічнага таварыства Беларусі.

Прэзідэнтам Таварыства абран доктар географічных навук, прафесар В. А. Жучкевіч.

І. ГАЛАН, С. СІДАР,
члены Геаграфічнага таварыства БССР

ЛЕБЕДЗІ-ШЫПУНЫ Ў БЕЛАРУСІ

У нашай краіне лебедзі-шыпуны распаўсюджаны ў паўднёвых і заходніх раёнах — у дэльты Волгі, у паўночнай частцы Каспійскага мора, на ўзбярэжжы Чорнага і Азоўскага мораў і ў рэспубліках Прыбалтыкі.

Раней лебедзі-шыпуны гнездаваліся на азёрах Беларусі, Літвы і Польшчы, аднак у выніку непамернага адстрэлу яны сталі надзвычай рэдкімі. З літаратурных крыніц вядома, што ў пачатку XX стагоддзя ў Беларусі гэтыя птушкі, напалову прыручаныя, гнездаваліся на сажалках у Нясвіжы і на Дварцовай сажалцы ў Белаавежы. Па дадзеных Цэдліца (1920), на сажалцы ў Белаавежскай пушчы 24 красавіка і 1 мая 1918 года было знойдзена гняздо лебедзеў, у якім ляжалі 2 яйкі.

Чучала аднаго шыпуна захоўваецца ў музеі Белаавежскай пушчы. Птушка здабыта ў 1933 годзе пры асеннім пералёце каля м. Свіслач Гродзенскай вобласці.

Цяпер лебедзі-шыпуны ў час асенняга пералёту амаль штогод сустракаюцца на возеры Выганаўскім (2—3 птушкі). З'яўляюцца яны тут у канцы кастрычніка — пачатку лістапада і трымаюцца прыкладна тыдзень (Падутаў, 1963). У паўднёва-заходнім Палессі пара лебедзяў заўважана пры вясеннім і асеннім пералётах на возеры Дуброва 15—17 мая 1963 года і 15 верасня 1963 года (Вадкоўскі, 1964).

Другі звестак пра лебедзяў-шыпуноў у Беларусі няма.

У Літоўскай ССР праводзяцца ўдалыя вопыты па рэакліматызацыі шыпуноў. На возеры Жувінтас (паўднёва-заходняя частка Літвы) пасля ўстанаўлення запаведнага рэжыму (1937) колькасць лебедзяў-шыпуноў пастаянна павялічвалася і дасягнула 40—60 пар. Гэтыя цудоўныя дэкарэтыўныя птушкі рассяляюцца на іншыя азёры рэспублікі.

Лебедзі-шыпуны належаць да рэдкіх відаў птушак, якія ахоўваюцца амаль ва ўсіх краінах. Па велічыні і беласнежнай афарбоўцы лебедзь-шыпун падобны да клікуна. Праўда, паміж імі існуюць некаторыя адрозненні. Шыпун трымае шыю не проста, а выгінае яе, галаву і дзюбу апускае да вады пад вуглом. У дарослых самцоў каля заснавання дзюбы знаходзіцца нарасць-шышка чорнага колеру. У самак яна таксама ёсць, але развіта слабей. Большая частка дзюбы — чырвоная. Пры палёце чуюцца пастаяннае рытмічнае паскрыпванне вялікіх махавых пер'яў. У час плавання контур спіны вуглаваты. У палёце лебедзь-шыпун рэдка падае гукі, голас яго больш нізкі і брынкавы, чым у клікуна. Патрывожаная птушка падае шыпячыя гукі. Адсюль і яе назва «шыпун».

У 1974 годзе праводзіўся ўсесаюзны вясенне-летні ўлік колькасці лебедзяў-шыпуноў у месцах гнездавання і лінькі

па плане ўсесаюзнай праграмы «Вывучэнне біялогіі і міграцыі лебедзяў у ССРСР». У нашай рэспубліцы ўлік праводзіўся Дзяржкамітэтам Савета Міністраў БССР па ахове прыроды. Былі абследаваны ўсе вадаёмы, на якіх гнездаваліся гэтыя птушкі.

На тэрыторыі БССР лебедзі-шыпуны былі заўважаны ў двух раёнах, якія адносяцца да заходніх абласцей рэспублікі — Брэсцкай і Гродзенскай. Дзве пары гнездаваліся ў Ваўкавыскім раёне (Валпянскае вадасховішча і рыбныя сажалкі саўгаса «Рось») і адна пара — у Брэсцкім раёне (сажалкі рыбгаса «Сокалава» палізу вёскі Ракавіца).

Акрамя гэтага, на Валпянскім вадасховішчы і сажалках саўгаса «Рось» было заўважана 6 лебедзяў-шыпуноў, якія не мелі гняздоўяў.

У канцы жніўня — пачатку верасня ў тых жа раёнах вызначалася колькасць лебедзяў, якія лінялі. У Ваўкавыскім раёне з дзесяці, узятых на ўлік у час гнездавання, ліняла ў верасні тры птушкі. У Брэсцкім раёне — два лебедзі, тыя самыя, што гнездаваліся восенню. Як паведамлілі ўчотчыкі, пара лебедзяў гняздуецца там ужо тры гады. У 1972 годзе гняздо знаходзілася на маленькім голым астраўку. Вывадак быў з пяці птушак. У 1973—1974 гг. гняздо размяшчалася на андатравай хатцы. Вясною 1974 года на вадасховішча прыляцела яшчэ адна пара шыпуноў, але пасля ўпартай барацьбы паміж сабою дзве птушкі праз некалькі дзён пакінулі вадасховішча. У пары, якая засталася, вывадак быў з трох птушанят. Усе птушаняты, якія вывеліся летам 1974 года, развіваліся нармальна і паляцелі восенню разам са старымі ў вырай.

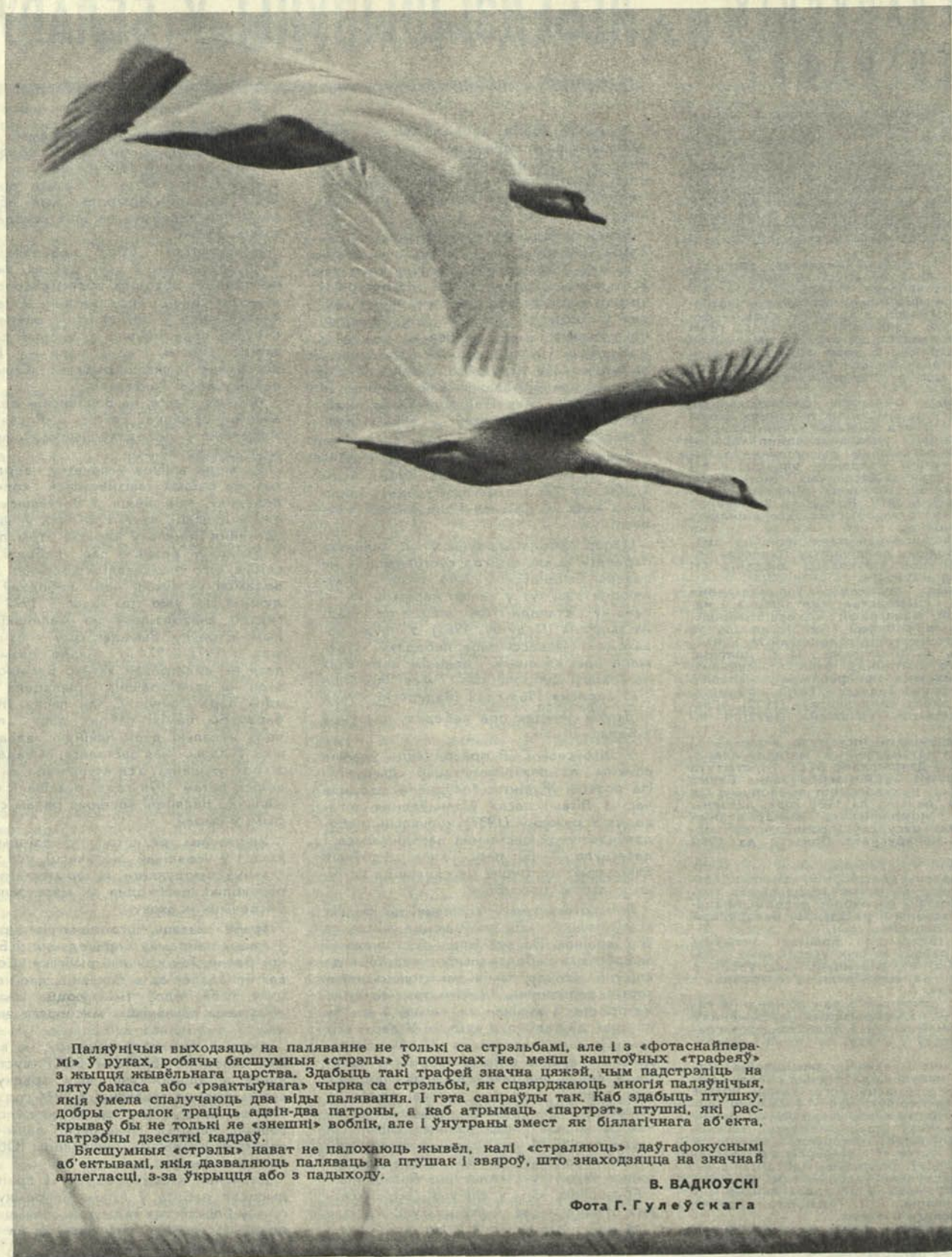
Улічваючы тое, што лебедзі-шыпуны, хоць і ў невялікай колькасці, усё ж пастаянна гняздуюцца на тэрыторыі нашай рэспублікі, неабходна як мага лепш забяспечыць іх ахову.

Трэба сказаць, што некаторая работа ў гэтым напрамку праведзена ў Брэсцкім раёне. Так, сажалкі рыбгаса «Сокалава» непадалёк ад в. Ракавіца, дзе на працягу трох гадоў гняздуюцца шыпуны, аб'яўлены заказнікам мясцовага значэння.

Акрамя лебедзяў-шыпуноў, на вадаёмах заходніх абласцей БССР сустракаюцца лебедзі-клікуны, якія зрэдку нават застаюцца зімаваць. У 1974 годзе засталіся на зімоўку шэсць клікуноў на возеры Харціца (Мастоўскі раён Гродзенскай вобласці) і на возеры Юбілейным у г. Гродна.

Дзейная ахова лебедзяў і прапагандысцкая работа ў гэтым напрамку могуць у бліжэйшыя гады забяспечыць шырокае рассяленне гэтых птушак на тэрыторыі нашай рэспублікі.

І. ШКАТУЛАЎ

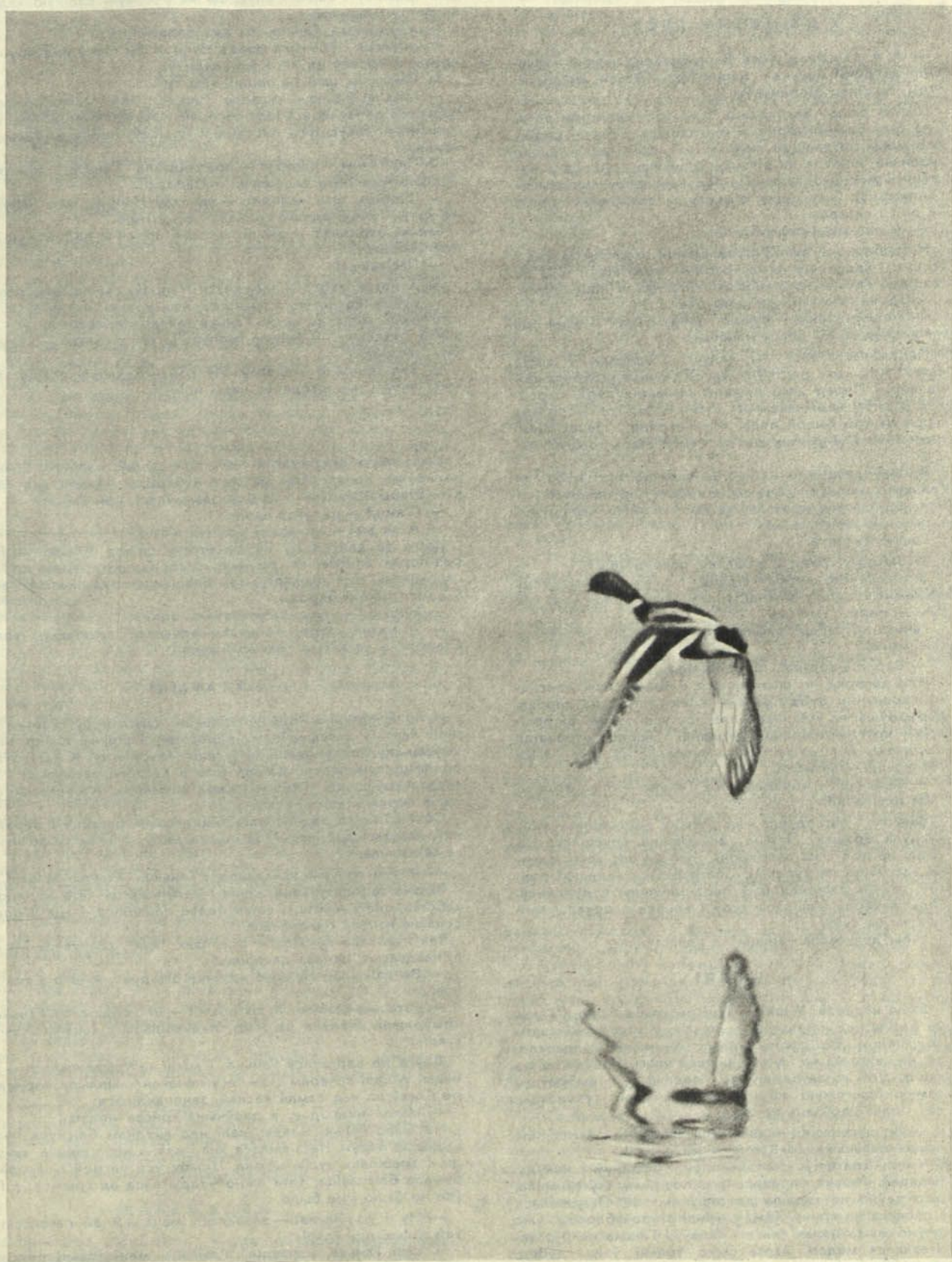

Паляўнічыя выходзяць на паляванне не толькі са стрэльбамі, але і з «фотаснайперамі» ў руках, робячы бяшумныя «стрэлы» ў пошуках не менш каштоўных «трафей» з жыцця жывёльнага царства. Здабыць такі трафей значна цяжэй, чым падстрэліць на ляту бакаса або «рэактыўнага» чырка са стрэльбы, як сцвярджаюць многія паляўнічыя, якія ўмела спалучаюць два віды палявання. І гэта сапраўды так. Каб здабыць птушку, добры стралок траціць адзін-два патроны, а каб атрымаць «партрэт» птушкі, які раскрываў бы не толькі яе «знешні» воблік, але і ўнутраны змест як біялагічнага аб'екта, патрэбны дзесяткі кадраў.

Бяшумныя «стрэлы» нават не палохаюць жывёл, калі «страляюць» даўгафокуснымі аб'ектывамі, якія дазваляюць паляваць на птушак і звяроў, што знаходзяцца на значнай адлегласці, з-за ўкрыцця або з падыходу.

В. ВАДНОУСКІ

Фота Г. Гулеўскага

Департамент
Охраны
БСЭ
Имя Ф. И. Иванова

Яраслаў ПАРХУТА

У ДЗІЦЯЧЫМ ЛЕСЕ

— А ў дзіцячым лесе Вера-Вавёрка жыве! — сказала аднойчы Ганька і папрасіла: — Давай пабяжым туды, гасцінец ёй занясе́м...

Цікава было паглядзець і на той «дзіцячы лес», і на тую Веру-Вавёрку, і я згадзіўся. Ганька, рада, што можа пахваліцца яшчэ адным сваім адкрыццём, хуценька залезла на вільчак хлещука, дастала з патайнага месца бляшанку з-пад кансерваў, перасыпала эмэсціва ў хусцінку, з'ехала па саламянай стразе на дол і сказала:

— А яна рада-рада будзе!..

Неўзабаве мы былі ў лесе. Брылі мо хвілін дзесяць бора́м, і ўвесь час мне рупіла запытацца: што за гасцінец Ганька прызапасіла? Але толькі пацікавіўся:

— Ці не гэта твой дзіцячы лес?

— Не. Ён такі... — рукою дакранулася Ганька да маіх грудзей. — І ўвесь новенькі.

Падумалася: зноў ты, Ганька, паверыла ў сваю казку! Але неяк раптоўна мы апынуліся на невялікай паляны. Перад намі ляжала колішняя ляда, парослая рэдкім, каржакаватым дубнячком. Толькі правая палавіна той былой ляды ярка зеланела зараснікамі ляшчыны, а ўпрытык ля яе стаяў стары разгалісты дуб.

Крокаў дваццаць мы не дайшлі да таго дуба, як Ганька спынілася і развязала вузельчык: некалькі кавалачкаў цукру, жменька арэхаў і пернік... Сапраўды, выключны пачастунак!

Ганька сказала:

— Лягай у траву, а я панясу, пакладу ёй.

З травы мне добра відаць, як Ганька расцілала ля камля хусцінку з пачастункамі, і думалася, што ўсё гэта — марны занятак.

Ганька неўзабаве вярнулася, села побач і нечакана паклікала:

— Вера-Ва-вёр-ка!.. Вера-Ва-вёр-ка!..

Але вавёрка не паказвалася. І толькі калі дзесяці на вяршаліне дуба праявіла сваю пільнасць сарока, абвясціўшы на ўсё наваколле пра наш з Ганькай прыход, у круглай дзірачцы дуплянкі з'явілася хітраватая мордачка. А праз хвіліну затанцавала на суку і сама гаспадыня — вавёрка.

— Верачка! — абрадавалася Ганька. — Мы гасцінец табе прынеслі!..

Вавёрка паглядзела на Ганьку і цокнула — нібы лузнула арэшак. Потым асцярожна апусцілася па камлі на дол і, не звяртаючы ўжо на нас увагі, пачала завіхацца ля хусцінкі. Спатрэбілася некалькі рэйсаў, пакуль гасцінец быў перапраўлены ў дуплянку. Тады вавёрка з'явілася зноў і весела зацокала, танцюючы на суку.

Нібы дзякавала Ганьцы за пачастунак.

ЧМЯЛІ

Была нядзеля. У школу ісці не трэба было, і Ганька бавіла час на выгане — ляжала ў траве і цікавала за чмялямі. Яны рупна снавалі між кветак і, здавалася, не звярталі на Ганьку аніякай увагі. Праўда, адзін чмель усё ж заўважыў яе, падляцеў і, выбраўшы самую прыгожую кветку на Ганьчынай сукеначцы, сеў і пачаў поўзаць па ёй.

— Во дурненькі! — засмяялася Ганька і паглядзіла чмяля пальчыкам. — Кветкі ж нежывыя!..

Чмель спахапіўся, незадаволенна бомкнуў і некуды паляцеў. Ганька правяла яго позіркамі і ўспомніла, што даўно не хадзіла да сваіх чмялёў. Падхапілася і пабегла на кручу. Там, у камлі старой бярозы, ужо даўно жыла цэлая сям'я чмялёў, і Ганька не раз частавалася мёдам. Варта было толькі ўзяць дубец, легчы на дол, асцярожна выграбці з паракні чмяліныя кадушачкі — і мёду таго, колькі сабе хочаш!..

Ганька здзьмула з тых кадушчак і чмялёў, і паракню, адкусіла травінку і хацела апусціць яе ў самую вялікую кадушку, як раптам пачула:

— А што гэта, Ганька, ты парабляеш тут?

Азірнулася і ўбачыла дзеда Нупрэя. Ён стаяў над кручай, за некалькі крокаў ад яе, і ўдакладняў:

— Пытаюся, што ты парабляеш тут...

— Мёд выбіраю, — сказала Ганька, але не паднялася, не падышла да Нупрэя. І тады Нупрэй, прыпадаючы на прастрэленную нагу, апусціўся па схіле і прысеў побач з Ганькай на пнячук.

— Пасмакчы, дзедку! — прапанавала Ганька і працягнула Нупрэю чмяліныя кадушачкі. — Салодкі!..

— Вядома, што салодкі! — адказаў Нупрэй, але кадушчак не ўзяў. — Мёд, адным словам, і ёсць мёд...

Ганька паднялася з зямлі, таксама прысела на пнячук і зноў прапанавала:

— Пасмакчы!

— А няхай цябе! — засмяяўся Нупрэй, ды на гэты раз узяў з яе рук і кадушачкі, і травінку. Але колькі ні стараўся, а пакштаваць мёду не змог. Ганька таксама правярыла ўсе кадушачкі і таксама не змагла паспытаць тае смакаты — кадушачкі былі пустыя.

— Яно вядома! — сказаў Нупрэй. — Сухмень стаіць. Арсен вунь пчол і тых штодзень чаем поіць...

* * *

Праз якую гадзіну той-сёй з вяскоўцаў, напэўна, бачыў, як на кручы, непадалёку ад старой бярозы, ляжалі два чалавекі — стары і малы — і паціху размаўлялі між сабой.

— П'юць? — пытаўся адзін.

— А як жа! — адказваў другі.

Крокі за два ад іх, на пеньчуку, стаяла бляшанка. На яе раз-пораз апускаліся рыжыя чмялі і, пасядзеўшы крыху на саломінках, што плавалі ў той бляшанцы, падымаліся і знікалі ў камлі старой бярозы.

— Носяць! — чуўся ўсхваляваны воклік.

— А няхай цябе, Ганька! — адказваў хрыпаваты голас. — Старога, а на такую спакусу навяла!..

ЛІХТАРЫКІ

Нупрэй аднойчы прынёс Ганьцы светлячкоў. Ганька была рада такому незвычайнаму падарунку і кожны вечар, выключыўшы святло, гуляла з імі ў сваім пакойчыку. А нагуляўшыся, брала шклянны слоік, рабіла ў ім з хусцінкі пасцельку і клала светлячкоў спаць. Потым і сама засынала. А светлячкі доўга яшчэ перамігваліся ў слоіку...

Сёння Ганька хацела пахваліцца сваім багаццем перад Зінкай, але калі дастала з-пад ложка слоік, у ім не было ніводнага светлячка.

— Мікіта паеў! — здагадалася Ганька. — Няўжо Мікіта?..

Ганька хацела ўхапіць венік і адлупцаваць ката за такое нахабства, але і Мікіта, і венік недзе падзеліся, і яна ў роспачы села на канапу і заплакала.

Так і застала яе маці — у слязах. Але спачуваць не стала, а, наадварот, пачала дакараць:

— Во дзівачка! Нейкую казаяўку шкадуе... А што з тых казаяўкаў?..

— Гэта не казаяўкі, а ліхтарыкі! — не згадзілася Ганька, пакрыўджана глянула на маці, падхапілася з канапы і выбегла з хаты.

Доўга не вярталася Ганька. І маці не трывожылася — такой бяды! А калі вечарам з-за лесу нечакана выплыла чорная хмара і павісла над самай вёскай, занепакоілася:

— Навальніца ідзе, а дзеўчына гойсае недзе...

Не было Ганькі і тады, калі над выганам бліснула маланка і ўдарыў пярун. Не з'явілася яна і калі з неба лінула, як з вядома, і зрабілася зусім цёмна. Цемру ўсё часцей і часцей разрываў бліскавіца, хата ажно ўздрыгвала ад грывот, а Ганькі ўсё не было і не было.

— Ну і дзеўчына! — злавалася маці. — Я ёй пагойсаю! Няхай толькі прыйдзе!..

А калі Ганька, нарэшце, з'явілася, маці толькі пляснула ў далоні:

— А дачушка мая! Ты ж уся макруткая!..

А Ганька радасна ўсміхалася і гаварыла:
— Цяпер Зінка не скажа, што я манюка...
І працягнула маці руку. На мокрай Ганьчынай далоньцы ва-
рушыліся тры маленькія светлячкі... Тры жывыя ліхтарыкі...

ВЫСПА

Пра тую Выспу я чуў ад многіх тутэйшых людзей, але там не быў і таму, калі Арсен прапанаваў туды «падскочыць», з радасцю прыняў яго прапанову.

Гадзіну якую ходу на маторцы — і мы на Выспе. І калі наша «Казанка» ткнулася кілем у пакаты бераг, першай ступіла на сушу Ганька.

— Будзем рабінзонамі! — сказала яна. — Востраў бязлюдны!

Але крыху ўбаку, амаль упрытык да кустоў, на берагавым пятаку бялела палатка.

Пайшлі да таго жылга. Акуратна развешанае на сукавінні паходнае начынне — кацялок, патэльня, капронавае вядзёрка і такія-сякія рэчы, складзеныя ля ўвахода ў палатку, выдавала дбайнага гаспадара. Старое вогнішча і гірлянды таранкі, што сушылася між арэшын, гаварылі аб тым, што чалавек атабарыўся даўно. Хацелі было падацца адгэтуль, ды Арсен зазірнуў у палатку і ажно свіснуў:

— Гэта ж мой стары знаёмы мастак! Спынімся і мы тут...

Прылеглі на зямлю і пачалі чакаць. Гаспадар палаткі з'явіўся тады, калі за далёкі лес на тым беразе апусцілася сонца, а прыбярэжны чарот пачаў ахутвацца лёгкім туманам. Човен прыплыў нечакана, нібы з легенды, і чалавек ступіў на бераг гэтак жа нячутна, па грудзі ў тумане, барадаты і шыракаплечы, як той Садко. Наблізіўся да нас і, пазнаўшы Арсена, усміхнуўся.

— Чаму маю хату мінуў? — запытаўся Арсен.
Барадач кінуў на траву вязанку рыбы, усім па чарзе падаў шырокую і моцную далонь, прысеў побач.

— Турбаваць не хацеў, — нібы апраўдваўся ён. — Спяраша сюды пацягнула.

Арсен прамаўчаў, толькі па-сяброўску цёпла глянуў на субсяседніка. А той гэтак жа моўчкі пазіраў то на Арсена, то на мяне, то на Ганьку, і відна было, як у яго прышчураных вачах блукала ні то заклапочанасць, ні то разгубленасць. Раптам ён падхапіўся, кінуўся ў палатку і тут жа выбег з блакнотам у руках. Ганьцы сказаў:

— Фея, прашу сядзець і не варушыцца. Я — хвілінку...

Шалёна забігаў па аркушы аловак.

— Вось гэта тое, што трэба! — загаварыў барадач. — Тое, што шукаў і летась, і пазалетась. Малайчына, Фея! І адкуль ты ўзялася? Цудоўна! Я вельмі ўдзячны табе... Перанясу цябе на палатно... Абавязкова... Ты — маё збавенне!

Ён раптам адкінуў аловак і сядзеў, нейкі паніклы і сцішаны. І Ганька не варушылася, мабыць, не разумеючы, што да чаго. Толькі Арсен паглядаў на сябра з нейкай затоенай павагай. А барадач маўчаў. Маўчаў і тады, калі распальвалі вогнішча, калі варылася юшка, калі вячэралі. Толькі зрэдку перакідваўся словам-другім з Арсенам. Я глядзеў на яго твар, злёгка асветлены вогнішчам, і не мог здагадацца, у чым справа. Чалавек настрою? Ці крыдуе, што патрывожылі яго адзіноту? І чаму ён гэтак да Ганькі?

Недзе ўжо спаў у палатцы Арсен. Згарнуўшыся калачыкам, падклаўшы пад галаву рукі, ляжала на поспілцы ля вогнішча Ганька і, мабыць, таксама спала. Толькі мы сядзелі адзін супраць другога ля вогнішча, як нямыя.

Раптам ён сказаў:

— Вось так, браток... На гэтым астраўку нас аблажылі ў сорок трацім... Лічаныя засталіся ў жывых. І дзяўчынка была з намі...

Ён падгарнуў агаркі і ціха дадаў:

— Усё жыццё лічыў абавязкам напісаць тую страшную ноч. І людзей тых, якія стрывалі такое. Цяпер, здаецца, знайшоў, што трэба... Дзякую вам... І Феі дзякую...

Неба пачынала святлець. Бралася на дзень...

ЖЫВАЯ ВАДА

Ганька прыбегла са школы, кінула на ўслон брызентавы партфелік і сказала:

— Дзед Нупрэі занядужаў. Ляжыць на лаве і не варушыцца...

А потым наблізілася да мяне і прашаптала:

— Паклянися, што нікому не скажаш...

Я не разумеў, у чым справа, але ўжо здагадваўся, што Ганька зноў прыдумала нешта, і таму сказаў таксама шэптам:

— Клянуся...

Тады Ганька прамовіла:

— Ідзі да пачакалаўкі. Хутка і я туды прыбягу...

Вымушаны быў паслухацца. Ля аўтобусага прыпынку сеў на лавачку і пачаў чакаць.

Праз хвілін дзесяць з-за павароткі, зусім нечакана, вынырнула спачатку Альма, а за ёю — Ганька. Ганька сказала:

— Траім весялей будзе!

Што задумала Ганька? Куды яна выбралася? І навошта ўзяла з сабою Альму? Задаваў я сабе гэтыя пытанні, але адказу не знаходзіў.

Неўзабаве Ганька павяла мяне ў лес. Калі спусціліся ў яр, дзе стаялі рэдкія венікі ядлоўцу, Альма спынілася першай і, азіраючыся на Ганьку, замахаў хвостом.

Толькі цяпер заўважыў я на дне яра белую стужачку. Яна выбягала з-пад вялікага, парослага мохам каменя і цякла некуды ў кустоўе. Ганька тым часам дастала з-за пазухі бутэлечку, лягла на камень і падставіла пад струменьчык сваю пасудзіну. Калі бутэлька напоўнілася, нацадзіла яшчэ — ажно цэную прыгаршню — вады і загадала:

— Паспытай!

Вада была сцюдзёнай і аддавала непаўторным лясным водарам...

— Нупрэі паспытае — адразу ачуняе! — раптам сказала Ганька і паднялася з каменя.

...Праз дзён чатыры ці пяць, надвечоркам, адчыніліся дзверы хаты — і на парозе ўбачылі мы Нупрэя. На твары яго былі яшчэ сляды нядаўняй хваробы, але трымаўся дзед бадзёра, нават зухавата. Падаў усім па чарзе руку, сеў на ўслон і сказаў:

— А ведаеце, што пасобіла адбрыкнуцца ад тае хваробы? Жывая вада! Адзін чалавек прынёс мне тае вады і наказаў, каб тройчы на дзень па тры глыткі піў. Дык я тыя таблеткі толькі жывой вадой і запіваў...

Нупрэі па-змоўніцку паглядзеў на Ганьку.

А Ганька нібы і не чула Нупрэевых слоў. Сядзела на ўслончыку і рабіла выгляд, што гэта яе зусім і не датычыць...

РАЗВІТАННЕ

— Вось і ўсё! — сказаў я ўчора Ганьцы. — Набыўся ў вас. Назад ехаць трэба!

Ганька насупілася, спахмурнела. І ўвесь час ні на крок не адыходзіла ад мяне. Здавалася, яна жыла адзіным клопатам — як найлепш дагадаць мне сабрацца. Склалі мы ў чамаданчык мае пажыткі, і я падзякаваў Ганьчыным бацькам за прытулак, развітаўся і ступіў за парог. Ганька таксама выбегла з хаты, наламала букет півоняў і, падаючы мне кветкі, сказала:

— Я да пачакалаўкі правяду...

Ішлі моўчкі. На сэрцы ў мяне было ніякавата. Не паспеў здружыцца з Ганькай, з людзьмі, што жывуць побач з ёю, а трэба развітвацца... І міжволі пазайздросціў і Ганьцы, і яе бацькам, і Арсену, і Нупрэю, якія застануцца тут са сваімі клопатамі, марамі, спадзяваннямі... І нэўрад ці давадзецца калі-небудзь зноў пабачыцца з імі... А можа і мяне, як таго мастака, незразумелая сіла зноў пацягне сюды? Не раз успамінаў яго і, прызнацца, зайздросціў яму. А я? Ці змагу аддзячыць людзям за іх дабрыню!

Не заўважыў нават, як падышлі да аўтобусага прыпынку. Ля цаглянай пабудовы тапталася ўжо некалькі чалавек. Мы прыселі на лавачку. Нечакана з-за павароткі вынырнуў аўтобус. Ганька падхапілася і працягнула мне сваю цёплую далоньку:

— То бывай! — сказала яна і адварнулася.

Пакуль я ўмошчваўся на сядзенні, пакуль сціраў з шыбіны пыл — увесь гэты час Ганька стаяла ля пачакалаўкі і нібы з дакорам паглядала на мяне. Аўтобус, нарэшце, крануўся і, рыпаючы рысорамі, паволі пакаціўся па торнай дарозе. Прабегса крыху, павярнуў на гасцінец і тады толькі ўзяў разгон.

Я зірнуў у акно і ажно здзівіўся: там, на пагорку, за вёскай, чырвонай півоняй усё яшчэ гарэла Ганьчына сукеначка.

Вёска Прошыка,
Крупскі раён

У. СЦЯЦКО,
кандыдат географічных навук
Г. ЗУБОВІЧ,
старшы выкладчык

ГЛІНЫ БЕЛАРУСІ

Сярод карысных выкапняў рэспублікі значную ўдзельную вагу займаюць гліністыя асадкавыя пароды. Яны з'яўляюцца галоўнай сыравіннай базай для прамысловых будаўнічых матэрыялаў і прымяняюцца амаль ва ўсіх галінах народнай гаспадаркі.

Гліну ў Беларусі выкарыстоўвалі здаўна. Выраблялі з яе посуд, цэглу, чарапіцу, бытавую і архітэктурную кераміку. Знойдзены вырбы з цэгля, аднесенныя да XII стагоддзя. Ёсць дадзеныя, якія сведчаць аб высокім майстэрстве беларускіх керамікаў. Прадукцыя іх экспартавалася ў краіны Заходняй Еўропы. Аднак з цягам часу вытворчасць цэгля і чарапіцы была заняйдзана, не ўдасканальвалася і неўзабаве набыла саматужніцкі характар. Дастаткова сказаць, што ў 1913 годзе ў Беларусі было адфармавана ўсяго 46 млн. штук цэгля. У 1940—ужо 291 млн.

Зводны баланс гліны БССР уключае ў сучасны момант звыш 300 пакладаў з агульнай магутнасцю 243 млн. 878 тыс. кубічных метраў. У мінулым годзе эксплуатавалася 187 радовішчаў. Звыш ста—чакае сваёй чаргі. Значная частка (88)—рэзервная сыравінная база.

Далейшую гаворку будзем падмацоўваць таксама лічбамі. У 1973 годзе ў рэспубліцы працавала 238 цагляных заводаў, выхад прадукцыі—1 мільярд 364 мільёны штук цагля.

Гаспадарчыя патрэбы ў гліне растуць з кожным годам. На вытворчасць цэгля, дрэнажных труб, аглапарыту і керамзіту (запаўняльнікі) выдаткуецца: у 1974 годзе—6 млн. 500 тыс. м³, у 1975—7 млн. 450 тыс. м³, плануецца на 1980—9 млн. 150 тыс. кубічных метраў сыравіны.

Гліна распаўсюджана практычна па ўсёй Беларусі. Асаблівай дыспрапорцыі ў размяшчэнні пакладаў не назіраецца. Колькасць іх па абласцях вагаецца ад 40 (Магілёўская) да 70 (Гомельская).

Праўда, такі колькасны падыход да ацэнкі запасаў гліны можа збіць з панталыку. На Віцебшчыне, скажам, менш пакладаў, чым на Гомельшчыне, і, тым не менш, Віцебская вобласць па магутнасці пакладаў пераўзыходзіць астатнія, бо каля трэцяй часткі ўсіх і больш палавіны буйных пакладаў адносяцца да раёнаў развіцця азёрна-ледавіковых лентачных глін, г. зн. да Беларускага Паазер'я, а яшчэ балотнай, да Полацкай і Суражскай нізін.

Буйнейшае радовішча Беларусі, разведанае ў 1966—1967 гадах, Гайдукоўка пад Мінскам. Гліністая тоўшча даўжынёй да 5 і шырынёй каля 3 кіламетраў.

Разгледзім гліну з чыста акадэмічнага боку. Генетычна яна дзеліцца на ледавіковыя, азёрна-ледавіковыя, азёрна-алювіяльныя, азёрна-балотныя, лёсападобныя і азёрна-кантынентальныя.

Менш палавіны разведаных радовішчаў аднесена да ўласна ледавіковых і лёсападобных адкладанняў. Геаграфія першых цесна звязана з Беларускай градой і Паазер'ем, другія знаходзяцца на Аршанска-Магілёўскім плато, Мінскім, Навагрудскім і Мазырска-Брагінскім узвышшах.

Паклады азёрна-алювіяльнага тыпу размешчаны ў басейнах рэк Днепр, Сож, Бярэзіна і іншых.

Па тэхналагічных адзнаках гліністая сыравіна рэспублікі дзеліцца на наступныя групы: цагляныя, цагляна-чарапічныя, тугаплаўкія, вогнетрывалыя і цэментныя.

Цагляна-чарапічныя і ганчарныя гліны распаўсюджаны пераважна ў паўночнай і цэнтральнай частках БССР. Тугаплаўкія і вогнетрывалыя—на поўдні рэспублікі. Цэментныя—у раёне Крычыва і іншых месцах.

На першы погляд здаецца, што гліны хапае. Дзе яе толькі няма. Але не будзем забываць, што ў Беларусь штогод

завозіцца, прыкладна, 300 тыс. тон высакаякаснай гліны.

Неабходна адзначыць, што вогнетрывалая гліна—даволі рэдкая ў рэспубліцы: усяго сем радовішчаў. Да таго ж, асобныя з іх знясілены бессістэмнымі выпрацоўкамі. Напрыклад, Гароднае, дзе высакаякасную гліну выкарыстоўвалі для вырабу звычайнай цэгля. Некаторыя «гаспадары» разважаюць так: выгадна браць тое, што ляжыць пад бокам.

Трэба ўлічыць і тое, што акрамя распрацовак, занесеных у дзяржаўны кадастр, дзейнічае шмат і мясцовых кар'ераў. Мноства калгасных і саўгасных цагельных заводаў працуе, па-сутнасці, на неразведанай сыравіне. Такія практыка вядзе да разбазарвання запасаў гліны. Вялікая шкода наносіцца і навакольнаму ландшафту.

Гліна прымяняецца не толькі ў будаўніцтве. Валодаючы такімі ўласцівасцямі, як сарбцыйнасць і каталітычнасць, яна набывае немалое значэнне ў сувязі з развіццём у рэспубліцы хімічнай і нафтавай прамысловасці. Гліна ўжываецца для ачысткі і перапрацоўкі нафтавых масел, цукровага сіропу, віна, пры каталітычным пераўтварэнні нафтавых вуглевадародаў у высакаякаснае маторнае паліва і г. д.

Варта спыніцца на адной даволі распаўсюджанай памылцы. Той-сёй мяркуе, што колер гліны абмежаваны адценнямі чырвонага колеру. Але, скажам, ледавіковая слабапапная гліна мае буры, жаўтавата-буры ці чырванавата-буры колер; азёрна-алювіяльная—ад светла-да цёмна-шэрых адценняў з жалезістымі крапінамі і г. д. Каляровы спектр гліны надзвычай багаты.

Гліна—вельмі неабходная сыравіна. Таму выкарыстоўваць яе трэба вельмі ашчадна, з гаспадарчым разлікам на будучае.

Ф. РУБІН,
дацэнт Брэсцкага педінстытута

ХАМЯК ЗВЫЧАЙНЫ

Хамяк звычайны належыць да атрада грызуноў сямейства хамякападобных. Хамяк адносна буйны грызун. Вага цела папуляцыі Брэсцкай вобласці, па нашых дадзеных, 550—600 грамаў. Даўжыня цела 25—28 см. Футра пушыстае, на спіне рыжавата-бурае, на брушкі, грудзях і падбародку—чорнае. Па баках галавы і пярэдняй часткі тулава—па тры белыя плямы з жаўтаватым адценнем. Хамяк—звычайны жыхар пераважна стэпавых і

лесастэпавых раёнаў. Селіцца на палях, абалодках, у садах, агародах, іншы раз пад пабудовамі. Хамяк вядзе пераважна вячэрні і начны спосаб жыцця. Норы яго глыбокія і складаныя. Ёсць гнездавыя камеры і кладоўкі, але мы сустракалі хамякоў у спячцы і ў незвычайных месцах: у буртах торфу і бульбы.

Хамяк на зіму робіць вялікія запасы ежы (зерне, караняплоды), якія ён пераносіць у зашчочных мяшках. Запасы

іншы раз дасягаюць 16 кілаграмаў. Размнажаецца хамяк ва ўмовах Брэсцкай вобласці 2 разы на год. Колькасць малых 6—8, а па літаратурных дадзеных 3—18. Позняя восенню хамякі залягаюць у спячку. У адлігу спячка можа перарывацца. На паверхню выходзяць ранняй вясной (звычайна, канец сакавіка). Пры вялікай колькасці гэты грызун наносіць шкоду зерневым і гароднінным культурам.

Першыя звесткі аб распаўсюджанні хамяка звычайнага ў Беларусі знаходзім у А. Фядзюшына (1930 год). Па яго дадзеным, хамяк распаўсюджан у паўднёва-ўсходняй частцы Гомельскай вобласці. Дадзеныя аб распаўсюджанні хамяка звычайнага ў Брэсцкай вобласці ўпершыню з'явіліся ў друку ў 1959 годзе. У верасні 1955 года была знойдзена калонія хамякоў на тэрыторыі саўгаса «Брэсцкі» Брэсцкага раёна, каля вёскі Буякі. Жылыя норы яго размяшчаліся ў пасевах канопляў і абпал дарогі. Шчыльнасць іх дасягала 15—20 на гек-

тар. У чэрвені 1958 года было зноў праведзена абследаванне гэтай тэрыторыі. Шчыльнасць нор дасягала 1—2 на гектар. Акрамя Брэсцкага раёна ён быў знойдзены ў Камянецкім, Пружанскім, Кобрынскім і Баранавіцкім. Гэтыя раёны ўтвараюць суцэльную паласу з захаду на паўночны ўсход і размешчаны на лініі Брэст—Баранавічы. Шчыльнасць была даволі вялікая і дасягала 5—7 нор на гектар.

Улік колькасці хамякоў у апошнія гады паказаў, што ў шэрагу раёнаў вобласці (Кобрынскім, Баранавіцкім) ён зна-

ходзіцца на мяжы знікнення. Часцей сустракаецца ў Камянецкім і Брэсцкім раёнах.

Як відаць, колькасць хамякоў у Брэсцкай вобласці вельмі малая, таму шкода ад яго мізэрная. Станоўчая ж яго роля тая, што ён з'яўляецца пушным зверам. Акрамя таго, хамякамі кормяцца каштоўныя пушныя звяры: лісіцы, тхары, гарнастаі.

На нашу думку, хамяка як рэдкага грызуна Беларусі трэба ахоўваць.

Т. НЯХАЕВА,
кандыдат біялагічных навук

БІЯЛАГІЧНЫ МЕЛІЯРАТАР

У народзе даўно склалася думка, што шчупак — шкодны драпежнік, які знішчае вялікую колькасць рыбы, і таму падобраны абыходзіцца з ім няварта. Аднак, дзякуючы даследаванням савецкіх і замежных вучоных, якія рэгулярна назіраюць за іхтыяфаунай рэк і азёр, размяшчэнне шчупакоў на карысных і шкодных у залежнасці ад памераў і ўзросту ўжо канкрэтна даказана.

Шчупак — каштоўная промыславая рыба, якая валодае высокай пладавітасцю, хутка расце. Напрыклад, шчупакі, што жывуць у Прыпяці, за чатыры гады дасягаюць 54 сантыметраў даўжыні і ў сярэднім важаць 1646 грамаў, а ў азёрах Палескай нізіны яны бываюць да 58 сантыметраў і важаць звыш 2 кілаграмаў. У гэтым узросце пладавітасць шчупака дасягае 40 тысяч ікрынак ад адной самкі.

Палаваспелай самка становіцца ў 2—3 гады, у залежнасці ад месца размяшчэння вадаёма. Нерастуе ранняя вясной, у сакавіку, пры тэмпературы вады 5—7 градусаў. Адкладвае ікру на мінулагоднюю расліннасць, звычайна на мелкаводдзі.

Першыя два дні ікра трымаецца на раслінах, затым яе ліпкасць знікае, і яна падае на дно. Калі ўзровень вады ў вадаёме пастаянны, то ікра развіваецца нармальна. Пры непастаянных узроўнях вады, перасыханні мелкаводдзяў ікра гіне.

Умовам размяшчэння цяпер вытлумачаецца змяненне або рост колькасці фітафільнай рыбы, якая адкладвае ікру на прыбярэжныя расліны. Менавіта таму пасля запавення вадасховішчаў на працягу першых двух гадоў адбываецца «ўспышка» колькасці шчупакоў

у параўнанні з рачнымі ўмовамі, затым, па меры фарміравання берагавой зоны, плошчы нерасцілішчаў скарачаюцца і шчупакоў становіцца менш.

Асноўны перыяд адкорму шчупакоў у вадаёмах Беларускага Палесся працягваецца з красавіка па кастрычнік. Аптымальнай для адкорму з'яўляецца тэмпература вады ад 8 да 20 градусаў цяпла. Няполаваспелыя шчупакі інтэнсіўна харчуюцца ў летнія месяцы, палаваспелыя — вясной і восенню. Сяголеткі з Прыпяці спажываюць у асноўным плотка, якія складаюць да 70 працэнтаў іх корму, а часткова — акунёў, печкуроў. На другім годзе жыцця рэзак з плоткамі, акунямі і іншай рыбай спажываюць і сваю моладзь — праяўляюць канібалізм. У шчупакоў, якія дасягнулі двухгадовага ўзросту і больш, аснову рацыёну складаюць акуні, плоткі і шчупакі. З каштоўных відаў у ежу шчупакоў Прыпяці трапляюць ляшчы, якія складаюць 7—10 працэнтаў вагі самога драпежніка.

У карасёвых азёрах Палескай нізіны ў ежу шчупака на першым месцы стаіць плотка, якая складае да 50 працэнтаў рацыёну, затым ідуць карасі і акуні. У Салігорскім вадасховішчы, па нашых назіраннях, шчупак праяўляе найбольшую збіральную здольнасць у адносінах да акунёў. На другім месцы стаіць плотка, на трэцім — шчупак. Затым ідуць меліякі і дробныя няпромысловыя віды рыбы, такія, як галец, ёрш, пячкур.

У азёрах Нарачанскай сістэмы асноўнымі кампанентамі ежы шчупака з'яўляюцца акуні, верхаводкі, печкуры, шчупакі (размяшчаем у тым парадку, які адпавядае ступені значнасці ў харчаванні). Па дадзеным шэрагу аўтараў, такі характар харчавання шчупакоў нагляда-

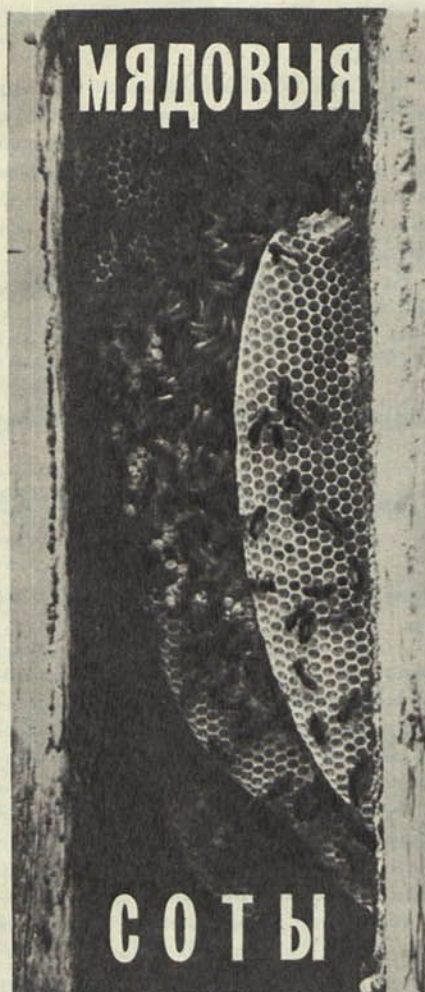
ецца ў іншых вадаёмах, якія не ўваходзяць у зону Беларусі (Карэлія, вадасховішчы на Волзе), дзе плотка, акунь, чырванопёрка, карась, шчупак, зья складаюць ядро іхтыякомплексу.

Кармавы каэфіцыент шчупакоў у вадаёмах Палесся вагаецца ад 6 да 8, гэта значыць, на прырост кілаграма цела, згодна з нашымі разлікамі, траціцца 6—7 кілаграмаў рознай рыбы. Некаторыя замежныя аўтары для гадавікоў называюць кармавы каэфіцыент роўны тром адзінкам, што, на нашу думку, няправільна.

Аналізуючы адносіны драпежнік — ахвяра, можна зрабіць вывад, што шчупак адыгрывае дадатную ролю ў акунёва-плоткавых, ляшчовых, карасёвых азёрах і вадасховішчах. У такіх вадаёмах колькасць шчупакоў павінна складаць не менш як 40 працэнтаў іхтыяфауны, што ўжываецца ў ежу, тады, як у вадасховішчах, што існуюць 6—8 гадоў, шчупак складае толькі 2—5 працэнтаў па колькасці і 12—15 працэнтаў — па вазе ад усёй іхтыяфауны.

У Эстоніі праводзяцца работы па ўзбагачэнні вадаёмаў шчупакамі. На рыбаводных заводах праходзяць інкубацыю лічынк і выпускаюцца ў азёры і рэкі. У 1972 годзе ва ўнутраныя вадаёмы ЭССР было выпушчана звыш 20 мільёнаў шчупакоў лічынак.

У Германіі атрыманы дадатныя вынікі ад пасадак шчупакоў у азёры, дзе наглядаўся масавы паморак рыбы вясной. Шчупак, разрэджваючы колькасць рыбы ў вадаёме, садзейнічае яе росту. Ён з'яўляецца біялагічным меліяратарам (паляпшальнікам) іхтыяфауны. У карпавых, рапушчавых і сігва-фарэлевых вадаёмах шматлікасць шчупакоў непажаданая.

А. РЫБАЛЬЧАНКА,
галоўны заатэхнік Упраўлення
пчальярства МСГ БССР

Каму не цікава зазірнуць у пчаліную хатку, каб убачыць яе жыхароў, якія з раніцы да вечара заняты карпатлівай працай?

Крылатая працаўніца пчала ніколі не пераставала здзіўляць чалавека сваёй стройнасцю жыцця, складанай сістэмай узаемаадносін, якія ніколі і не пры якіх абставінах не парушаюцца ні ў сярэдзіне гнязда, ні па-за ім, калі ўзнікае неабходнасць знайсці ежу або ваду, ажыццявіць шлюбны вылет маладой маткі ці пералёт на новае месца жыхарства.

Пчала прыводзіць у захваленне чалавека архітэктурай сваіх васковых збудаванняў.

Разборны рамачны вулей, які падарваў свету наш суайчыннік П. К. Пракаповіч, даў магчымасць чалавеку даставаць васковыя соты, вызначаць іх вагу і колькасць, глыбей пранікаючы ў таямнічы свет жыцця гэтых карысных насякомых.

У залежнасці ад пор года па-рознаму бываюць запоўнены соты. У адзін час частка ячэек можа быць запоўнена толькі перга-кветкавым пылком, які змешаны з мёдам, другая частка — адкладзенымі пчалінай маткай яйкамі, трэцяя — далікатнымі перламутравымі лічынкамі, чац-

вёртая — кукалкамі і, нарэшце, у пятай знаходзяцца мядовыя запасы.

А бывае і так, што ўсе соты ў вуллі поўнаасцю заняты янтарным мёдам. У гэтым выпадку пасечніка чакае даволі прыемная работа. Поўныя соты дастаюцца з вулля, і мёд адкачваецца на медагонцы.

У дзікіх меданосных пчол форма ячэйстых сотаў і памеры васковага гнязда залежаць ад памераў дупла ў дрэве, нары ў зямлі або трэшчыны ў скале, словам, ад тых прыродных абставін, у якіх жыве рой. Але ўсе гэтыя соты падобны адна да адной формай і памерам ячэек, злітых і змацаваных пчоламі ў вісячыя шматпавярховыя блокі. Кожная васковая ячэйка шасцігранная, дыяметрам 5,3—5,5 мм, глыбінёй 11—13 мм з невялікім нахілам уверх. Дно ячэйкі пчолы-будаўніцы спайваецца з трох плацін, якія па нахілу ствараюць прызму. Пры гэтым самым найлепшым чынам выкарыстоўваецца жылплошча, менш расходуецца будаўнічага матэрыялу, атрымоўваецца найбольш выгадны аб'ём ячэйкі і забяспечваецца яе трываласць.

На пасеках пчолы будуць васковыя соты па заданню пчальяра ў секцыйных, магазінных і гнездавых рамках аднакорпусных і шматкорпусных вулляў. Лёгка, моцна і дастаткова ўмяшчальныя соты вельмі гігіенічныя: пчолы пастаянна іх чысцяць, адбеляваюць і паліруюць. Такая гігіена гнязда патрэбна пчалінай сям'і для таго, каб нарыхтаваная ў запас ежа не забруджвалася і не псавалася, а маладое пакаленне не падваргалася небяспецы. Пчаліная сям'я наводзіць чысціню не толькі ў ячэйках сотаў, але і наогул у вуллі. Пчолы прапалісуюць яго сцены і столь, выкідваюць праз лятко смецце і трупы насякомых, якія спрабавалі дабрацца да мядовых запасаў. Калі ж у вулей забіраецца мыш або яшчарка, яе чакае не лепшы лёс, а труп няпрошанай госці пчолы-санітары бальзаміруюць пропалісам, каб ён не раскладаўся і не псаваў здаровага мікраклімату.

Фота К. Ба ж к о в а

Мядовыя соты — аснова гнязда пчалінага рою. Іх колькасць і якасць часта вызначаюць не толькі гаспадарчую, але і біялагічную каштоўнасць сям'і меданосных пчол. У старых, пачарнелых ад часу і ўжывання сотах менш карыснага аб'ёму для складвання кармоў; рабочыя пчолы, якія там выводзяцца, драбнеюць, і часцей узнікаюць інфекцыйныя захворванні. Таму пчолы затрачваюць вельмі шмат энергіі на ачышчэнне, расшырэнне і паглыбленне ячэек у старых сотах. Пры гэтым толькі здзіўляецца «аптымізму» і працаздольнасці гэтых істот. Нават у тым выпадку, калі соты бываюць паламанымі і пустыя, пчолы зноў іх рамантуюць і запаўняюць мёдам або расплодам.

Урэшце, калі старое гняздо становіцца зусім не прыдатным, пчолы пакідаюць яго і перасяляюцца ў другое месца, гэтым самым вырастоўваючы свой род ад самавыраджэння. Малы аб'ём гнязда стрымлівае рост і развіццё пчалінай сям'і і магчымасць яе набіраць больш мёду, і, калі гэтая бяда пагражае пчалінай сям'і, пчолы раецца.

Сучаснае пчальярства Беларусі заснавана, у асноўным, на трыманні сям'яў пчол у шаснаццаці рамачных вуллях з магазіннай падстаўкай. Гэта прыкладны аб'ём пчалінага гнязда. Поўнае сота-забеспячэнне дазваляе пчалінай сям'і пры спрыяльных умовах і дастатковай колькасці меданосаў за светлавы дзень сабраць і размясціць у гняздзе некалькі кілаграмаў нектару. У вуллі нектар раскладваюць па ячэйках сотаў, запаўняюць іх на адну трэцюю частку аб'ёму. Па меры згушчэння нектару і ператварэння яго ў мёд пчолы наліваюць ячэйкі даверху і запячтваюць воскам.

Пчальяры рэспублікі ствараюць усе неабходныя ўмовы для дасягнення высокай прадукцыйнасці пчаліных сям'яў. Але не ўсюды справы ідуць добра. У калгасе «40 гадоў Кастрычніка» Кобрынскага раёна Брэсцкай вобласці ў сярэднім на адну сям'ю пчол прыпадае толькі 10 сотаў, у саўгасе «Чачэрскі» Буда-Кашалёўскага

раёна Гомельскай вобласці — 7, у калгасе імя Калініна Маладзечанскага раёна Мінскай вобласці — 9. Пасекі ў гэтых гаспадарках, ды і ў многіх іншых, не толькі не апраўдваюць сродкаў, якія патрачаны на іх, але нават прыносяць страты.

У саўгасах і калгасах Любанскага раёна Мінскай вобласці, якія да пачатку сезона 1973 года мелі на кожную асноўную сям'ю пчол па 19 сотаў і больш, атрымалі ў сярэднім па 27,5 кг мёду ад кожнай сям'і, а на пасеках з меншым сатазабеспячэннем — толькі па 13 кг.

Уздзеянне сатазабеспячэння на прадукцыйнасць пчаліных сям'яў устаноўлена і ў цэлым па рэспубліцы.

Асноўная доля таварнага мёду (54%) атрымана на пасеках, якія мелі на кожную асноўную сям'ю пчол да пачатку сезона па 16 і больш сотаў у пераліку на гнездавы, і толькі 24% — на пасеках з меншым сатазабеспячэннем, нягледзячы на тое, што ў медазборы ўдзельнічала амаль аднолькавая колькасць пчаліных сям'яў. 22% агульнай колькасці таварнай прадукцыі атрымана на пасеках калгасаў і саўгасаў, на якіх соты дрэнна захоўваюцца ад мышэй і васковай молі. Пчалары пакідаюць соты адкрытымі ў пасечных хатках і на складах, захоўваюць у неадрэмантаваных карпусах вуллёў, у халоднае надвор'е без патрэбы перакладаюць з месца на месца і г. д.

Будаўнічая праца меданосных пчол па збудаванню васковага гнязда ці яго абнаўленню залежыць ад шэрагу абавязковых умоў:

1) наяўнасці адгароджанай ад знешняга асяроддзя прастору (вулей, нара, дупло і г. д.); 2) паступлення ў месца пасялення пчол кветкавага нектару і пылку і 3) прысутнасці ў сям'і маткі і маладых пчол.

Для пасялення пчала шукае таксама найбольш выгадны варыянт навакольнай мясцовасці. І не выпадкова, што ў час раення пчаліны рой накіроўваецца ў напрамку лясоў, дзе, акрамя магчымасці пасяліцца ў цёплым і прасторным дупле, можна адшукаць і шмат меданосаў.

Для таго, каб атрымаць 1 кг будаўнічага матэрыялу — воску, пчаліная сям'я расходuje да 4 кг мёду. Будаўнічую работу пчолы выконваюць вясною і ў першую палову лета, калі ў разгары цвіценне садоў, сенажацей і лясоў, якія багатыя на ранне-вясення меданосы. У гэты час пчолы моцна харчуюцца самі і выкармливаюць расплод багатай вугляводамі, бялкамі і вітамінамі ежай. Для аблягчэння пчолам будаўнічай работы свабодную прастору вулля запаўняюць рамкамі з лістамі штучнай вашчыны, а старыя соты дастаюцца. У вулей ставяцца таксама і будаўнічыя рамкі. На іх пчолы будуць соты з буйнымі ячэйкамі для вываду трутняў, якія патрэбны пчалінай сям'і на перыяд раення. Калі такія будаўнічыя рамкі ў вулей не паставіць, пчолы пераробяць раней зробленыя пчаліныя ячэйкі на трутневыя, а матка адкладзе ў іх неаплодненыя яйкі, з якіх вывадуцца трутні.

Перад пастаноўкай штучнай вашчыны ў вулей яе патрэбна праграваць на сонцы, апырскаць цёплай падсалоджанай вадой.

У час качовак пасек на медазбор соты могуць абрывацца. Гэта здараецца ў тых выпадках, калі пчалінае гняздо, падрыхтаванае для перавозкі, няправільна ўпакавана. Нельга, напрыклад, перавозіць пчол са свежаадбудаванымі і поўнасьцю запоўненымі мёдам сотамі. Яны цяжкія і лёгка абрываюцца на калдобінах, пры рэзкім тармажэнні транспарту, недастатковай вентыляцыі гнязда. Патрэбны не толькі ўпарадкаваныя сядзібы для размяшчэння вуллёў з пчоламі, але і ўзорныя сотасховішчы, цэхі па перапрацоўцы мёду і васковай сыравіны. Стварэнне неабходных умоў для правільнага ўтрымання пчол на пасеках, іх сатазабеспячэнне і паляпшэнне якаснага становішча сатавай гаспадаркі дадуць магчымасць у бліжэйшыя два-тры гады рэзка падняць прадукцыйнасць і рэнтабельнасць грамадскага пчалярства ў рэспубліцы.

У цэнтры пчаліная матка.

Фота М. Шарая

ПАЛЕСКАЯ ПАПУЛЯЦЫЯ ПЧОЛ

Ва ўмовах Палесся ў працэсе доўгага эвалюцыйнага развіцця ў натуральных умовах лясная сярэднеўруская раса пчол ператварылася ў палескую папуляцыю, рассяліўшыся па нашай тэрыторыі.

Адной з асноўных біялагічных адзнак пчол, як вядома, з'яўляецца зімаўстойлівасць. Заўважана, што пчолы палескай папуляцыі адрозніваюцца выключна добрай зімаўстойлівасцю. Гэта прыстасаванасць выпрацавалася ў іх у працэсе эвалюцыі пад уплывам прыродна-кліматых і медазборных умоў Палесся.

Другой важнай біялагічнай адзнакай пчол гэтай папуляцыі з'яўляецца характар іх развіцця. Больш фізічна актыўныя, пасля зімоўкі яны інтэнсіўна выкарыстоўваюць ранневеснавыя ношкі і добра набіраюць сілу. Адрозніваюцца высокім тэмпам росту і выкармкнай расплоду.

У веснавы і раннялетні сезоны на Палессі часта бываюць пахмурныя дні. Пчолы гэтай папуляцыі інтэнсіўна адчуваюць непагодлівае надвор'е і не вылітаюць з вуллёў. Гэтая біялагічная асаблівасць дазваляе ім добра захоўваць свае лётныя рэзервы, якія яны прадукцыйна выкарыстоўваюць на галоўнай ношцы ў фларыстычных умовах Палесся.

Пры правільнай тэхналогіі іх утрыманню, своечасовым расшырэнні гнёзд пчолы палескай папуляцыі амаль не раяцца. Калі часам і адпускаюць раі, дык не больш аднаго. Яны ўмерана злосныя.

Важнай гаспадарчакарыснай адзнакай пчол з'яўляецца прадукцыйнасць. Пчолы палескай папуляцыі ў сярэднім па медазбору ў апошнія гады давалі на адну сям'ю 38,5—47,1 кілаграма валавога мёду (1967—1968). У спрыяльныя гады з выкарыстаннем перавозак на крушыну, маліну, грэчку і верас рэкордныя сям'і сабралі звыш 80 кілаграмаў мёду (пасека калгаса «Шлях да камунізму» Ляхавіцкага раёна, 1966).

На наш погляд, неабходна арганізаваць надзейную сістэму па ахове пчол гэтай папуляцыі, якая захавалася ў асобных раёнах Палесся. Каб захаваць палескую папуляцыю сярэднеўрускай расы пчол у якасці селекцыйнага матэрыялу і выключыць магчымасць далейшай метысацыі ў сувязі з завозам іншых рас у нашу мясцовасць, трэба вызначыць тэрыторыі, добра ізаляваныя ад навакольных калгасных і саўгасных пасек. Такія тэрыторыі ёсць магчымасць вызначыць у асобных кутках Столінскага, Пінскага, Лунінецкага, Ляхавіцкага, Ганцавіцкага і іншых раёнаў Палесся.

Пачатак ужо зроблены. Аددзел пчалярства БНДІПАБ плануе арганізаваць селекцыйную работу пчол палескай папуляцыі ў Брэсцкім пчолагадавальніку. Але пакуль няма гарантыі, што яны будуць поўнасьцю ізаляваны.

Л. СУРМА,
кандыдат біялагічных навук

Павел КАВАЛЕУ

ПЧОЛКА

Неяк на нашу веранду заляцела пчолка. І адразу кінулася да шырокага акна, да святла. Тыцнулася ў шыбіну — на шляху перашкода. Толькі, відаць, балюча ўдарылася, бо замітусілася, загула. Пасля на нейкі момант сцішылася.

Потым зноў памкнулася то ў адзін куток, то ў другі, то вышэй, то ніжэй. Але ж праз шкло не вылеціш. Ды пчолка гэтага не разумела і ўсё больш настойліва білася то ў адну, то ў другую шыбіну.

Марынка першай убачыла на верандзе пчолку. А ўбачыўшы, ледзь не закрычала: яе аднойчы пчолка так жыганула на лузе, што дзяўчынка колькі дзён хадзіла з апухлаю шчакою.

— Ой, яна і сюды прыляцела, каб зноў укусіць мяне...

Старэйшая Марынчына сястра Аленка супакоіла малую:

— Не бойся, гэта ж яна заблудзілася... Шукае вось, як выбрацца на волю.

І тут жа сястрычкі пачалі раіцца, як выпусціць пчолку. Але падысці да яе блізка абедзве баяліся.

Марынка замахала рукамі і падалася далей ад акна, бліжэй да дзвярэй у хату.

— Я баюся яе... Няхай сама выбіраецца...

Аленка ж паклікала мяне і кажа:

— Дзеду, а дзеду, можа адчыніць акно, каб пчолка магла сама вылецець...

Марынка кажа:

— Узяць венік ды...

Аленка была больш разважлівая і прапанавала:

— Давайце адчынім дзверы, а самі выйдзем адсюль... і тады яна вылеціць...

Я маўчаў. А сам сабе падумаў: «Няхай дзецці робяць, як лічаць лепей, але самі».

Аленка насцеж адчыніла дзверы і, схапіўшы за руку Марынку, пацягнула яе ў пакой.

Праз нейкі час першай не ўседзела ў хаце і выйшла на веранду Марынка. Угледзеўшы пчолку на акне, вярнулася і ўсім паведаміла:

— Б'ецца, бедненькая, аб шкло і ўсё ў адну і тую ж шыбіну.

Аленка паглядзела на мяне і напрасіла:

— Дзеду, а дзеду, памажы выбрацца пчолцы, а то яна... і зірнула на Марынку.

Я таксама падумаў, што Марынка баіцца, каб пчолка не ўкусіла яе. Падумаў і пра тое, што абедзве малыя шкадуюць пчолку, хочучь дапамагчы ёй выбрацца на волю, але не ведаюць, як гэта зрабіць, і я сказаў:— Добра, глядзіце ўнучкі...

Я ўзяў газету, падышоў да акна і, калі пчолка падымалася па шыбіне ўверх, падставіў газету. Пчолка адразу ж перабралася на яе і на нейкі момант спынілася.

Я выйшаў з газетай за дзверы. Адчуўшы свежае паветра і прастор, пчолка дзынкнула і паляцела.

— Ой, дзядуля, як добра, што пчолка цяпер да сваіх дабярэцца,— сказала Аленка.

А Марынка толькі з палёгкай уздыхнула.

У МІСХОРЫ рос стогадовы платан. Яго абгарадзілі. Неяк агароджу выпадкова зламалі. І што? Людзі... пайшлі да дрэва, быццам упершыню ўбачылі яго. Ніхто не пагражаў велікану, хаця гэтага і баяліся, узводзіўшы высокі плот.

Давер — выдатны выхаваўчы сродак. Яго часцей трэба прымяняць. Але давер даверу розніца. Скажам, каму не хочацца прайсціся па заповедных мясцінах? Тут спадзяюцца на ваша сумленне. Дырэкцыя заповедніка дазваляе, падарожнік падарожнічае. А вынік... Вынік не заўсёды добры. Колькі, напрыклад, разбураецца гняздоўяў у межах Прыпяцкага заповедніка! Вінаваты і мясцовыя жыхары і прыезджыя.

Нашы адносіны да прыроды — мера нашай унутранай культуры. І, калі хочаце, чалавечнасці. Аднойчы ў Высокім, на Брэстчыне, я быў сведкам такой сцэны. Вясна ў той год была ранняя, дружная. У старым парку радасна крычалі гракі. Два бамбізы схаваліся за ствалом дрэва і засяроджана цэлліся з малакаліберных вінтовак у птушак. Падбіты грак спачатку ўзлятаў угору, а потым каменем падаў долу. На маладой вясновай траве — кроплі крыві. Хлопцы рагаталі. Яны, відаць, проста трэніраваліся. Не зважаючы на людзей, што ўголас абураліся іх учынкам. Яны былі занадта нахабнымі і самаўпэўненымі, каб рэагаваць на заўвагі. Я падумаў: «А што ім зробіш? Самае большае — забараніць карыстацца вінтоўкамі. Гэта можна. А як выправіць маральнае калецтва?»

Нож бульдозера спрытна зрэзаў паўметровы пласт урадлівай зямлі і скінуў яго ў яр. Сваю аперацыю бульдозер паўтараў раз за разам. Міма раўнадушна праходзілі людзі. Раптам нехта кінуўся да машыны і спыніўся перад ёю ва ўвесь рост. Бульдозер пхнуў перад сабою цэлы вал чорнай зямлі. Трактарыст высунуўся з кабіны:

— Гэй! З дарогі!

— Не руш! — закрычаў прахожы.

Трактарыст спыніў машыну.

— Я — чалавек маленькі. Ёсць начальства...

З вялікай дакладнасцю даў ён сабе характарыстыку: маленькі чалавек. Для яго ўсё роўна, што рабіць. Такі «маленькі чалавек» больш за ўсё небяспечны. Таму, што ён паўтараецца ў многіх абліччах і заўсёды за каго-небудзь хаваецца.

Парушэнні іншы раз адбываюцца па... традыцыі. Па прын-

ПАД ЗНАКАМ СОНЦА

Крыніца жыцця на зямлі — сонца. З даўніх часоў людзі пакланяліся ўсемагутнаму свяцілу, адрасавалі яму шматлікія просьбы і заклінанні. Вось, напрыклад, з якімі словамі звярталіся некалі сяляне, выганяючы першы раз жывёлу вясною: «Красна сонца і ясен свет, і з лунамі яснымі, і з звездамі частымі, з зорамі, і з ранішняй расой і з вячэрняй... (Пропускі мае.—Аўт.) Угрэй, упар зямлю, распусці зялёную траву па лясках, па лугах, па канавах, па кустах. І захавай ты маіх мілых жыватой ад усякага ліхадзея! Даруй маім жыватам піценне

З Я М Л Я — ДОМ ЧАЛАВЕКА

В. ЛАЗАРТАУ

цыпу лес сякуць — шчэпкі лятуць. Колькі дрэў і кустоў калечыцца, знішчаецца пры рассяванні хімікатаў. Было такое, напрыклад, у калгасе «Камсамольская праўда» Талачынскага раёна. Тут чакалі добрага ўраджаю садавіны. Але пасля апрацоўкі ячменю частка атруты трапіла на сады, і лісце пажоўкла, плады без пары асыпаліся, зніклі пчолы. «Па традыцыі» свавольнічаюць, іншага слова і не падбярэш, дарожнікі. Рэдка ўздоўж якой магістралі не ўбачыш ям. Выберуць з кар'ера патрэбны матэрыял, а на рэзультывацыю забываюць. У калгасе імя Чапаева Астравецкага раёна ДЭУ-159 пры рамонце дарогі прывяло ў нягоднасць тры гектары культурнай пашы, у саўгасе «Поразьўскі» Свіслацкага раёна ДЭУ-209 парушыла пяць палёў севазвароту...

Аднаго чалавека можна паўсчуваць, заклікаць да сумлення. А што рабіць з арганізацыяй? Уладу прымяняць. Прыцягваюць асобных кіраўнікоў, якія патураюць парушэнням, да суровай адказнасці. На жаль, прыкладаў такой адказнасці вельмі мала. Адпаведнае заканадаўства распрацавана, службы нагляду і кантролю ёсць. У чым жа справа?

Кожны чалавек павінен вучыцца культурнаму абыходжанню з прыродай непасрэдна на прадпрыемствах, ва ўстановах і арганізацыях. Скажам, нехта Іваноў, працуючы на заводзе, які забруджвае адходамі раку, не вельмі сумеецца выехаў-

шы і «на прыроду». «Што,— разважае ён,— мая бляшанка ў параўнанні з адходамі, што спускае завод?» Такое разважанне не апраўдвае грамадзяніна Іванова, але зразумець псіхалогію яго паводзін дазваляе.

Мне давялося пазнаёміцца з пісьмом старшыні калгаса «Камунар» Крупскага раёна І. Рубанава. Цытую з дазволу аўтара:

«Нялёгка і складаная прафесія хлебараба... Працаваць даводзіцца і ў сцюжу, і ў спёку. З болей перажывае хлебараб страты ад маразоў, ліўняў, засухі. Прападае яго клопат, і ён як бы ў даўгу застаецца перад Радзімай. Але яшчэ з большым гнева перажывае ён здзек над сваёй працай з боку так званых «дзікіх» адпачываючых.

У выхадныя дні з Мінска і Барысава ў вёску накіроўваецца людская плынь — да родзічаў, на адпачынак. Каб скараціць шлях, многія прастуюць праз поле, топчучь пасевы, ставяць машыны на лугах, кладуць, дзе ўздумаецца, агонь. Адна такая «кампанія» вытоптае траву на плошчы не менш, як сто квадратных метраў. А як дакучаюць браканьеры!»

Пісьмо Рубанава лішні раз падкрэслівае, як важна выхоўваць у чалавека ашчадныя адносіны да прыроды. Выхоўваць пастаянна, мэтанакіравана, паўсюдна.

Генеральны сакратар ЦК КПСС Л. І. Брэжнеў у дакладзе «50 гадоў вялікіх перамог сацыялізму» гаворыць: «Яшчэ першыя сацыялісты лічылі, што важнай рысай будаўчага грамадства з'явіцца збліжэнне чалавека з прыродай. З тых часоў прайшлі стагоддзі. Пабудоваўшы новае грамадства, мы ажыццявілі многае з таго, пра што папярэднікі навуковага сацыялізму маглі толькі марыць... Гаспадарскае, рацыянальнае выкарыстанне натуральных рэсурсаў, клопат аб зямлі, лясам, рэках і чыстым паветры, раслінным і жывёльным свеце — усё гэта наша кроўная камуністычная справа... Чым разумней мы будзем выкарыстоўваць багацці прыроды, чым большых поспехаў даб'юцца прамысловасць, сельская гаспадарка, навука, тым вышэй будзе прадукцыйнасць грамадскай працы, тым багацей, прыгажэй і культурней будзе жыццё савецкіх людзей».

Гледзячы на адносіны таго ці іншага чалавека да прыроды свайго краю, мы можам смела меркаваць і аб яго грамадзянскай сталасці. Сёння гэта відаць, як ніколі.

і ядзенне, пакрый іх шаўковай пеляной, а ліхадзея забі вогненнай стралой... Ідзіце, матушкі, у чыстае поле, у зялёныя лугі... І захавай іх... ад зверга бягучага, ад гада паўзучага...»

Вобраз сонца атрымаў адлюстраванне не толькі ў вуснай народнай творчасці, але і ў прыкладным мастацтве. Увасабленнем сонца з'яўляецца круг-разетка. Гэта — любімы матыў многіх народаў. На пачатку чалавечай гісторыі «круг» служыў паганскім сімвалам.

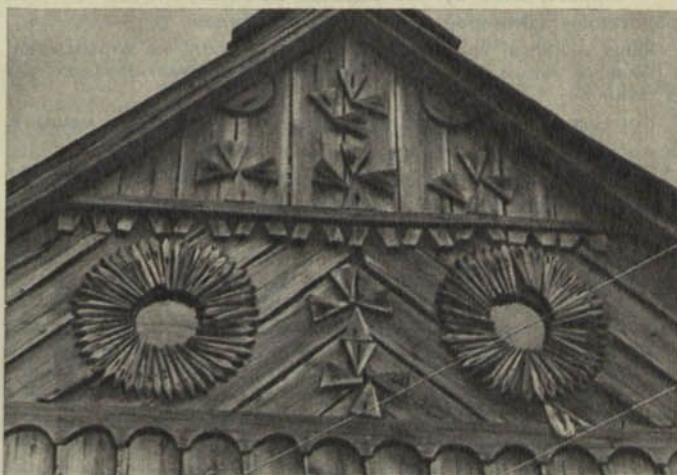
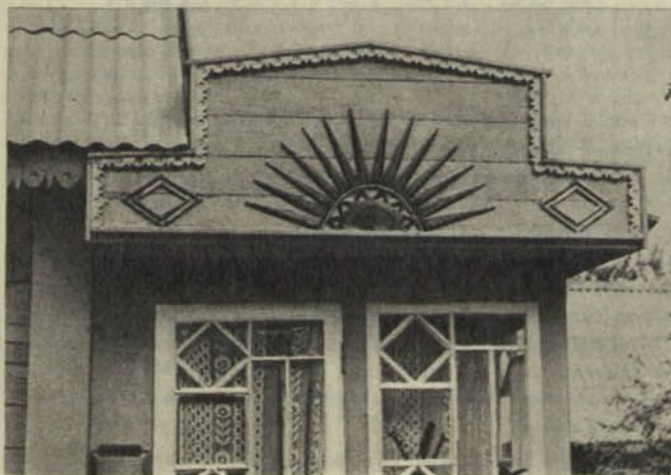
Найчасцей «сонца-разетка» сустракалася на прасніцах — абавязковай прыналежнасці кожнай сялянскай хаты. Круг-разетка, звычайна шасціпраменны, займае цэнтральнае становішча на прасніцы, вакол якой групуюцца ўсе астатнія элементы. Нярэдка на прасніцах можна ўбачыць не адну, а некалькі разетак.

Вельмі часта апазытызаванае сонца сустракаецца на франто-

нах хат. Асабліва на Палессі. Сапраўдная паэма ў дрэве! У цэнтры альбо верхняй частцы франтона размяшчаецца выпілаваны з дошкі ад якога ва ўсе бакі разыходзяцца промні, выкладзеныя з шалёўкі. Іншы раз выкладваецца некалькі малюнкаў, і тады поўныя кругі чаргуюцца з палавінкамі, што нагадвае ўзыходзячае сонца.

Магічная «сіла» сонца з цягам часу забылася. Асталася паэзія... Круг-разетку з задавальненнем прымяняюць пры аздабленні будынкаў ці прадметаў дэкаратыўна-прыкладнога характару. «Сонцы» палаюць не толькі на старых хатах. На Палессі вы ўбачыце іх на самых светлых і вялікіх будынках. Старажытны матыў набыў новае гучанне. Сімвал абароны ад нячыстай сілы стаў сімвалам шчаслівага сённяшняга жыцця.

Я. САХУТА

З ПОШТЫ «РП»

УЗНАГОРОДА НАТХНЯЕ І АБАВЯЗВАЕ

За добрую арганізацыю работы па ахове і памнажэнню лясных багаццяў Ганцавіцкая сярэдняя школа Клічаўскага раёна ўзнагароджана Ганаровай граматай Міністэрства лясной гаспадаркі Беларускай ССР.

На ўрачыстым сходзе яе ўручыў калектыву школы галоўны ляснічы Клічаўскага лясгаса П. Краўчанка.

Рабоце школьнага лясніцтва было прысвечана выступленне ляснічага Ганчанскага лясніцтва М. Навічкова. Дырэктар школы А. Цітко падвёў вынікі работы педагогічнага і вучнёўскага калектываў школы па ахове прыроды за 1974 год. На сходзе былі прыняты сацыялістычныя абавязальствы пярвічнай арганізацыі таварыства па ахове прыроды аб павелічэнні карыснай фауны і рыбных запасаў. У школе будуць рэгулярна праводзіцца піянерскія зборы, ранішнікі, тэматычныя вечары, прызначаныя шырэй прыцягваць моладзь да грамадскай работы па ахове і памнажэнню прыродных багаццяў.

На тэрыторыі школы і населеных пунктаў плануецца пасадыць 200 дрэў, 900 пладова-ягадных кустоў.

Для аховы зялёных насаджэнняў і іх догляду створана 10 атрадаў «зялёных» патрулёў, у рабоце якіх прымае ўдзел 160 вучняў, а для аховы і павелічэння рыбных запасаў — 2 атрады «блакітных» патрулёў.

Члены школьнага лясніцтва і вучні школы будуць дапамагаць мясцоваму лясніцтву садзіць, ачышчаць і ахоўваць лес ад пажараў, самавольных высечак. Расселяць 50 мурашнікаў, змайструюць і развесяць 220 гнёздаў для птушак.

В. КІРЫЛЁНАК,
адказны сакратар Клічаўскага райсавета БТАП

КАЛІ КЛОПАТ РОЗНЫ

Стаяў летні дзень. Ад лёгкага подыху ветру шапацела калоссе пшаніцы. У канцы загона тарахцеў камбайн. Мы звярнулі на разору. Аграном калгаса «Зара» Л. І. Драчыкаў сарваў колас.

— Зірніце, якое буйное зерне, — вочы агранома свяціліся радасцю. — Цэнтнераў па 30 з гектара будзе.

Яшчэ некалькі гадоў назад на гэтым полі не атрымлівалі і палавіны гэтага. Каменне і кусты перашкаджалі развясціваць з тэхнікай.

Кроцім да камбайна. Заўважыўшы нас і спыніўшы машыну, з мосціка ўзняўся загарэлы мужчына.

— Як справы? — звярнуўся да механізатара Драчыкаў.

— Усё добра. Цяпер не тое, што два гады назад, — ні каменняў, ні кустоў. Прыемна працаваць...

Перад намі ўрочышча Лосева. Плошча — каля 60 гектараў. Пасля вайны яно зарасло хмызняком. Толькі асобныя кавалкі зямлі засяваліся. Пра высокую культуру земляробства не магло быць і гаворкі. Малая контурнасць участкаў у значнай ступені стрымлівала рост ураджаяў. І тады ў калгасе вырашылі ўзяцца за правядзенне культуртэхнічных работ. У пачатку пяцігодкі механізатары ачыцілі ад хмызнякоў і камення больш за 400 гектараў зямлі, што дало магчымасць павялічыць контурнасць участкаў, узбуініць палі севазваротаў, больш эфектыўна выкарыстоўваць тэхніку.

Работа па паляпшэнню сельскагаспадарчых угоддзяў цяпер вядзецца ва ўсіх гаспадарках Лёзненскага раёна. За гады дзевятай пяцігодкі асушана і асвоена 3,3 тысячы гектараў зямлі. На плошчы 5 тысяч гектараў, якія раней былі пакрыты кустоўем, расце збажына. Столькі ж створана культурных лугоў і пашы. Летась у сельскагаспадарчы абарот уцягнута каля паўтысячы гектараў непрыдатных зямель. Працаўнікі палёў разумеюць: пытанне эфектыўнага выкарыстання зямлі мае вялікае значэнне асабліва цяпер, калі ажыццяўляюцца канцэнтрацыя і спецыялізацыя сельскагаспадарчай вытворчасці на аснове міжгаласных аб'яднанняў.

Але яшчэ шмат трэба зрабіць, каб зямля на тэрыторыі раёна выкарыстоўвалася як мага рацыянальнай. Многа закінутых участкаў. Сюды адносяцца і выпрацаваныя пячанья і тарфяныя кар'еры, якія да сённяшняга дня не рэкультываваны і не перададзены гаспадаркам. Прамысловыя прадпрыемствы і дарожныя арганізацыі не спяшаюцца з іх перадачай. Гэта торфапрадпрыемствы «Гарадзянскі мох» Віцебскага абласнога ўпраўлення мясцовай прамысловасці, ДЭУ-107, Віцебскае аддзяленне чыгункі і іншыя.

Ф. КУРБАЦКІ

ВЫНІКІ СПАБОРНИЦТВА

Падведзены вынікі спаборніцтва паміж аматарамі прыроды горада Бабруйска за 1974 год. У спаборніцтве прынялі ўдзел 30 юнацкіх груп, у якія ўваходзяць сотні школьнікаў. Імі праведзена значная работа па ахове прыроды ў родным горадзе.

Усяго школьнікамі пасаджана больш як 5 тысяч дрэў, 12 тысяч кустоў, зроблена 1650 штучных гнёздаў, 560 кармушак. У кожнай школе праводзіцца вялікая выхаваўчая работа, створаны жывыя куткі, аформлена наглядная агітацыя: стэнды, выстаўкі, плакаты, дыяграмы. Ва ўсіх школах працуюць «зялёныя» патрулі. Цікавую выхаваўчую работу праводзіць радыё-клуб «Чалавек і прырода».

У выніку стараннага вывучэння работы юнацкіх груп за 1974 год выяўлены некаторыя недахопы і абагульнен вопыт лепшых. Найбольш актыўна працавалі аматары прыроды першай, сёмай, чатырнаццатай, дваццаць другой і некаторых іншых школ, а таксама школы-інтэрната спартыўнага профілю. Юнацкая група школы № 1, напрыклад, пасадзіла 500 дрэў, 100 кустоў, стварыла гадавальнік на плошчы 0,3 га, ачыціла 2 га лесу, зрабіла каля 100 птушыных гнёздаў.

Лепшым юнацкім групам гарадскі савет таварыства аховы прыроды ўручыў вымпел «За лясныя адносіны да прыроды».

А. ЛЕАНІДАУ

ДЗЕ ПАЧЫНАЕЦЦА НЁМАН...

Першы раз, едучы ва Узду, я праехаў Нёман і нават не заўважыў яго. Ведаў толькі, што недзе ў гэтых мясцінах бярэ ён свой пачатак. Бачыў я Нёман у Каўнасе, там, дзе ён упадае ў Куршскі заліў Балтыйскага мора, дзе яго абступаюць бясконцыя прычалы, ля якіх прышвартоўваюцца магутныя караблі. Не горш ведаю і наш беларускі Нёман — ля Стоўбцаў, Мастоў, Гродна. Ды і каму не вядома гэтая рака, пра якую народ склаў столькі легенд і песень?!

Але радасці ад новай сустрэчы з Нёманам я не адчуў. Тут, на Уздзеншчыне, ля Забалоцця, мы праезджаем праз невялічкі масток, пад якім бяжыць ручаёк, і нават не здагадаемся, што гэта Нёман.

— Адкуль ён выцякае? — запытаў я ў мясцовага жыхара.

— З таго хмызняку, бачыце? Там крынічка б'е,— паказвае мой субяседнік рукой на поўнач.— Нядаўна рэчка яшчэ была, а зараз роў зрабілі.

Да гэтага мне здавалася, што тут — заповітнае месца тuryстаў, думаў, убачу хоць шылдачку з апісаннем Нёмана.

На жаль, нічога гэтага не было. Хаця варта было б, на мой погляд, зрабіць гэты куточак своеасаблівым мініяцюрным заказнікам, забаранішы паляванне, ці аб'явіць помнікам прыроды.

Тое ж самае можна сказаць і пра вытокі іншых вядомых рэк Беларусі.

Г. КАХАНОЎСКИ

ПРЫКЛАД РАЙАБ'ЯДНАННЯ

Кіраўнікі і інжынерна-тэхнічныя работнікі Клецкага раённага аб'яднання «Сельгастэхнікі» клапацяцца не толькі аб тым, каб прадпрыемства рэгулярна выконвала вытворчы план. Вялікую ўвагу звяртаюць яны на тое, як ахоўваецца зямля, крыніцы вады на тэрыторыі аб'яднання і за яго межамі.

На прадпрыемстве складзены ўжо ажыццяўляецца праект падключэння сцёкаў да гарадской каналізацыі. Будуюцца станцыя перапампоўвання, бенза- і маслаўлоўнікі. Летась тут поўнасцю асвоены сродкі, што адпускаліся для гэтай мэты. Уступіла ў строй кацельня, якая працуе на вадкім паліве.

Раней балючым пытаннем было мыццё аўтагатранспарту. І не здарма.

— У час мыцця аўтамабіля або трактара,— гаворыць загадчык гаража В. Я. Шувярткаў,— разам са сцёкавай вадой выносіцца да 5 грамаў масла і каля 15 кілаграмаў бруду. І ўсё гэта расцякалася па двары і прылеглай тэрыторыі, забруджваючы глебу нафтапрадуктамі.

Цяпер на тэрыторыі аб'яднання пабудаваны спецыяльны павільён з брудаадстойнікам і нафтаўлоўнікамі. Збудаванне не дарагое. Яго ўзвядзенне даступна любой гаспадарцы. Таму некаторыя калгасы раёна прыступілі да будаўніцтва гразеі і нафтаўлоўнікаў. Першае такое збудаванне ўжо здадзена ў эксплуатацыю ў калгасе «Чырвоны партызан».

П. МАСАРНОЎСКИ,
старшы дзяржінспектар па ахове прыроды

У Гомелі праведзена абласная філатэлістычная выстаўка «Філіэкспо-74». Экспанаваліся лепшыя калекцыі паштовых марак, мастацкіх паштовак і канвертаў на самыя розныя тэмы.

Вялікае месца ў экспазіцыі займалі калекцыі, прысвечаныя прыродзе роднага краю. Найбольшую цікавасць выклікала калекцыя «Прыродныя скарбы Беларусі», сабраная светлагорскім школьнікам Анатолам Бараноўскім. У ёй дзесяць раздзелаў. На марках адлюстраваны нафтавыя раёны Беларусі, сельскагаспадарчыя культуры, запаведныя жывёлы і промыславыя пушныя звяры, лясныя і азёрныя птушкі нашай рэспублікі, грыбы і ягады беларускіх лясоў, лекавыя расліны, палявыя і садовыя кветкі. Сярод жывёл — зубры, ласі, алелі, дзікі, рысы. У раздзеле «Промыславыя пушныя звяры» — чырвоная і серабрыста-чорная лісіцы, андатра, бабёр, норка, куніца, ваўрэка. Птушынае царства прадстаўлена цецерамі, курапаткамі, рабчыкамі, фазанамі, галубамі, качкамі-крыжанкамі, гусямі, чорнымі бусламі, дзятламі, удодамі і іншымі птушкамі. Гэтую экспазіцыю дапоўніла калекцыя гамяльчаніна І. Ф. Батурына «Птушкі Беларусі».

Гомельскі філатэліст С. Арастовіч экспануе на выстаўцы калекцыю «Фауна СССР». Адзін з яе раздзелаў прысвечан Беларускай пушцы.

Вучань 21-й сярэдняй школы Гомеля Марк Шыфрын сабраў калекцыю марак, на якіх адлюстраваны паляўнічыя і службовыя сабакі розных парод.

Экспазіцыі выстаўкі, прысвечаныя прыродным багаццям нашай рэспублікі, карысталіся поспехам.

Ф. ЗАЙЦАЎ

«РОДНАЯ ПРЫРОДА» АТРЫМАЛА АДКАЗ

«АДКУЛЬ БЯРУЦА ПУСТКІ»

Пад такім загаловак у шостым нумары «Роднай прыроды» за мінулы год быў змешчаны артыкул, у якім крытыкавалася Галоўнае ўпраўленне вытворчага абслугоўвання калгасаў і саўгасаў «Белсельгастэхнікі» за нясвоечасовую, а часам і няясную рэкультывацыю выпрацаваных тарфяных пакладаў.

Як паведаміў у рэдакцыю начальнік упраўлення М. К. Ружыцкі, прыведзеныя ў артыкуле факты мелі месца. Выпрацаваных тарфянікаў налічваецца больш, чым уключаецца іх у план рэкультывацыі. Гэта тлумачыцца тым, што ў справядачу аб выпрацоўцы тарфяных пакладаў уключаюцца ўсе плошчы, якія поўнасцю выпрацаваны, і асобныя карты ўнутры дзеючых торфаўчастак.

Напрыклад, Паўднёвае спецаддзяленне Глускага раёна ў 1973 годзе на 13 участках выпрацавала 128 гектараў тарфянікаў. Аднак выпрацаваная плошча на кожным участку складала ад 2 да 18 гектараў. Поўнасцю ж выпрацаванымі аказаліся толькі тры ўчасткі. Яны былі ўключаны ў план рэкультывацыі. Праводзіцца жа яе на часткова выпрацаваных плошчах не было магчымасці па тэхнічных прычынах.

Часам праекты торфаўчастак прадугледжваюць няпоўную выпрацоўку пакладаў. Мінае некалькі гадоў — і гэтыя ўчасткі ўключаюцца ў планы перабудовы, адначасова лічачыся на балансе арганізацый «Сельгастэхнікі» як выпрацаваныя.

З-за адсутнасці праектна-каштарыскай дакументацыі на рэкультывацыю тарфаўчастак, на якіх былі праведзены работы да 1967 года, мелі месца факты правядзення рэкультывацыі без праектаў, што вяло да зніжэння якасці. Каб ліквідаваць гэты недахоп, летась былі ўдакладнены ўсе эксплуатаемыя ўчасткі, якія не мелі праектаў на рэкультывацыю. Абласным трэстам механізаваных работ прапанавана забяспечыць складанне праектнай дакументацыі на такія аб'екты.

У артыкуле гаварылася таксама, што ў спецаддзяленнях няма належнага парадку ва ўліку і справядачнасці аб карыстанні торфаўчасткамі, іх рэкультывацыі і перадачы гаспадаркам. Цяпер, паведамляе К. М. Ружыцкі, праводзіцца работа па ўпарадкаванню плошчаў тарфянікаў. Па ўсіх раёнах складаюцца спецыяльныя карткі, у якіх паказваюцца плошчы выпрацаваных тарфянікаў на кожным аб'екце.

У сувязі з тым, што некаторыя пытанні ўліку выпрацаваных тарфянікаў выклікаюць супярэчлівыя меркаванні ў спецыялістаў розных ведамстваў, «Белсельгастэхніка» рыхтуе адпаведныя прапановы. Прыняцце гэтых прапановаў дазволіць ліквідаваць недахопы ва ўліку выпрацаваных плошчаў, іх рэкультывацыі і перадачы былым землекарыстальнікам.

«ПАРУШАЮЧЫ ЗАКОН»

У № 6 «Роднай прыроды» за мінулы год была апублікавана заметка В. Максіменкі «Парушаючы закон», у якой расказвалася, што Маркоўскі і Ліплянскі цагельныя заводы, кантора па газіфікацыі, асфальтабетонны завод і іншыя прадпрыемствы Лельчыцкага раёна не маюць актаў на права карыстання адведзенай ім зямлёй, парушаюць правы зямельнага заканадаўства пры распрацоўцы кар'ераў.

Як паведаміў рэдакцыі старшыня выканкома Лельчыцкага райсавета дэпутатаў працоўных т. Лукашэвіч, прыведзеныя факты мелі месца. Вынікі праверкі аховы і выкарыстання зямлі былі разгледжаны на пасяджэнні выканкома райсавета. Прынята адпаведная пастанова, у якой намечаны канкрэтныя меры для ліквідацыі выяўленых недахопаў. Цяпер зямля адводзіцца толькі ў адпаведнасці з патрабаваннямі зямельнага заканадаўства. Выпрацаваныя кар'еры Маркоўскага цагельнага завода амаль поўнасцю рэкультываваны.

3 ПОШТЫ «РП»

ШЛЮБНАЯ ПЕСНЯ

Ці чулі вы песню без слоў? Птушыную песню асенняга лесу пра каханне? Сёння я іду яе слухаць. Хочаце, возьму вас з сабою. На досвітку трэба спяшацца ў лес. Новы дзень птаства сустракае раней, чым людзі.

За Ульянаўкай я збочыў з дарогі ў сасоннік. Іду напасткі, за балота, да сваіх знаёмых. Радуе вока стракатымі фарбамі лес. Ад лісткаў, што ўжо сустрэлі ўзыход сонейка, да самага долу — усё пераліваецца цёплым адценнямі. Стаю, люблюся. Слухаю, як ранішні ветрык гамоніць з асінаю. Некалькі лісткаў загойдаліся, закружыліся і ападаюць. Апалі кветкамі на разасланы восенню цёплы дыван. На ўзбалоці між дрэў нешта прамільгнула. Зашамацела апалае лісце. Гэта ж рабчык-палахлівец нырнуў у яловы падлесак. Тут снедаў. Буйныя гронкі брусніц палаюць жарам. Разважаю. Звычайна спалоханы рабчык моцна лапае крыламі і адлятае. А цяпер узляцеў ціхенька, значыць, яшчэ не наеўся. Падумаўся на крыло: так робяць у гэтую пару пераважна маладыя птушкі. Старыя ліняюць, яны больш стойваюць, а калі надыходзіць небяспека, уцякаюць перабегамі. Бывае, пройдзеш ад яго за некалькі крокаў, ён узляцець з такім шумам, нібы ўзарвецца, аж напалохае. Хаваюся пад елачку, чакаю, пакуль птушка супакоіцца. Рабчык мог быць не адзін, і адзіноцтва доўга не вытрымае — пакліча. Калі разгнаць вывадак, то рабчыкі хутка засвішчуць, а калі толькі пару — то прыйдзеца чакаць даўжэй. Лепш за ўсё з імі весці перагаворы, калі ты іх не напалохаў. Рабчык мае добры слых і таму трэба ўмець хадзіць. У чаканні наплываюць думкі пра іх жыццё і хітрыкі. Харчуюцца рабчыкі восенню пераважна ў ягадніках. Старацца жыруюць маладыя птушкі, бо іх чакае нялёгкае зімовае жыццё. Накінуліся на ягады і старыя рабчыкі, якія ўсё лета жылі неспакоем і турботамі пра дзяцей: лепшая ягада, лепшае зерне, лепшы каменьчык — усё аддавалася ім. Так гадавалі іх, так зрабілі яны і будуць рабіць іх дзеці...

А якая радасць сустрэцца з чубатымі курачкамі позняй восенню! Як яны ажыўляюць лес, калі большасць птушак пакінула яго і засталіся пераважна маўчаны, калі перад лютай зімою ён апусцеў, збяднеў на птушыныя песні. І толькі гарачае сэрца рабчыка не мае спакою. Яго мілагучная песня — свіст напайнае ельнікі, асінікі, бярэзнікі, злешнікі. Свішчуць рабчыкі часцей за ўсё раніцою.

Першую восень у сваім жыцці малады рабчык сустракае песняй. Ён слухае старых спевакоў, зайздросціць ім, а потым і сам засвішча. З асалодай дасць паслухаць свой голас усім.

Гэта ж толькі ў рабчыкаў пара шлюбных песень і выбар сяброўкі жыцця вы-

падае на восень. Песняй-свістам прывабіць сяброўку і выкажа ёй свае пачуцці. З восені рабчыкі жывуць парамі. Пеўніку трэба знайсці і адстаяць свой куточак лесу, каб лягчэй вынесці нягоды зімы, аберагчы сяброўку, каб было чым карміцца, было дзе схаватца.

І гэтую асеннюю пару песень я чакаю штогод. Я чакаю яе з хваляваннем. Свіст рабчыкаў — гэта музыка асенняга лесу. Свістам яны размаўляюць між сабою. Аблятаюць штодзённа свае ўладанні і свістам азначаюць іх межы. А калі з'явіцца няпрошаны госць, то пеўнік уступіць з ім у бойку. А курка адго-ніць курку.

...А час ідзе. Чаму ж ён не кліча? Му-свіст, быў адзін. Рабчык асцярожны нават і цяпер, калі выбірае сабе сяброўку. Нельга памыліцца, бо калі неасцярожная курка загіне зімою і вясною не будзе вольных, то пеўнік бабылём пра-таўчэцца аж да наступнай восені, з зайздросцю паглядаючы на чужыя шчаслівыя сем'і. А калі маці загіне на гняз-дзе альбо пры выпадку, то ўсе клопаты лягучы на бацьку. Вось таму і не адразу адгукнецца ён на твой свіст, хоць у ім — жывы голас куркі.

— Цюі-і-і-і-ці, цю-і-і-і-ці-і-і, ці-і-віль-ві-інь. Ён некалькі разоў паслухае песню куркі, паўторыць пра сябе і толькі тады адкажа:

— Ідзі-і-і-і-і, ідзі-і-і-і-і, я — тут!

Так адгукнецца ён некалькі разоў, мяняючы інтанацыю ад мілагучна-ласкавай да патрабавальна-сур'ёзнай:

— Я тут гаспадар! Ідзі ты да мяне!

Гэта размова бывае працяглай. Але калі ў песні самкі ён пачуе недакладнасць, то не чакай — не падляціць і нават змоўкне.

...Але што гэта? Свішча! Радасць напайнае мяне. Што ён спытаў? Што адкажаць? Як прадоўжыць размову?

Спахніўся. Даю позу. Ён адказвае. Разгаманіліся. Знарок змаўкае надоўга. Калі ты абзаўся, то ацані і маю вытрымку: табе патрэбна асцярожная сур'ёзная сяброўка, а не якая-небудзь п'ястуха, што пабяжыць да любога, толькі свісні...

Чуецца лёгкі пошум крылаў. Спяшаецца пеўнік, падлятае. Мацней гучыць песня між дрэў. А вось ён і сам, кавалер, бяжыць па яловай галіне. Малады пеўнік — ножкі яшчэ голыя. Стракатае пер'е пераліваецца рознымі колерамі: шэрым, карычневым, жоўтым, белым. Іх белыя беражкі, здаецца, хаваюць пад сабой залатоўкі. Чубчык узняты. А вачаняткі-чарнічкі так і бегаюць, шукаюць тую, што клікала. У гэтай постаці... ён непаўторна прыгожы.

Які ж ты неасцярожны, пеўнік! Гэтак свістаць могуць і паляўнічыя. Ляці! Жыві! Радуй людзей песняй!

I. АДАМОВІЧ

КОНКУРС КЕНАРАЎ

Прыемна парадавалі мінчан энтузіясты Таварыства аховы прыроды. У першыя дні вясны ў зале Палаца піянераў быў праведзены традыцыйны вясенні конкурс спеваў канарэек.

У запоўненай прасторнай зале панавала цішыня. Старшыня аўтарытэтнага судзейскага журы запрашаў на сцэну ўсё новых і новых птушыных «салістаў». Вось у маленькай акуратнай клетцы з'явілася перад слухачамі птушка ярка-лімона-нага алярэня. Яна дзелавіта напавіла пёркі і без сцэнічнага хвалявання вывела кароценькую сэрбную трэль, як бы праяраючы свой голас. А потым палілася яе п'яшчотная пераліўная песенька, якая чаравала, прымушала заміраць сэрцы слухачоў. Здавалася, у залу, разам з гэтай трэлюю, уварвалася бурная, доўгачаканая вясна з крыштальным званам капяжу, з ціхім россыпам званочкаў залацістай аўсянкі. Калі птушка закончыла сваё «выступленне» — зала доўга вітала яе. Людзі радысна ўсміхаліся, штосьці гаварылі адзін аднаму. І толькі строгія члены журы нешта моўчкі запісвалі ў свае пракаколы. А птушыныя спевакі працягвалі свае выступленні. Здавалася, што птушкі разумелі сваю вялікую адказнасць за гэтую ўрачыстасць і стараліся, як маглі. Слухачы не пераставалі здзіўляцца багаццю іх песеннага рэпертуару.

Перад кампетэнтнай конкурснай камісіяй выступіла каля дваццаці першакласных птушыных «салістаў».

Усяго 10 хвілін адводзілася птушынаму спеваку для выканання свайго песеннага рэпертуару. Аднак і за гэты кароткі час птушкі паспявалі парадаваць прысутных не толькі сваімі чароўнымі песнямі, але і знешняй прыгажосцю.

Асабліва запомнілася сваімі спевамі птушка ў клетцы № 8. Яе чысты голас, «канцэртныя» паводзіны захапілі слухачоў.

І вялікі сярэбраны медаль, прысуджаны спеваку за яго натхнёную песню, здавалася, не поўнаасцю адпавядаў таленту выканаўцы.

У заключэнне хочацца назваць імя аматара, які выхаваў птушку-лаўрэата. Гэта заслужаны артыст БССР Яўген Міхайлавіч Глінскі. Яўген Міхайлавіч не навічок у гэтым карпатлівым і складаным захапленні. Яго выхаванцы ўдзельнічалі ўжо ў розных конкурсах. Але такі поспех дастаўся на іх долю ўпершыню.

На конкурсе прысуджаліся яшчэ маладыя сярэбраныя і бронзавыя медалі, а больш слабыя выканаўцы былі адзначаны дыпломам і ацэначнымі лістамі.

В. Чугуноў, падводзячы вынікі конкурсу, адзначыў, што мінскія аматары гэтых птушак дабіліся значных поспехаў у селекцыйнай рабоце па складанню песень кенараў.

Птушкі мінчан ужо не ўступаюць па якасці выканання прызнаным фаварытам — птушкам маскоўскіх аматараў.

В. ПАЗНЯКОЎ,
Л. ГЯРМАЦКІ

ВОСЕНІ

МАЯ САМАЯ ВЯЛІКАЯ РЫБІНА

Неяк у час летняга адпачынку, які ў апошнія некалькі гадоў я праводжу ў вёсцы, мы з сынам вырашылі схадзіць на рыбальку разам. Ён, як заўсёды, накапаў чарвякоў, а я нарабіў цэлы карабок бульбяных галушак. Мушу сказаць, што ў мяне такая прывычка — рабіць галушкі загадзя, каб у час лоўлі, калі добра бярэцца рыба, не траціць дарагія хвіліны.

І вось мы ўзялі рыбацкія прылады і рушылі на раку. Ад нас да Бярэзіны — паўгадзіны хадзі. Прыйшлі, закінулі вуды. Лёня — на чарвяка, я — на бульбу. Пасядзелі, пачакалі. Здаецца, і вечар быў ціхі, цёплы, але рыба чамусьці не бралася. Паспрабавалі на другую прынаду (іх у нас некалькі). Тое самае. Паспрабавалі яшчэ адну — хоць бы кранула. Лёню надакучыла вандраваць па беразе, ён і гаворыць:

— У рыбы, відаць, сёння выхадны. Пайду дахаты, паганяю з хлопцамі мяч.

— Пасядзі, можа перад захадам сонца рыба захоча павячэраць сваім тлустым чарвяком, — кажу я, хоць і не веру ў тое, што тваім.

Сын не паслухаўся, скруціў вуду і пайшоў. А я, вядома, застаўся.

Вялікае чырвонае сонца хутка кацілася за хмару, што высоўвалася з-за гарызонта. Зямлю пачынаў ахутваць шэры змрок. Пасядзеў — не бярэцца. Тады я дастаў з кішэні пінжак падвячорак — мяне жонка прывучыла браць перакуску — і пачаў есці. Жую сабе паволі і адначасова паглядаю на паплаўкі. Без асаблівай, прызнацца, цікавасці. І раптам бачу — адзін паплавок, што на першай вудзе, зварухнуўся, стаў тарчма і знік пад вадой. Я машынальна кінуў ежу на газеціну, схопіў вудзіліна і пацягнуў угору. Тонкі яго канец сагнуўся ў тры пагібелі, лёска напаялася, як струна, і я адчуў, што ўзялося нешта вялізнае. Усхапіўся і пачаў цягнуць да сябе. Па тым, як супраціўлялася рыба, зразумеў, што адным махам

яе не выцягну. Вырашыў крыху «павадзіць». Тым часам змрок гусцеў. І тут я нечакана ўспомніў, што ў мяне ёсць падсачак. Трэба ж так разгубіцца? Азірнуўся і ўздрыгнуў: ён ляжаў метраў за пяць ад мяне. «Ну і разявака! — аблаяў я сам сябе. — Пакінуць так далёка!» Пачаў меркаваць, як яго ўзяць. На вока прыкінуў, што даўжыні вудзіліна і лёскі хопіць, каб да падсачака дацягнуцца рукой. І вось я пачаў падцягваць рыбіну да берага і адначасова набліжацца да падсачака. Калі лёска, нарэшце, лягла на траву, я ўзяў вудзіліна ў левую руку, нагнуўся і правай схопіў падсачак. Ад радасці ледзь не крыкнуў. Цяпер я пачаў адпускаць рыбіну.

Сонца зайшло, і пачало цямнець. Хутчэй адчуў, чым зразумеў, што патрэбна канчаць гэтую валтузню. Падышоў да самага берага, прысеў і прымерыўся. Апусціў у ваду падсачак і пачаў асцярожна падцягваць рыбіну. Чым бліжэй яна падыходзіла, тым мацней калацілася сэрца: хаця б не прамагнула. Калі ў цёмнай вадзе, нарэшце, мільганула нейкая доўгая рыбіна, паспрабаваў падхапіць яе, але не пацэліў. Рыбіна рванула ўглыб. «Напэўна, сарвалася», — скалануўся я, нібы ў ліхаманцы, і хутка падняў вудзіліна. «Не, ёсць». На душы палягчала. Як толькі заўважыў, што рыбіна апынулася ля самай паверхні, злаўчыўся і падхапіў падсачакам. Не паспела яна апамятацца, як я выхаліў яе з вады, выкінуў на траву і вачам сваім не паверыў — на зямлі ляніва падскакваў вялікі язь. «Вось гэта рыбіна!» — сказаў я.

Дома сын не хацеў верыць, што я злавіў такога язя на бульбу. Ён не сцяплеў, узяў бязмен і зважыў, а потым змераў язя: той быў паўметра ўдаўжкі і два кілаграмы вагой. Я заззяў, як сонца. Дзіва што! Гэта ж была самая вялізная рыбіна, якую я ўпершыню злавіў.

Пятро РУНЕЦ

КАЛЯНДАР РЫБАЛОВА

ВЕРАСЕНЬ — КАСТРЫЧНІК

У лёгкіх сярэбраных карунках павуціння апусціўся на зямлю верасень. Траціць сваю ранейшую зялёную афарбоўку травы. На дрэвах усё часцей і часцей заўважаюцца пажоўклыя лісты. Свежэе празрыстае паветра напоўнена тонкім водарам завялых раслін. На поўдзень з развіталым крыкам пацягнуліся першыя чароды гусей і жураўляў. Усё ніжэй ходзіць халаднаватае сонца, усё часцей бываюць ядраныя раніцы, якія суправаджаюцца нават выпадзеннем інею.

Істотна мяняецца ў гэты час і жыццё на вадаёмах. Вяне водная расліннасць, траціць сваю зялёную афарбоўку і апускаецца на дно. Зарываюцца ў іх і рачкі, малюскі, іншыя вадзяныя беспазнаючыя, якія жылі на гэтай расліннасці. Вада становіцца усё больш празрыстай і халоднай.

У верасні рыба на кручок бярэцца вельмі слаба. Асабліва дрэзна ловацца сазаны, лясчы, карпы. Праўда, у цёплым, сонечным дні дрэбныя лясчы іншы раз яшчэ бярэцца на матыля.

І усё ж, маючы пэўны вопыт і ве-

даючы жыццё вадаёмаў, даволі шматлікія віды рыб з поспехам можна лавіць і ў гэты час, камбінуючы розныя насадкі. Доннымі вудачкамі ў рэках някеліся яшчэ ловацца язі і галаўні. Гэтыя рыбы звычайна бяруцца на жаб. Для насадкі можна выкарыстоўваць таксама дрэзнага печкура або іншыя жывыя арганізмы. На перанатах усё яшчэ добра бяруцца на донную вудачку ментузы. Асабліва ў пахмурныя дажджлівыя дні.

На матыля і апарыша ловацца плоткі ў праводку, а таксама на паплаўковую вудачку. Асабліва ўдалай бывае лоўля плотак паплаўковай вудачкай на мурашак, якіх насаджваюць на кручок па тры-чатыры штукі за брушка. У гэтым выпадку яны доўга жывуць, варушаць лапкамі, што вельмі важна для прыцягвання ўвагі рыб. Выкарыстоўваюць часцей за ўсё рыжых лясных мурашак. Яны найбольш жывучыя і добра трымаюцца на кручку.

У сярэдзіне верасня на глыбокіх месцах усё яшчэ харчуюцца шчупакі. У гэты час іх можна лавіць на кружкі, паплаўковыя вудачкі, спінінг. На матыля, акрамя шчупакоў, нядрэнна бяруцца таксама і акуні. У ціхіх месцах рэк бяруцца жэрахі, галаўні, верхаводкі.

Судакі ловацца дрэзна. Аднак, выкарыстоўваючы адвесным спосабам блешні, на глыбокіх месцах яшчэ можна дабіцца поспеху. Пры гэтым лепш прымяняць зімовыя, больш лёгкія. Іх ігра значна лепш, чым цяжкіх, прыцягвае ўвагу рыб. Паспех адвеснага бляснення ў многім залежыць ад

умення кіраваць лодкай, бо ў гэтым выпадку яе даводзіцца праводзіць ля карчоў, абрываў і г. д. Для гэтага больш за ўсё падыходзіць лодка з тупой нармой. Спыняючыся, не трэба вымаць з вады вёслы, бо гэта моцна палюхае судака.

У цёплым надвор'е можна яшчэ практыкаваць «развіталную», як гавораць рыбакі, поўлю рыбы на коніка.

У кастрычніку ўмовы на вадаёмах становяцца яшчэ больш цяжкімі. Ідуць частыя зацяжныя дажджы, толькі зрэдку радуе асенняе сонца. Кармавая база вадаёмаў становіцца зусім беднай. Рыба ідзе на глыбокія месцы. У такую пару ловаць у асноўным шчупакоў і акунёў там, дзе найбольш глыбока, выкарыстоўваючы для насадкі малявак. Лепшыя снасці — кружкі, дарожкі, паплаўковыя вудачкі.

Шляхам адвеснага бляснення можна лавіць таксама акунёў, выкарыстоўваючы для гэтай мэты самыя маленькія блешні. Акрамя гэтага, у азёрах паплаўковай вудачкай на апарыша або матыля ловаць плотак і серабрыстага карася. На донныя вудачкі яшчэ бярэцца мянтуз. Іншыя ж рыбы вельмі рэдка становяцца здабычай рыбацова-аматара ў такую пару года.

Пад канец кастрычніка становіцца доволі холадна. Усе жыццёвыя працэсы ў вадаёмах вельмі замаруджваюцца, усё выразней адчуваецца набліжэнне зімы. Кастрычнік перадае эстафету апошняму месцу восені, за якім наступаць суровыя маразы, дхнуць снегам завеі.

ТУРНІР ДРАКОНАЎ

Мы спыніліся перад вялікім плато. Яго паверхня была вельмі зморшчана і нагадвала скуру слана. Шурпатым патокам застыла тут лава.

Адзін крок угору, і мне здалося, што мяне адкінула на тысячагоддзі назад, да тых часін, калі на нашай зямлі панавалі драконы. Наперадзе справа, на скале, што выдавалася ў мора, на чорнай пародзе былі відаць сотні ігуан. З метр у даўжыню, лежачы адна каля адной, яны на санцапёку былі нерухомыя, і толькі пакрытыя шчыткамі галовы з тупымі мордамі былі насцярожана прыўзняты. Я пачаў павольна падкрадвацца, сцінаючы дыханне, але гэтыя перасцярогі былі лішнімі: я мог смела набліжацца на любую адлегласць да ігуан, не баючыся іх патурбаваць. Толькі тая, што ляжалі на маім шляху, адпаўзалі ўбок, нясмела ківаючы галовамі. Нарэшце я знайшоў сярод ігуан зручнае месца — выпукласць чорнай лавы. Яна так напялася на сонцы, што я не мог дакрануцца да яе рукою, але я паклаў сумку з харчамі і ўладкаваўся на ёй. Мая прысутнасць, відаць, не вельмі палохала ігуан. Хутчэй за ўсё яны прынялі мяне за суродзіча марскіх львоў. Гэта дало мне магчымасць назіраць за імі зблізку.

Пачаўся адліў, і як толькі агаліліся першыя скалы, якія абраслі водарасцямі, ігуаны адна за адной пакінулі саларый. Нетаропка яны спаўзалі ў ваду і, павольна ўдараючы хвастамі, плылі да пакрытых зеленню скал. Мне было відаць у бінокль, як яны ядуць водарасці, адкусваючы іх па чарзе то правым, то левым бокам сківіц, як гэта робіць сабака, які грызе костку. Іх морды як найлепш былі прыстасаваны для здзірання нізкай расліннасці.

Паступова вакол мяне стала пуста. Амаль усе ігуаны рухаліся да мора. Было вельмі спякотна, і мяне таксама пацягнула купацца. Я асцярожна паплыў да скал, пазбягаючы глыбокіх месц. Ігуаны, якія сустракаліся на маім шляху, палахліва хаваліся ў вадзе, і мне добра было відаць праз акуляры, як яны імкнуліся як мага больш затрымацца на дне. У вадзе яны былі больш палахлівыя, чым на сушы, і гэта было зразумела: у моры на іх маглі напасці акулы. Дасягнуўшы скалы, я ўбачыў некалькі ігуан, якія трымаліся пад вадою між скал з невысокімі галінамі каралаў. Яны мелі нейкі неадарэчны выгляд сярод рыфавых рыбак і жаўтахвостых хірургаў. Я вырашыў, што яны нырнулі ўніз, ратуючыся ад мяне, але хутка, на маё здзіўленне, заўважыў, што адна ігуана скубе водарасці.

Пасля я часта назіраў гэтую з'яву і нават зняў на кінаплёнку. На маіх вачах ігуаны з паўгадзіны пасвіліся пад вадою. Без асаблівых намаганняў яны рухаліся над самым дном мора, дзе часта даводзілася змагацца з хвалямі, якія набягалі.

Пакуль я захапляўся ігуанамі, адліў кончыўся. Узровень вады хутка павышаўся, і я, ведаючы, што разам з вадою, якая прыбывае на водмель, заплываюць акулы, паспяшаўся на свой берагавы назіральны пункт.

Ігуаны вярталіся на бераг. Яны рухаліся мэтанакіравана, дакладна ведаючы, куды кіруюцца. Паўзучы па сушы, яны пасля кожнага кроку краналі языком скалу, відаць, арыентуючыся па паху. Злізваючы языком пахучыя рэчывы, ігуаны падносяць іх да нёба. Пазней я правёў некалькі вопытаў: адносіў ігуан у розныя месцы на розную адлегласць і кожны раз пераконваўся, што яны сапраўды заўсёды вярталіся ў свой «родны дом» у радыусе 300 метраў і беспамылкова яго знаходзілі.

Узбраўшыся на скалы, ігуаны разлегліся і грэліся на сонцы. Паміж імі дзелавіта сюды-туды снавалі чырвоныя крабы. Яны запаўзалі ігуанам на спіны, чысцілі іх, выбіраючы са скуры кляшчоў.

Неўзабаве ўсе ігуаны вярнуліся з пашы і запоўнілі скалы. На першы погляд магло здацца, што яны ляжаць як папала, але, пільна ўгледзеўшыся, я пераканаўся, што і тут назіраецца строгі парадак. Дарослы самец няўменна займаў адну і тую ж каменную глыбу, побач размяшчаліся некалькі самак меншых памераў. Глыба была яго тэрыторыяй, якую ён ахоўваў. Калі сусед набліжаўся да ўчастка, яго гаспадар, як і прышэлец, рабіў пагрозлівы выгляд. Яны шырока раскрывалі пашчы, так што на фоне чорнай морды ярка ўспыхвала чырвоная нутро, ківалі галовамі і, выгнуўшы назад спіны грэбень, тапталіся на выпрамлених нагах. Час ад часу яны выпускалі з ноздраў тоненькія струменьчыкі вады, якая расплывалася ў лёгкае воблачка. Іх паводзіны нагадалі мне вобразы казачных драконаў, якія дыхалі агнём. Як правіла, гэтых дзеянняў было дастаткова, каб астудзіць ваяўнічы пых аднаго з бакоў. Аднак здаралася, што пачыналася сапраўдная бітва. Праціўнікі, выпраміўшы ў суставах ногі, пагрозліва хадзілі адзін перад адным, і кожны намагаўся падняцца як мага вышэй і павярнуцца грудзямі да ворага. Адным словам, абое стараліся выглядаць больш дужымі, чым былі на самай справе. Але на гэты раз падобныя маневры не зрабілі на парушальніка граніч ніякага ўплыву. Ён адказаў тым жа. Пакружыўшыся некалькі мінут, праціўнікі спыніліся з шырока раскрытымі пашчамі.

Я чакаў, што ў наступнае імгненне яны пачнуць бойку і, шчапіўшыся, сеўюцца ў клубок. Яны і на самай справе кінуліся адзін на аднаго, але, на маё вялікае здзіўленне, ніводзін не апусціў галаву. Ілбы іх са стукам сутыкнуліся, і кожны, сабраўшы ўсе сілы, імкнуўся зрушыць праціўніка з месца. Абое ўчэпіста трымаліся кіпцюрамі за лаву, спіны іх уздыбіліся ад напружання. Незвычайная дуэль працягвалася некалькі мінут. Потым байцы нехаця разышліся. Першы раунд закончыўся ўнічыю. Хутка, аднак, байцы, прыняўшы пагрозлівыя паставы, зноў перайшлі ў наступленне. На гэты раз уладальніку тэрыторыі ўдалося падступіцца да агрэсара збоку, і той не ўтрымаўся. Павольна, вельмі павольна ён пачаў хінуцца ўбок. Правая пярэдняя нага выцягвалася ўсё больш і больш, пакуль не адарваўся ад зямлі адзін палец, потым другі, трэці, і, нарэшце, — чужак страціў раўнавагу. Некалькі секунд, і, як вялікі жук, ён, перавернуты на спіну, махаў нагамі ў паветры, пасля ўскочыў і вельмі хутка знік у шчыліне скалы. Ківаючы галавою, перамогажц вельмі горда хадзіў сюды-туды па сваім участку.

Але, праседзеўшы ў шчыліне мінут пяць, пераможаны прышоў у сябе настолькі, што асмеліўся напасці зноў. Ён выскачыў са шчыліны, і вайна за тэрыторыю разгарэлася з новай сілай. Спачатку не было відаць, хто ж будзе пераможцам, але ўрэшце рэшт верх узяў уладальнік участка. Ён амаль ужо спіхнуў ворага ў шчыліну, ужо заднія ногі бедлага павіслі ў паветры, як той нечакана вызваліўся і лёг. Пры гэтым ён сціснуўся, як гумавая цацка, з якой выпускалі паветра. Ён ляжаў на бруху, раскінуўшы ногі ўбакі, прыціснуўшы грэбень да спіны, маленькі, зусім не падобны на былога забіяку. А перамогажц? Я меркаваў, што ён кінецца на ворага. Нічога падобнага не адбылося. Паводзіны пераможанага настроілі яго на дружальны лад. Застыўшы ў пагрозлівай паставе, ён чакаў, пакуль яго сапернік не пакіне тэрыторыю.

Своеасаблівы для ігуан спосаб барацьбы, сапраўдны рыцарскі турнір, у якім перамагае больш моцны, не зрабіўшы ніякай шкоды слабейшаму.

Урывак з кнігі І. ЭЙБЛЬ-ЭЙБЕСФЕЛЬТА
«Зачараваныя астравы Гапагаосы»

ДЗІУНЫЯ ТАНДЭМЫ НАСЯКОМЫХ

У энтамалагічнай літаратуры зрэд-ку з'яўляюцца звесткі аб дзіўных паводзінах стракоз і іншых насякомых («Стракозы і веласіпеды», ЮАР; «Дзіўныя паводзіны некаторых стракоз», Індыя, і г. д.), у якіх апісваюцца выпадкі прыцягнення стракоз да веласіпеда, на якім рухаецца чалавек. Стракозы лятуць перад пярэднім ці заднім колам, захоўваючы пастаянную дыстанцыю (некалькі сантыметраў) незалежна ад змянення хуткасці. Падобныя выпадкі адзначаны для стракоз, якія лятуць наперадзе ці ззаду чалавека, аўтамашыны, якія рухаюцца (што не раз назіраў і аўтар), самалёта, які ляціць ці ўзлятае (максімальная хуткасць палёту для стракоз складае 144 кіламетры ў гадзіну). Аўтару і супрацоўніку кафедры фізіялогіі чалавека і жывёл нашага інстытута Я. І. Казакевічу давялося аднойчы назіраць у Давыд-Гарадку дзіўны тандэм мухі серфіды і пчалы, калі муха ляцела на адлегласці 1,5—2,5 сантыметра, захоўваючы пастаянную дыстанцыю лёту за пчалою ў час ношкі. Гэта ж дыстанцыя захоўвалася і ў той час, калі пчала знаходзілася на кветцы, а муха нерухома завісала ў паветры.

Доўгі час паводзіны насякомых (і іх даводзілася назіраць аўтару не раз) не знаходзілі адказу. Супрацоўнік Заалягічнага інстытута АН УССР П. А. Мокрушаў, які вывучае паводзіны стракоз і іх зрок, паведаміў, што гэтая асаблівасць насякомых залежыць ад функцыянальнага органа зроку.

Насякомыя, заўважыўшы якую-небудзь яркую кропку ці пляму, нахвалт сонечнага зайчыка, аўтаматычна арыентуюцца на яе і імкнуцца не выпускаць з поля зроку. Улічваючы вялізны здольнасці да навігацыі ў насякомых, апошнія захоўваюць пастаянную дыстанцыю, аўтаматычна рэгулюючы хуткасць і кірунак палёту. Чаму? На гэтае пытанне, як і на пытанне, чаму насякомыя лятуць на святло, адказу пакуль яшчэ няма.

Ф. Кахманюк,
кандыдат біялагічных навук,
загадчык кафедры Брэсцкага
педінстытута імя А. Пушкіна

ЛОСЬ ШУКАЕ ДАПАМОГІ

Вёску нашу з усіх бакоў акружаюць лясы. Сустрэча з лясным зверам — з'ява нярэдка.

Вясной мінулага года рабочы калгаснай піларамы Мікалай Язэпаў ноччу пачуў на двары жаласлівы крык. Хутка апрануўшыся, ён выйшаў на двор. Ля варот стаяў лось. Стаяў і глядзеў яму ў вочы. Язэпаў загнаў

ляся ў двор лесалікі. Лось моцна кульгаў на левую заднюю нагу. Ён прынёс ласю вядро вады, бохан хлеба. На здзіўленне рабочага, лось з задавальненнем з'еў хлеб, выпіў вядро вады. Назаўтра паклікалі калгаснага ветурача М. Калбасава. Рана на назе лася была сур'ёзная: хутчэй за ўсё за нагу ўкусіў воўк (іх у апошнія гады пусцілі ў лес як санітараў). Ветурач зрабіў ласю ўкол, апрацаваў рану ёдам і пеніцылінам, перавязав бінтам.

Піянеры мясцовай школы ўзялі шэфства над хворым ласём. Штодзённа яны прыносілі яму корм: галінкі, ваду, хлеб, цукар. Ён з ахвотаю прымаў у дзяцей ласункі. Калі дзеці з'яўляліся, лось веселаў, імкнуўся кожнага лізнуць. Рана хутка зажывала. Дзён праз дзесяць лось пачаў не толькі хадзіць, але і бегаць. І хаця вароты штодзённа былі адкрыты, лось не спяшаўся пакінуць сваё новае жыллё. Прышлося гнаць яго ў лес: атрымаў дапамогу і адпраўляўся дамоў. Але і пазней некалькі разоў бачылі рабочыя піларамы гэтага лася, які прыходзіў да людзей.

П. Папчанка,
настаўнік Віляхаўскай школы

КАЧКІ НА ЗІМОУЦЫ

У студзені гэтага года давялося мне быць у невялікім раённым цэнтры Смалявічы, што на Міншчыне. На ўсходняй ускраіне Смалявіч ёсць шырокая меліярацыйная канава. Выпадкова я праходзіў уздоўж берага. Быў невялікі мароз, але высокія берагі і плынь не давалі вадзе замерзнуць. Я, спусціўшыся да вады, заўважыў шустрых малявак. Іх было даволі многа. Убачыўшы мяне, яны кідаліся на сярэдзіну плыні і рассыпаліся ў розныя бакі. Прайшоўшы некаторую адлегласць, я зноў заўважыў чародкі чарнаватых рухавых малявак. Зімою і столькі малявак на мелкаводдзі!

Якое ж было маё здзіўленне, калі ўвечары таго ж самага дня на гэтай канаве пачулася краканне качак. Я пачаў асцярожна набліжацца да месца, адкуль даносіліся ўсплёскі вады і краканне. Ціха падышоўшы метраў на дзесяць (было ўжо цёмна), я заўважыў на бледнаватой роўнядзі вады цені вадаплаўных птушак. І раптам... лопат крылляў з двух бакоў ад мяне... У паветра ўзнялося не менш двух дзесяткаў дзікіх качак і імгненна знікла ў чорным небе.

Калі шум заціх, я пачуў метраў за сто таксама галасы качак. Ціха падышоўшы бліжэй, заўважыў на вадзе цёмныя сілуэты птушак.

Дні праз тры я зноў пайшоў на тое самае месца. І што вы думаеце? Спакойна, дзелавіта плавала чародка ка-

чак, шукаючы сабе корм, час ад часу перагаворваючыся на сваёй качынай мове.

Відаць яны, аблюбаваўшы сабе канаву, засталіся зімаваць у гэтай мясцовасці, а вечарам прыляталі жыраваць. Іх нават не трывожылі ні блізкасць агнёў раённага цэнтры, ні шум цягнікоў, якія праходзілі побач.

М. Рунец

ДЗІКІ НЕ КРАНУЛІ

Гэта гісторыя адбылася ў лістападзе мінулага года. Жыхар в. Віляхаўкі Еўдакім Калеснікаў вяртаўся дамоў з вёскі Новы Быхаў, куды ездзіў праведаць сваю дачку-школьніцу.

Ехаў на веласіпедзе. Задумаўся. Раптам... наехаў на штосьці чорнае і апынуўся на зямлі. Хацеў падняцца і не змог: з бакоў стаялі тры вялізныя дзікі, абнюхваючы яго. Адзін нават стаў на крысо целагрэйкі. Колькі дзікі абнюхвалі Калеснікава, ён не памятае. Толькі на ўскраіну лесу ўспомніў, што ў яго быў веласіпед. Вярнуўся па веласіпед, але ехаць не прыйшлося: пярэдняя кола было сагнута ў дугу. Дзікі пераходзілі дарогу, і ён у аднаго з іх урэзаўся веласіпедам. І хоць страху набраўся ня мала, але застаўся задаволены, што дзікі не кранулі яго.

ДЗЕ СЕЛЯЦЦА ШПАКІ!

Гэты выпадак меў месца ў калгасе імя Ульянава Асіповіцкага раёна. Механізатар Мікалай Гладышаў, пасеяўшы ячмень, пакінуў сеялку на полі (была на рамоне дарога) і забраў яе толькі праз два месяцы. Ён заўважыў, што з адтуліны сеялкі вылецеў шпак, і калі адкрыў вечка, то ўбачыў у сеялцы гняздо, у якім былі птушаняты. Механізатар асцярожна ўзяў гняздо і разам з птушанятамі паклаў у дупло старой грушы. Новае месцапражыванне спадабалася птушкам: яны выкармілі малых.

У. Дзяцел

РАБІНА НА КАРНІЗЕ

У цэнтры Слаўгарада стаіць каменная царква. Ля старога будынка не, ды і спыняцца прахожыя. Не заўсёды такое ўбачыш: на дваццаці-метравай вышыні на карнізе званіцы расце рабіна. Як туды запала насенне — загадка. Рабіне ўжо каля шасці гадоў. Дрэўца на выгляд моцнае. Ні маразы, ні вятры не перашкаджаюць расці рабіны. Гэта і ёсць прага да жыцця.

А. Галынскі

ВЕПРУКОВЫ ВЫХАДКІ

Непадалёку ад палянкі пад старой, з шырокай і густой кронай елкаю знаходзіцца вялікі мурашнік. Конус яго невысокі, метра не будзе. Затое шырыня якая! У дыяметры каля чатырох метраў. Вакол мурашніка — паясок чыстага жаўтаватага пяску.

Гэты пясок — адзнака таго, што мурашнік вельмі стары, мурашыная сям'я вялікая, жыве тут шмат гадоў.

Такіх мурашнікаў у лесе небагата.

Як толькі ўзыходзіць сонца і першыя залатыя прамені праніжыць вяршаліны елак, дзе яшчэ трымаецца ранішні змрок, прачынаецца мурашнік: з падземных цёмных галерэй выходзяць на паверх тысячы насякомых, разбягаюцца ў розныя бакі.

Ад мурашніка вядуць у лес тры асноўныя мурашыныя дарогі, на якіх, нібыта на людных магістралах, ажыўлены рух: раніцою — ад мурашніка, удзень — у абодва бакі, пад вечар — да мурашніка.

Побач з мурашнікам стаяць тры, не надта высокія, але тоўстыя, старыя, з шырокімі кронамі, сасны.

Калі глядзіш на кару дрэў, дык здаецца, што яна ўвесь час варушыцца, — гэта па ствалах ходзіць вельмі шмат мурашак. Адны бягуць угору, у самую крону, бягуць лёгка, а другія спускаюцца ўніз, рухаюцца павольна, бо яны нагромаюцца ў кронах кормам — відаць іх патайсцельны брукі.

Некаторыя мурашкі зрываюцца, падаюць на дол, але не разбіваюцца.

Ад самага досвітку і да змроку ўсё лета шматтысячная сям'я мурашак працуе, ачышчае лес ад шкоднікаў.

Восенню, калі пачаліся халады, мурашкі пахаваліся ў падзямелле.

Выпаў першы снег. Пабяліў лясны дол. Толькі мурашнік чарнеў пад елкаю, бо амаль увесь снег лёг на голле ялін.

І вось ноччу прыйшоў сюды дзік. Натрапіў на мурашнік, разрыў яго, зруйна-

ваў, зраўняў з зямлёю, перамяшаў ігліцу з пяском і снегам, разгарнуў ва ўсе бакі. Ад купала нічога не засталася.

Пачаліся моцныя маразы.

Дзік начамі прыходзіў да мурашніка. Ён, выкапаўшы глыбокую ямку, ляжаў у ёй, ратаваўся ад холаду.

Здавалася, што ад такіх разбурэнняў мурашкі загінуць: вымерзнуць ці залье іх веснавой вадою.

Але здарылася неверагоднае.

Як толькі растаў снег, сплыла вада і надышлі цёплыя сонечныя дні, мурашкі выйшлі з падзямелля і пачалі нанова будаваць надземную частку свайго дома.

У канцы мая, глянуўшы на мурашнік, нават не падумаў бы, што ён быў поўнасцю разбураны дзіком.

Улетку дзік зноў перакопваў вакол лес, а мурашнік не чапаў.

Але ў самым канцы жніўня здарылася бяда: дзік наведваўся да мурашніка. Ён зноў разварнуў яго.

Недалёка былі яшчэ мурашнікі, праўда, значна меншыя, але вепр іх не чапаў.

Мне стала шкада мурашак, якія так пакутавалі ад дзіка, і я абгарадзіў мурашнік, дакладней, тое месца, дзе ён быў. Меркаваў, што дні яшчэ цёплыя, можа мурашкі і паспеюць да халадоў адрмантаваць свой дом.

Праз шэсць дзён наведваўся да мурашніка, і тое, што ўбачыў, узрадавала. Пад елкаю, за жэрдачкамі, быў шырокі, невысокі конус.

Уразіла, якую вялікую работу выканалі мурашкі за такі кароткі час: перабралі і склалі безліч ігліцы.

Зімою дзік некалькі разоў прыходзіў да мурашніка, таптаўся вакол яго, рыў лясны дол, але не асмеліўся лезці за агароджу, пабаяўся. Яго затрымлівалі тонкія жэрдачкі.

Д. БЯСПАЛЫ

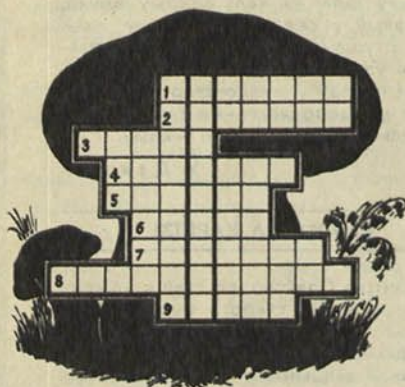
ЦІ ВЕДАЕЦЕ ВЫ ГРЫБЫ?

У клеткі гарызантальных радкоў упішыце тэрміны наступных значэнняў:

1. Ранневясенні грыб. 2. Вегетацыйнае цела грыбоў у выглядзе тонкіх галіністых белых ніцёў. 3. Пласціністы грыб, які расце пераважна ў сасновым ці яловым лясах. 4. Самы каштоўны з усіх шапкавых грыбоў. 5. Трубчасты ядомы грыб. 6. Асобае ўтварэнне, пры дапамогу якога адбываецца бясплодае размнажэнне грыбоў. 7. Ядавіты грыб. 8. Ядомы шапкавы грыб лісцевых лясоў. 9. Частка плодовага цела грыба.

Калі словы будуць упісаны правільна, то ў выдзеленым вертыкальным радку зверху ўніз вы прачытаеце назву навукі, якая вывучае грыбы.

Склаў У. ЖДАНКО

АДКАЗЫ НА ЧАЙНВОРД «ТУРЫСТ», ЗМЕШЧАНЫ У № 3 ЗА Г. Г.

1. «Днепр». 2. Рунзак. 3. Кацялок. 4. Компас. 5. «Сокол». 6. Лапнік. 7. Крым. 8. Маршрут. 9. «Турыст». 10. Турызм. 11. Мляшок. 12. Ківач. 13. Чайнік. 14. Касцёр. 15. Ракетніца. 16. Аптэчка. 17. Альпеншток. 18. Клуб. 19. Бівак. 20. «Камін». 21. «Нёман». 22. Нікіцін. 23. Нальчык. 24. Каўназ. 25. Злёт. 26. Тапор. 27. Рыца. 28. Азімут. 29. Турбаза. 30. «Азас». 31. Селігер. 32. Рэдкалессе. 33. Езярышча.

ПАВАЖАНЫЯ ТАВАРЫШЫ!

ПРАЦЯГВАЕЦЦА ПАДПІСКА

НА «РОДНУЮ ПРЫРОДУ»

ГАДАВАЯ ПАДПІСКА
ЗАБЯСПЕЧЫЦЬ ВАМ
РЭГУЛЯРНУЮ ДАСТАЎКУ
ВЫДАННЯ

ЦАНА ПАДПІСКІ

НА ГОД —

1 РУБЕЛЬ 80 КАПЕЕК

КОШТ АДНАГО НУМАРА —

30 КАПЕЕК

ПРОДАЖ У РОЗНІЦУ
АБМЕЖАВАНЫ

ЧАРНАПЛОДНАЯ РАБІНА

Рабіна чарнаплодная (аронія) з кожным годам набывае ўсё большае распаўсюджванне і прызнанне. Яна — зімаўстойлівая, пладаносіць штогод, непатрабавальная да ўмоў. Выдатна рэагуе на догляд і ўгнаенні.

Аронія любіць святло. Для яе вырошчвання можна выкарыстоўваць узбочыны дарог, узлесці і паляны.

За што цэніцца рабіна чарнаплодная? Яна вельмі багатая на Р-актыўныя поліфенолы (вітамін Р). Цяжка назваць больш перспектыўную і каштоўную расліну, чым аронія, для вытворчасці кансерваў, віна, харчовых фарбавальнікаў і вітамінных прэпаратаў.

Рабіна чарнаплодная — эфектыўны сродак супроць гіпертаэнчнай хваробы, атэрасклерозу, гемаграгічных дыятэзаў, капіляратакікозаў і іншых паталагічных парушэнняў. Плады яе

Я. Ф. Мірановіч. Штогодні ўраджай тут складае 6—7 тон з гектара.

Але на сённяшні дзень пад рабінай чарнаплоднай у Беларусі занята ўсяго 150 гектараў. Патрэбы насельніцтва і прамысловасці ў пладах ароніі не задавальняюцца. Попыт жа на іх расце безупынна.

Чарнаплодная рабіна яшчэ не заняла ў нашых садах належнага месца. Ёсць падставы спадзявацца, што становішча ў хуткім часе выправіцца.

Аронія — сапраўдная кладоўка біялагічных актыўных рэчываў. Акрамя гэтага, яна валодае яшчэ і добрымі тэхналагічнымі ўласцівасцямі, што важна пры кансерваванні.

Даследаванні вітаміннай каштоўнасці ароніі, праведзеныя Цэнтральным батанічным садамі АН БССР, паказалі, што найбольш карысных рэчываў утрымлівае рабіна, працёртая з цук-

Фота М. Шарая

ўтрымліваюць шмат хларагенавай і іншых аксікарычных кіслот, якія паляпшаюць дзейнасць пячонкі, нырака, жоўцевых шляхоў.

Вырошчванне ароніі — эканамічна выгадная справа. Згодна з дадзенымі навукова-даследчага інстытута садаводства Сібіры імя Лісавенкі, акупнасць выдаткаў на вырошчванне дасягае двухсот працэнтаў, а прыбытак з аднаго гектара — каля дзвюх тысяч рублёў.

Культура чарнаплоднай рабіны ўкаранёна ў шэрагу гаспадарак рэспублікі: плантацыі яе растуць у саўгасах «Любань» Вілейскага, «Азёрны» Мінскага, «Дактаровічы» Капыльскага раёнаў, у калгасе імя Калініна Хойніцкага раёна.

Найлепшых поспехаў у вырошчванні ароніі дамагліся любанцы, дзе дырэктарам працуе Герой Сацыялістычнай Працы

рам. Сок і варэнне — значна менш. Поліфенолы сканцэнтраваны больш у скурцы пладоў, а яна пры вытворчасці соку ідзе ў адходы. Вітамінныя страты назіраюцца і пры гатаванні. Але яны прыкметна зніжаюцца, калі плады варыць у спецыяльных вакуумах-апаратах.

Папулярнасцю ў насельніцтва карыстаецца сок з мякаццю пад назвай «Здароўе» (яблычна-чарнаплоднарабінавы), які ўтрымлівае Р-актыўныя поліфенолы, вітамін С. Сок духмяны і прыемны на смак.

Каб атрымаць найлепшы вітамінны баланс, у кансервы з ароніі рэкамендуецца дабаўляць ягады чорных парэчак, яблыкі, плады глогу і абляпіхі.

Д. ШАПІРА,
кандыдат біялагічных навук

«РОДНАЯ ПРИРОДА»

НА БЕЛОРУССКОМ ЯЗЫКЕ
КРАТКОЕ СОДЕРЖАНИЕ

ПОСТАНОВЛЕНИЕ ВЕРХОВНОГО СОВЕТА СССР

«О мерах по дальнейшему усилению охраны недр и улучшению использования полезных ископаемых»

ПЕРСПЕКТИВЫ ЦВЕТОВОДСТВА И ОЗЕЛЕНЕНИЯ В БССР

Начальник отдела Министерства коммунального хозяйства БССР т. Савицкий анализирует состояние цветоводства и озеленения в республике, спрос среди населения на цветы, недостаточность существующей производственной базы цветоводства. Автор ставит вопрос о необходимости создания в республике крупного цветоводческого совхоза, рассказывает о перспективном плане по озеленению на 1976—1980 годы.

ЗЕЛЕНЫЙ ЦЕХ ЗАВОДА

Что необходимо сделать, чтобы территория завода привлекала своим благоустройством и озеленением? На этот вопрос ответили рабочие могилевского завода «Строммашина», благоустроившие территорию заводского двора. Как они это сделали, рассказывается в корреспонденции М. Хоняка.

БОРЬБА С ВРЕДИТЕЛЯМИ ЛЕСА БЕЗ ПРИМЕНЕНИЯ ЯДОХИМИКАТОВ

Многолетняя практика применения ядохимикатов против вредителей леса показала, что обычно после крупных авиационных обработок на том же месте возникают новые, еще более сильные и затяжные вспышки массового размножения вредных насекомых. Встал вопрос о разработке новых биологических методов борьбы с вредителями. О работе в этом направлении и рассказывает Л. Крушев.

НА СВЕТЛОГОРСКИХ ПРОСТОРАХ

Старший районный инспектор по охране природы т. Соколовский пишет о природоохранной работе, проводимой в Светлогорском районе, которого достаточно сильно коснулась урбанизация.

НЕ ТОТ РУЧЕЙ

В статье И. Абабурко рассматривается актуальный для нашей республики вопрос — судьба малых рек.

ЭРОЗИИ ПОЧВ—НАДЕЖНУЮ ЗАЩИТУ

Старший инженер Брестской областной инспекции Госкомитета СМ БССР по охране природы И. Ханяев затрагивает вопрос о водной и ветровой эрозии почв.

И СТЯЖАТЕЛЬНОСТЬ, И ЖАДНОСТЬ, И БЕЗРАЗЛИЧИЕ

В статье рассказывается о людях, которые берут от природы всё, ничего не давая взамен. Приведенные случаи браконьерства имели место на территории Горецкого района.

ОРГАНИЗАЦИЯ РАБОТЫ ОТРАСЛЕВЫХ СЕКЦИИ

О том, какое значение в работе по охране и рациональному использованию имеют отраслевые секции Общества как методические центры, пишет в своей статье инструктор РС БООП т. Черкас.

ЛЕБЕДИ-ШИПУНЫ В БЕЛОРУССИИ

В 1974 году проводился всесоюзный весенне-летний учет лебедя-шипун в местах гнездования и линьки. Статья И. Шкатулова посвящена вопросу обитания этих редких птиц в нашей республике.

МЕДОВЫЕ СОТЫ

Автор статьи А. Рыбальченко, главный зоотехник управления пчеловодства МСХ БССР, рассказывает о том, как пчелы строят свои соты и какая существует зависимость между сотообеспечением пчелиной семьи и ее продуктивностью.

БРАЧНАЯ ПЕСНЯ ОСЕНИ

Так назвал И. Адамович свою зарисовку о наблюдениях за жизнью рябчиков.

ТУРНИР ДРАКОНОВ

Отрывок из книги И. Эйбль-Эйбесфельдта «Зачарованные острова Галапагосы» знакомит читателя с обитателями Галапагосских островов — игуанами.

ПОД РУБРИКАМИ «Из почты РП», «Обо всем ото-всюду» читатель найдет разнообразные информационные любопытные материалы.

У НУМАРЫ

Пастанова Вярхоўнага Савета СССР	1
В. САВІЦКІ. Перспектывы кветаводства і азе- лянення ў БССР	3
М. ХАНЯК. Зялёны цэх завода	4
В. БІБІКАВА. Беларускія гатункі бэзу	4
Афіцыйны адзел	5
Я. СЕЛІВАНАУ, Р. БОНДАР. Тэрасы на схілах	6
І. ХАНЯЕУ. Эрозіі глебы — надзейны заслон	6
В. ЧУВІЧКА, В. ЖМАКА, Р. МАРОЗ. Каму да- ручыць рэкультывацыю?	7
Л. КРУШАУ. Барацьба са шкоднікамі лесу без выкарыстання ядахімікатаў	8
В. ПРЫДАТЧАНКАУ. Чысціня паветра—кля- пат вучоных	9
У. АРОЛ, І. ВАЛЕТКА. Адваротны бок медаля	10
У. САКАЛОУСКІ. На светлагорскіх прасторах	11
І. АБАБУРКА. Не той ручай	12
С. БАКСАЛАУ. Браньеру—не месца ў та- варыстве!	13
А. НІКАЛАЙЧАНКА. І сквапнасць, і хцівасць, і абьякавасць	14
К. ЧЭРКАС. Арганізацыя работы галіновых секцый	15
І. ГАЛАЙ, С. СІДАР. З'езд беларускіх геог- рафаў	17
І. ШКАТУЛАУ. Лебедзі-шыпуны ў Беларусі	17
Я. ПАРХУТА. Там, дзе жыве Ганька	20
У. СЦЯЦКО, Г. ЗУБОВІЧ. Гліны Беларусі	22
Ф. РУБІН. Хамяк звычайны	22
Т. НЯХАЕВА. Біялагічны меліяратар	23
А. РЫБАЛЬЧАНКА. Медовыя соты	24
Л. СУРМА. Палеская папуляцыя пчол	25
П. КАВАЛЕУ. Пчолка	26
В. ЛАЗАРЭТАУ. Зямля—дом чалавека	26
Я. САХУТА. Пад знакам сонца	26
З пошты «РП»	28
І. АДАМОВІЧ. Шлюбная песня восені	30
П. РУНЕЦ. Мая самая вялікая рыбіна	31
Каляндар рыбалова	31
І. ЭЙБЛЬ-ЭЙБЕСФЕЛЬТ. Турнір драконаў	32
Аб усім адусюль	33
Д. БЯСПАЛЫ. Вепруковы выхадкі	34
Д. ШАПІРА. Чарнаплодная рабіна	35

Выдавецтва «Полымя»
Дзяржаўнага камітэта СМ БССР
па справах выдавецтваў, паліграфіі
і кніжнага гандлю

Мастацна-тэхнічны рэдактар Н. Ц. Шахрай
Карэктар Т. Ф. Бірыч

Адрас рэдакцыі: 220012, Мінск,
вул. Друкарская, 25
Тэл. 32-33-89, 32-35-08

Здадзена ў набор 10/VII-75 г.
Падпісана да друку 12/VIII-75 г.
Фармат 60×90. Друк. арк. 4,5. Улік.-выд. арк. 7,3.
Тыраж 53 750 экз. АТ 09174. Заказ 579.
Цана 30 кап.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга
друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі

2

20

222747-5

Даўно ўжо абветралі дарогі; пашарэла ралля, і добра ўрунела жыта. Поле сумавала пад густымі вятрамі, пад радасным пахам ядлоўцу. І следу не засталася ад курлыкання жураўлёў, плаўнага руху гусей. Балоты жаўцелі ў хмурнасці сініх дзён, маўчалі і шырыліся асенняю воляй. Пахла зямля карою дрэваў, халодным карэннем мокрага зеля з рэкавых берагоў і з дна рэчак, чыстых і ціхіх, як конскае вока.

...Пыльнае сцябло было ў травы! Абыленае летняю гарачынёю, размахамі асенняй волі. Веснавымі вятрамі, сонцам; і нястрымнасцю дарог. Ляжалі дарогі, беглі ў свет. І гойдалася трава каля іх. У карэннях травы, у земляной прытульнасці летавалі мурашкі, поўзалі па траве і жылі. Вятры абтрасалі іх з травы, дажджы палівалі траву, і лаш-

чыла яе сонца. З'ядалі траву коні, і сіні куст вырастаў і купчасціўся зноў.

На хмурных дарогах надоўга асталявалася восень. Жыла ў неабходнасці свету і цешылася радасцю зямлі.

Збіралася ўміраць восень! І ў павольным скананні яе хваляваліся буры і кіпелі імкненні. І ў пажоўклай траве была радасць гэтых і ўсякіх дзён; жыла і кіпела — у пахучай зямлі, у каменнях, у лісці.

Асеннія туманы ўзнімаліся і асядалі. Разыходзіліся яны па зямлі, кроплямі вады сядячы на дрэвы, на камень. Зыкі доўга гучалі ў туманах, і ўсё чулае і радаснае, задумёнае і сумнае, жывое трымала ў сабе іх вясёлую сілу.

Кузьма ЧОРНЫ.
раман «Зямля».

Цана 30 кап.

«Родная прырода», 1975, № 5, 1—36.

В0000003824274

Індэкс 74926

